

RAPPORT 12783 (C1001)

Kenniscentrum Pensioenen

Afgeleide rechten en de pensioenkloof

Het belang van overlevings- en echtscheidingspensioenen in het pensioeninkomen van vrouwen en mannen

Mei 2023

Hans Peeters (Federaal Planbureau)
Joy Schols (Federaal Planbureau; CeSO, KU Leuven)

Abstract - In dit rapport onderzoeken we wat het belang is van de overlevings- en echtscheidingspensioenen in het wettelijk pensioeninkomen van vrouwen en mannen alsook in welke mate deze afgeleide rechten de pensioenkloof tussen vrouwen en mannen verkleinen. We vinden dat dat het gemiddelde pensioen van vrouwen lager ligt dan dat van mannen: in december 2017 bedroeg het gemiddelde bruto pensioenbedrag van vrouwelijke 65-plussers afgerond 1 469 euro, tegenover 1 920 euro bij mannen. De pensioenkloof tussen vrouwen en mannen bedroeg dus 24%. Dat de pensioenkloof niet hoger ligt kan in belangrijke mate worden toegeschreven aan het bestaan van afgeleide rechten. Zonder afgeleide rechten zou de kloof immers 50% bedragen. Het effect van afgeleide rechten op de pensioenkloof kan bijna uitsluitend worden toegeschreven aan de overlevingspensioenen. De echtscheidingspensioenen hebben nauwelijks een impact op de pensioenkloof.

Jel Classification - H55, J26, I38

Keywords - Gender Pension Gap, Pensions, Pension Inequality

Inhoudstafel

Synthese	1
Inleiding.....	3
1. De afgeleide pensioenrechten.....	4
1.1. Het overlevingspensioen en de overgangsuitkering voor verweduwden	4
1.1.1. Het overlevingspensioen	4
1.1.2. De overgangsuitkering	6
1.2. Het echtscheidingspensioen voor uit de echt gescheidenen	7
2. Methodologie	9
2.1. De pensioen- en deelnamekloof volgens Eurostat	9
2.2. De pensioen- en deelnamekloof in dit rapport	13
2.3. De impact van afgeleide rechten op de pensioenkloof	14
2.4. Data en operationalisering	17
3. Het belang van afgeleide rechten bij gepensioneerden	19
3.1. De deelnamekloof	19
3.2. De pensioenkloof inclusief en exclusief afgeleide rechten bij gepensioneerde 65-plussers	20
3.3. De gemiddelde pensioenbedragen van gepensioneerde 65-plussers	22
3.4. Verweduwden en uit de echt gescheidenen in de populatie gepensioneerden	24
4. Het belang van het overlevingspensioen bij verweduwden	26
4.1. De pensioenkloof inclusief en exclusief overlevingspensioen bij verweduwde 65-plussers	26
4.1.1. De deelnamekloof bij verweduwden	26
4.1.2. De pensioenkloof inclusief en exclusief overlevingspensioen	27
4.1.3. De gemiddelde pensioenbedragen	28
4.2. Bijkomende statistieken voor verweduwde 65-plussers	29
4.2.1. De verweduwde gepensioneerden naar type pensioen	30
4.2.2. De gemiddelde hoogte van het rust- en overlevingspensioen	31
4.2.3. Het overlevingspensioen en de relatie met het eigen rustpensioen	34
4.3. De situatie van verweduwden jonger dan 65 jaar	37
5. Het belang van het echtscheidingspensioen bij uit de echt gescheidenen	39
5.1. De pensioenkloof inclusief en exclusief echtscheidingspensioenen bij uit de echt gescheidenen van 65 tot en met 74 jaar oud	39
5.1.1. De deelnamekloof bij uit de echt gescheidenen	39
5.1.2. De pensioenkloof inclusief en exclusief echtscheidingspensioen	40
5.1.3. De gemiddelde pensioenbedragen	42
5.2. Bijkomende statistieken voor uit de echt gescheidenen van 65 tot en met 74 jaar oud	43
5.2.1. Uit de echt gescheiden gepensioneerden naar type pensioen	43
5.2.2. De gemiddelde hoogte van het rust- en echtscheidingspensioen	44
5.2.3. Het echtscheidingspensioen en de relatie met het eigen rustpensioen	46
5.3. De situatie van uit de echt gescheidenen jonger dan 65 jaar	48
Besluit.....	50
Referenties.....	53
Bijlage.....	55

Lijst van tabellen

Tabel 1	Belangrijkste deelpopulaties van vrouwen en mannen, steekproef aantallen en geëxtrapoleerde populatie-aantallen	55
---------	---	----

Lijst van figuren

Figuur 1	De pensioenkloof (in procent) bij gepensioneerde 65-plussers in België en de belangrijkste buurlanden (2010-2020) volgens Eurostat op basis van EU-SILC	11
Figuur 2	De deelnamekloof (in procentpunt) bij 65-plussers in België en de belangrijkste buurlanden (2010-2020) volgens Eurostat op basis van EU-SILC	12
Figuur 3	Het percentage 65-plussers zonder pensioen	19
Figuur 4	De deelnamekloof bij 65-plussers (in procentpunt)	19
Figuur 5	De pensioenkloof (in procent) voor gepensioneerde mannen en vrouwen inclusief of exclusief afgeleide rechten, algemeen en naar leeftijd	20
Figuur 6	Verschil in pensioenkloof (in procentpunt) met en zonder afgeleide rechten, algemeen en naar leeftijd	21
Figuur 7	De pensioenkloof (in procent) voor gepensioneerde mannen en vrouwen inclusief afgeleide rechten en exclusief overlevingspensioenen of exclusief echtscheidingspensioenen, algemeen en naar leeftijd	22
Figuur 8	De gemiddelde pensioenen van gepensioneerde mannen en vrouwen met afgeleide rechten, algemeen en naar leeftijd (in euro)	23
Figuur 9	De gemiddelde pensioenen van gepensioneerde mannen en vrouwen zonder afgeleide rechten, algemeen en naar leeftijd (in euro)	23
Figuur 10	Verschil tussen gemiddeld pensioenbedrag met en zonder afgeleide rechten, algemeen en naar leeftijd (in euro)	23
Figuur 11	Procentueel aantal verweduwde mannen en vrouwen binnen de populatie gepensioneerden, algemeen en naar leeftijd	25
Figuur 12	Procentueel aantal uit de echt gescheiden mannen en vrouwen binnen de populatie gepensioneerden, algemeen en naar leeftijd	25
Figuur 13	Percentage verweduwde vrouwen en mannen zonder pensioen van 65 jaar of ouder	27
Figuur 14	Deelnamekloof bij verweduwd van 65 jaar of ouder (in procentpunt)	27
Figuur 15	De pensioenkloof (in procent) voor verweduwde gepensioneerde mannen en vrouwen inclusief en exclusief overlevingspensioenen, algemeen en naar leeftijd	27
Figuur 16	Verschil in pensioenkloof (in procentpunt) met en zonder overlevingspensioen, algemeen en naar leeftijd	28
Figuur 17	De gemiddelde pensioenen van verweduwde gepensioneerde mannen en vrouwen inclusief overlevingspensioen, algemeen en naar leeftijd (in euro)	29
Figuur 18	De gemiddelde pensioenen van verweduwde gepensioneerde mannen en vrouwen exclusief overlevingspensioen, algemeen en naar leeftijd (in euro)	29
Figuur 19	Verschil tussen gemiddeld pensioenbedrag inclusief en exclusief overlevingspensioen, algemeen en naar leeftijd (in euro)	29
Figuur 20	Percentage verweduwde gepensioneerde vrouwen naar type pensioen, algemeen en naar leeftijd	30
Figuur 21	Percentage verweduwde gepensioneerde mannen naar type pensioen, algemeen en naar leeftijd	30
Figuur 22	Het gemiddelde overlevingspensioen van gepensioneerde weduwen en weduwnaars met een overlevingspensioen, algemeen en naar leeftijd (in euro)	32
Figuur 23	Het gemiddelde rustpensioen van gepensioneerde weduwen en weduwnaars met een rustpensioen, algemeen en naar leeftijd (in euro)	33
Figuur 24	Percentage verweduwde gepensioneerde vrouwen en mannen met een overlevingspensioen naar de hoogte rustpensioen in klassen van 200 euro	35
Figuur 25	Gemiddeld overlevingspensioen, rustpensioen en totaal pensioen van weduwen met een overlevingspensioen naar hoogte van het rustpensioen in klassen van 200 euro	36
Figuur 26	Gemiddeld overlevingspensioen, rustpensioen en totaal pensioen van weduwnaars met een overlevingspensioen naar hoogte van het rustpensioen in klassen van 200 euro	36
Figuur 27	Percentage weduwen jonger dan 65 jaar naar het al dan niet hebben van een pensioen en het type pensioen	38

Figuur 28	Percentage weduwnaars jonger dan 65 jaar naar het al dan niet hebben van een pensioen en het type pensioen	38
Figuur 29	Het gemiddelde overlevingspensioen of de gemiddelde overgangsuitkering bij gepensioneerde weduwen en weduwnaars jonger dan 65 jaar met een overlevingspensioen of overgangsuitkering, naar leeftijd (in euro)	38
Figuur 30	Percentage uit de echt gescheiden mannen en vrouwen zonder pensioen tussen 65 en 74 jaar oud	40
Figuur 31	Deelnamekloof bij uit de echt gescheidenen tussen 65 en 74 jaar oud (in procentpunt)	40
Figuur 32	De pensioenkloof (in procent) voor gepensioneerde uit de echt gescheiden mannen en vrouwen inclusief of exclusief echtscheidingspensioenen, algemeen en naar leeftijd	41
Figuur 33	Verskil in pensioenkloof (in procentpunt) met en zonder echtscheidingspensioenen, algemeen en naar leeftijd	41
Figuur 34	De gemiddelde pensioenen van uit de echt gescheiden gepensioneerde mannen en vrouwen inclusief echtscheidingspensioenen, algemeen en naar leeftijd (in euro)	42
Figuur 35	De gemiddelde pensioenen van uit de echt gescheiden gepensioneerde mannen en vrouwen exclusief echtscheidingspensioenen, algemeen en naar leeftijd (in euro)	42
Figuur 36	Verskil tussen gemiddeld pensioenbedrag inclusief en exclusief echtscheidingspensioenen, algemeen en naar leeftijd (in euro)	42
Figuur 37	Percentage uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen naar type pensioen, algemeen en naar leeftijd	44
Figuur 38	Percentage uit de echt gescheiden gepensioneerde mannen naar type pensioen, algemeen en naar leeftijd	44
Figuur 39	Het gemiddelde echtscheidingspensioen van uit de echt gescheiden gepensioneerde mannen en vrouwen met een echtscheidingspensioen, algemeen en naar leeftijd (in euro)	45
Figuur 40	Het gemiddelde rustpensioen van uit de echt gescheiden gepensioneerde mannen en vrouwen met een rustpensioen, algemeen en naar leeftijd (in euro)	45
Figuur 41	Percentage uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen en mannen met een echtscheidingspensioen naar de hoogte van het rustpensioen in klassen van 200 euro	47
Figuur 42	Gemiddeld echtscheidingspensioen, rustpensioen en totaal pensioen van uit de echt gescheiden vrouwen met een echtscheidingspensioen naar de hoogte van het rustpensioen in klassen van 200 euro	48
Figuur 43	Gemiddeld echtscheidingspensioen, rustpensioen en totaal pensioen van uit de echt gescheiden mannen met een echtscheidingspensioen naar de hoogte van het rustpensioen in klassen van 200 euro	48
Figuur 44	Percentage uit de echt gescheiden vrouwen jonger dan 65 jaar naar het al dan niet hebben van een pensioen en het type pensioen	48
Figuur 45	Percentage uit de echt gescheiden mannen jonger dan 65 jaar naar het al dan niet hebben van een pensioen en het type pensioen	48

Synthese

Naar aanleiding van de internationale vrouwendag van 2023 publiceerden de Belgische pensioenadministraties nieuwe cijfers over de pensioensituatie van vrouwen en mannen. In een nieuwe 'Gender & Pensioen'-module op PensionStat.be tonen de administraties hoeveel lager of hoger het gemiddelde pensioenbedrag van een vrouw is in vergelijking met dat van een man, de zogenaamde gender pensioenkloof. De gepubliceerde cijfers hebben betrekking op de populatie *recent* gepensioneerd met *enkel* een rustpensioen. Door deze afbakening blijft een belangrijk aspect van het Belgische pensioenbeleid onderbelicht, met name de afgeleide pensioenrechten. In dit rapport verstaan we daaronder de overlevings- en echtscheidingspensioenen. Vandaar dat we in dit rapport – dat werd geschreven in opdracht van het begeleidingscomité van het Kenniscentrum voor Pensioenen – onderzoeken wat het belang is van de afgeleide rechten in het pensioeninkomen van vrouwen en mannen alsook in welke mate deze afgeleide rechten de pensioenkloof tussen vrouwen en mannen verkleinen. De analyses zijn gebaseerd op steekproefgegevens over de wettelijke pensioenen van gepensioneerd in december 2017.

De resultaten van dit rapport tonen dat vrouwen vaker dan mannen geen enkel pensioen ontvangen: 9,8% van de vrouwelijke 65-plussers ontvangt geen pensioen ten opzichte van 1,7% van de mannelijke 65-plussers. En ook het gemiddelde pensioen van vrouwen *met* een pensioen ligt lager: in december 2017 bedroeg het gemiddelde bruto pensioenbedrag van vrouwelijke 65-plussers afgerond 1 469 euro, tegenover 1 920 euro bij mannen. De pensioenkloof bedroeg dus 24%. Dat de kloof niet hoger ligt, kan in belangrijke mate worden toegeschreven aan het bestaan van afgeleide rechten. Zonder afgeleide rechten zou de kloof immers 50% bedragen.

Afgeleide rechten verminderen de pensioenkloof omdat ze overwegend ten goede komen aan vrouwen. Zonder afgeleide rechten zou het gemiddelde bruto pensioenbedrag van vrouwen slechts 963 euro bedragen (een verschil van afgerond 505 euro ten opzichte van 1 469 euro). Bij mannen hebben afgeleide rechten nauwelijks een impact op het gemiddelde pensioenbedrag. Mannen zouden zonder afgeleide rechten nog steeds 1 909 euro ontvangen in plaats van 1 920 euro.

Het effect van de afgeleide rechten op de gemiddelde pensioenen van gepensioneerd vrouwen is nagenoeg volledig het gevolg van de overlevingspensioenen. Dat de overlevingspensioenen de pensioenkloof meer beïnvloeden dan de echtscheidingspensioenen kan worden toegeschreven aan het feit dat meer gepensioneerd vrouwen verweduwd (met name 55%) dan uit de echt gescheiden zijn (14%), dat een groter percentage van de verweduwde gepensioneerd vrouwen afgeleide rechten ontvangt (94% versus 60% van de uit de echt gescheiden gepensioneerd vrouwen) en dat het gemiddelde overlevingspensioen heel wat hoger ligt dan het echtscheidingspensioen: het gemiddelde bruto overlevingspensioen bedraagt 1 164 euro, het gemiddelde echtscheidingspensioen 242 euro. Dat het gemiddelde overlevingspensioen hoger ligt dan het echtscheidingspensioen heeft twee redenen: het overlevingspensioen wordt voordeliger berekend dan het echtscheidingspensioen; bovendien heeft de gemiddelde weduwe minder eigen rustpensioenrechten opgebouwd en bijgevolg ontvangen ze een hogere aanvulling.

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op alle leeftijden. Splitsen we op naar leeftijd, dan zien we dat de pensioenkloof bij gepensioneerden in de verschillende leeftijdsgroepen gelijkaardig is aan de algemene pensioenkloof bij gepensioneerden. De kloof bedraagt 23% bij de 65- tot 69-jarigen en 21% bij de 85-plussers. Zonder overlevingspensioenen (de echtscheidingspensioenen spelen immers nauwelijks een rol) zouden de verschillen naar leeftijd wel uitgesproken zijn. Zonder overlevingspensioen zou de kloof 33% bedragen in de jongere leeftijdsgroep en maar liefst 73% in de oudste groep. Dat de impact van de overlevingspensioenen in deze oudste groep zoveel groter is dan in de jongere leeftijdsgroep kan worden toegeschreven aan het feit dat er zich in deze groep meer weduwen bevinden dan in de jongere leeftijdsgroep (respectievelijk 84% versus 26% in de jongere leeftijdsgroep), dat deze weduwen vaker een overlevingspensioen ontvangen (97% versus 89%) en dat het gemiddelde bruto overlevingspensioen hoger ligt (1 260 euro versus 1 038 euro). Dat de weduwen in de oudste leeftijdsgroep vaker een overlevingspensioen ontvangen dat gemiddeld hoger ligt houdt dan weer verband met de hoogte van hun eigen rustpensioen. Ten gevolge andere maatschappelijke normen over de rol van betaalde arbeid bij vrouwen en mannen bouwden weduwen uit de oudste leeftijdsgroep gemiddeld lagere rustpensioenrechten op dan de weduwen in de jongere leeftijdsgroep (568 euro versus 940 euro).

Inleiding

Naar aanleiding van de internationale vrouwendag van 2023 publiceerden de Belgische pensioenadministraties nieuwe cijfers over de pensioensituatie van vrouwen en mannen. In een nieuwe 'Gender & Pensioen'-module op PensionStat.be tonen de administraties hoeveel lager of hoger het gemiddelde pensioenbedrag is van een vrouw in vergelijking met dat van een man, de zogenaamde genderpensioenkloof. Door de gender pensioenkloof verder op te splitsen naar allerhande achtergrondkenmerken maken de administraties het bovendien mogelijk om inzicht te krijgen in belangrijke oorzaken van de vastgestelde man-vrouwverschillen. Als de pensioenkloof bijvoorbeeld vermindert onder controle van het aantal gewerkte jaren, dan zijn man-vrouwverschillen in de loopbaanduur een oorzaak van deze kloof.

De gepubliceerde cijfers in de 'Gender & Pensioen'-module op PensionStat.be hebben betrekking op de populatie *recent* gepensioneerden met *enkel* een rustpensioen. Door deze afbakening blijft een belangrijk aspect van het Belgische pensioenbeleid buiten beeld, met name de afgeleide pensioenrechten. Vandaar dat we in dit rapport – dat werd geschreven in opdracht van het begeleidingscomité van het Kenniscentrum voor Pensioenen – onderzoeken wat het belang is van de afgeleide rechten in het wettelijk pensioeninkomen van vrouwen en mannen alsook in welke mate deze afgeleide rechten de pensioenkloof tussen vrouwen en mannen verkleinen. In dit rapport onderscheiden we twee soorten afgeleide rechten, met name het overlevings- en echtscheidingspensioen (het gezinspensioen beschouwen we niet als een afgeleid recht).

De statistieken van dit rapport kunnen worden samengelegd met die uit de 'Gender & Pensioen'-module op PensionStat.be om een vollediger beeld te verkrijgen van de (oorzaken) van man-vrouwverschillen in pensioeninkomen. Daarbij mogen de methodologische verschillen tussen beide statistieken echter niet uit het oog worden verloren. Vooreerst zijn de resultaten in dit rapport gebaseerd op een steekproef van gepensioneerden, terwijl de cijfers op PensionStat.be zijn gebaseerd op de volledige populatie recent rustgepensioneerden. Verder hebben de hier getoonde cijfers betrekking op de pensioenbedragen van gepensioneerden in december 2017. De huidige cijfers op PensionStat.be zijn daarentegen heel wat recenter en tonen de pensioenen die werden uitbetaald in januari 2022. Idealiter worden de statistieken uit dit rapport in een latere fase dan ook gereproduceerd op PensionStat.be aan de hand van recentere populatiegegevens.

Dit rapport is als volgt gestructureerd. In de eerste sectie geven we een overzicht van de wetgeving inzake afgeleide rechten. In de tweede sectie geven we aan welke methodologie we hanteren om te onderzoeken wat de impact is van de afgeleide rechten op de pensioenongelijkheid tussen vrouwen en mannen. De derde sectie analyseert de impact van de afgeleide rechten op de pensioenkloof bij gepensioneerden. De vierde sectie beperkt zich tot de verweduwde gepensioneerden en laat zien hoe de overlevingspensioenen de pensioenkloof bij verweduwden beïnvloeden. Sectie vijf herhaalt de oefening uit de vorige sectie, maar beperkt zich tot de populatie van uit de echt gescheiden gepensioneerden om de impact van het echtscheidingspensioen op de pensioenkloof te bestuderen. In het besluit vatten we de belangrijkste resultaten samen, tonen we de beperkingen van dit onderzoek en geven we een aantal pistes voor toekomstig onderzoek.

1. De afgeleide pensioenrechten

In dit deel geven we een overzicht van de regelgeving over afgeleide rechten binnen het Belgische wettelijke pensioensysteem.¹ In wat volgt behandelen we achtereenvolgens de regelgeving inzake het overlevingspensioen, de overgangsuitkering en het echtscheidingspensioen. Zoals eerder aangehaald, beschouwen we het gezinspensioen niet als een afgeleid recht. Omdat de analyses betrekking hebben op de pensioenen uitgekeerd in december 2017 beschrijven we de regelgeving die van toepassing was op de in dat jaar uitgekeerde pensioenen.²

1.1. Het overlevingspensioen en de overgangsuitkering voor verweduwen

Bij overlijden van een huwelijkspartner kan de weduwe of weduwnaar aanspraak maken op een overlevingspensioen of een overgangsuitkering. We bespreken in wat volgt eerst de regelgeving van het overlevingspensioen en vervolgens die van de overgangsuitkering.

1.1.1. Het overlevingspensioen

Een overlevingspensioen werd in 2017 toegekend aan de langstlevende huwelijkspartner vanaf de leeftijd van 46 jaar³ als hij/zij minstens één jaar gehuwd was⁴ met de overleden huwelijkspartner. De berekening van het overlevingspensioen verschilt naargelang het stelsel (werknemers-, zelfstandigen- of ambtenarenstelsel) waarin de overleden huwelijkspartner was tewerkgesteld.

In het werknemers- en zelfstandigenstelsel wordt het overlevingspensioen op dezelfde wijze berekend. De berekening is verschillend voor verweduwen wiens overleden huwelijkspartner al op pensioen was en voor verweduwen wiens overleden huwelijkspartner nog niet op pensioen was. In het eerste geval, wanneer de overleden huwelijkspartner al gepensioneerd was, is het overlevingspensioen gelijk aan 80% van het rustpensioen van de overleden huwelijkspartner aan gezinstarief, dan wel aan 100% van het rustpensioen van de overleden huwelijkspartner aan alleenstaandentarief. In het tweede geval, wanneer de overleden huwelijkspartner nog niet op pensioen was, is het overlevingspensioen gelijk aan 80% van het theoretisch rustpensioen van de overleden huwelijkspartner berekend aan gezinstarief. Omdat de overledene nog niet op pensioen was, wordt een theoretisch rustpensioen berekend op basis van de loopbaan van de overledene. Hierbij worden dezelfde berekeningsregels toegepast als voor het rustpensioen, maar de standaard loopbaan (gelijk aan 45 jaar of 14 040 VTE-dagen) wordt *aangepast* aan

¹ De pensioenwetgeving in België is erg complex en kent heel wat uitzonderingen. Binnen het bestek van dit rapport kunnen we niet alle details van de pensioenwetgeving in kaart brengen. We beperken ons daarentegen tot de – volgens ons – belangrijkste elementen met betrekking tot de regelgeving over afgeleide rechten.

² Dit overzicht is in grote mate gebaseerd op Peeters et. al (2017, hoofdstuk 2), bijlage 2.1 en 2.3 van het rapport van de Commissie Pensioenhervormingen (2014), Janvier & Janssens (2014) en Put et al. (2017). Verwijzingen naar de wetgeving kunnen worden geraadpleegd in Put et al. (2017) of in Janvier & Janssens (2014).

³ Verweduwen die in 2017 een overlevingspensioen ontvingen konden reeds langer op pensioen zijn. Bijgevolg zijn ook de leeftijdsvoorwaarden van belang die van toepassing waren vóór 2017. Voor overlijdens vanaf 1 januari 2015 gold een leeftijdsvoorwaarde van 45 jaar die stelselmatig werd opgetrokken met zes maanden per kalenderjaar (i.e. tot 46 jaar in 2017). Jongere verweduwen konden vanaf dat moment wel aanspraak maken op een overgangsuitkering (cf. sectie 1.1.2). Voor overlijdens tot eind 2014 gold een andere regeling waarbij ook verweduwen jonger dan 45 jaar een overlevingspensioen konden ontvangen in geval van kinderlast of blijvende arbeidsongeschiktheid.

⁴ In bepaalde gevallen – bijvoorbeeld wanneer een kind werd geboren uit het huwelijk - kan het overlevingspensioen ook worden toegekend in geval van een huwelijk van minder dan één jaar.

het vroegtijdig overlijden van de huwelijkspartner. Concreet bestaat de noemer van de loopbaanbreuk uit het aantal kalenderjaren dat heeft plaatsgevonden tussen 1 januari van het jaar waarin de overleden huwelijkspartner 20 jaar is geworden en 31 december van het jaar voorafgaand aan het overlijden. De teller van de loopbaanbreuk bevat het aantal gepresteerde loopbaanjaren van de overleden huwelijkspartner. De noemer en teller van deze aangepaste loopbaanbreuk mogen evenwel niet groter zijn dan 45 jaar. Om ervoor te zorgen dat een korte loopbaan niet leidt tot een erg hoog overlevingspensioen, wordt een bijkomende beperking toegepast. Het bedrag van het overlevingspensioen mag immers niet hoger zijn dan het bedrag van het hypothetische rustpensioen dat de overleden huwelijkspartner zou ontvangen als zij/hij niet zou zijn gestorven voor de pensioengerechtigde leeftijd en een volledige loopbaan zou hebben gepresteerd. Dit rustpensioen wordt berekend door de toekenning van een forfaitair loon voor de hypothetische loopbaanjaren die zij/hij nog zou presteren als zij/hij niet was gestorven.⁵

Het overlevingspensioen in het werknemers- en zelfstandigenstelsel wordt enkel volledig uitgekeerd wanneer de langstlevende huwelijkspartner geen of slechts een zeer klein eigen rustpensioen opbouwde. Het eigen rustpensioen en het overlevingspensioen zijn immers maximaal te cumuleren tot 110% van het overlevingspensioen vermenigvuldigd met de omgekeerde loopbaanbreuk, waarbij de noemer en teller worden omgewisseld. De cumulatiegrens van een overlevingspensioen dat werd berekend op basis van de loopbaanbreuk 31/35ste is met andere woorden gelijk aan volgend product: het overlevingspensioen $\times 35/31 \times 110\%$.⁶ Wanneer het overlevingspensioen die cumulatiegrens overschrijdt, dan wordt het berekende overlevingspensioen verminderd totdat het nieuwe overlevingspensioen gelijk is aan die cumulatiegrens. Het overlevingspensioen kan ook worden opgetrokken tot een gewaarborgd minimumoverlevingspensioen in geval de overledene voldoet aan de voorwaarde van 2/3de van een volledige loopbaan. Het bedrag van het minimumpensioen wordt vermenigvuldigd met de loopbaanbreuk waarop het overlevingspensioen werd berekend. Als het overlevingspensioen lager is dan het minimumoverlevingspensioen, dan wordt het overlevingspensioen opgetrokken tot aan het minimum.⁷

De langstlevende huwelijkspartner van een voormalig ambtenaar kan eveneens aanspraak maken op een overlevingspensioen op basis van de loopbaan van de overleden huwelijkspartner. In tegenstelling tot het werknemers- en zelfstandigenstelsel, wordt er geen onderscheid gemaakt naargelang de overleden partner al op pensioen was of niet. Om in het ambtenarenstelsel het overlevingspensioen te berekenen, wordt de gemiddelde wedde van de laatste 10 loopbaanjaren van de overleden huwelijkspartner vermenigvuldigd met 60 procent. Dit bedrag wordt vervolgens vermenigvuldigd met een breuk waarbij de teller gelijk is aan het aantal maanden aanneembare periodes en de noemer gelijk is aan het aantal maanden tussen de twintigste verjaardag van de ambtenaar en het overlijden. De noemer bedraagt maximaal 480 maanden. De totale breuk mag niet meer dan één bedragen. Het overlevingspensioen wordt bovendien beperkt tot een relatieve grens die gelijk is aan 50% van de maximumwedde verbonden aan de laatste graad van de overleden huwelijkspartner, vermenigvuldigd

⁵ Voor meer informatie over de berekening van dit hypothetisch rustpensioen, zie Put et al. (2017, pp. 701–702).

⁶ Voor een concreet berekeningsvoorbeeld zie Put et al. (2017, pp. 705–706).

⁷ Voor meer informatie over de toekenning van het gewaarborgd minimumoverlevingspensioen, zie de Federale Pensioendienst (2023a).

met de hierboven vermelde breuk.⁸ De berekening van het overlevingspensioen in het ambtenarenstelsel gebeurt dus niet op dezelfde manier als bij werknemers en zelfstandigen en de hoogte van dit overlevingspensioen zal in functie van het tantième van de overleden partner, variëren tussen de 72% en 90% van diens rustpensioen (Peeters, 2016, voetnoot 68).

Net als in het werknemers- en zelfstandigenstelsel is het eigen rustpensioen slechts tot een bepaald bedrag te cumuleren met een overlevingspensioen dat werd opgebouwd binnen het ambtenarenstelsel. In overeenstemming met de 110%-regel in het werknemers- en zelfstandigenstelsel, is de cumulatiegrens bij ambtenaren gelijk aan 55% van de maximumwedde verbonden aan de laatste graad van de overleden ambtenaar (i.e. 110% vermenigvuldigd met 50% van de maximumwedde; voor meer informatie zie Commissie Pensioenhervormingen, 2014, bijlage 2.3). Als de som van het eigen rustpensioen en het overlevingspensioen hoger ligt dan dat maximumbedrag, dan wordt het overlevingspensioen verminderd zodat de nieuwe som gelijk wordt aan het maximumbedrag. Het bedrag van het overlevingspensioen kan ook worden opgetrokken aan de hand van een supplement zodat het overlevingspensioen een bepaald minimum bereikt.⁹

De overlevingspensioenen uit de drie stelsels kunnen slechts tot een bepaalde grens worden gecombineerd met een arbeidsinkomen. Deze grenzen van 'toegelaten arbeid' variëren in functie van allerlei parameters zoals de leeftijd van de betrokkene en het aantal kinderen ten laste. Ter illustratie: voor een ontvanger van een overlevingspensioen vóór de leeftijd van 65 jaar zonder kinderen ten laste, en die tewerkgesteld is als werknemer, bedroeg deze grens 18 291 euro bruto per jaar in 2017. De grensbedragen maken dat het (nagenoeg) onmogelijk is om het overlevingspensioen te combineren met een voltijdse job.

1.1.2. De overgangsuitkering

Verweduwen die jonger zijn dan 46 jaar (in 2017) en minstens één jaar gehuwd zijn, kunnen aanspraak maken op een overgangsuitkering in alle stelsels. Ook verweduwen jonger dan 46 jaar waarbij die niet aan de huwelijksvoorwaarde voldoen, maar zich in een gelijkgestelde situatie bevinden kunnen aanspraak maken op een overgangsuitkering.¹⁰ De overgangsuitkering is een tijdelijk overlevingspensioen dat wordt toegekend voor een periode van 12 maanden (in geval er geen kinderen zijn) tot 24 maanden (in geval er wel kinderen zijn).¹¹ De overgangsuitkering voor werknemers, zelfstandigen en ambtenaren wordt op dezelfde manier berekend als het overlevingspensioen in de desbetreffende stelsels. De overgangsuitkering is – in tegenstelling tot het overlevingspensioen¹² – onbeperkt cumuleerbaar met een arbeidsinkomen en werd op 1 januari 2015 in het leven geroepen ter vervanging van de overlevingspensioenen die aan jong verweduwen werden toegekend (zie ook voetnoot 3).¹³

⁸ Volgens informatie opgenomen in Peeters (2016, p. 91) werd in 2013 ongeveer de helft van alle overlevingspensioenen in het ambtenarenstelsel begrensd op basis van het relatief maximum dat gelijk is aan 50% van de maximumwedde in de laatste graad vermenigvuldigd met de breuk.

⁹ Voor meer informatie over het gewaarborgd minimumoverlevingspensioenen, zie de Federale Pensioendienst (2023a).

¹⁰ In bepaalde gevallen wordt de overgangsuitkering ook toegekend bij huwelijken van minder dan één jaar (zie voetnoot 4).

¹¹ Recent heeft de regering de termijnen van de overgangsuitkering verlengd naar 18 tot en met 48 maanden vanaf 2021. Voor meer informatie over de overgangsuitkering verwijzen we naar de website van de Federale Pensioendienst (2023b).

¹² Een overlevingspensioen is daarentegen enkel cumuleerbaar met beroepsinkomen binnen de grenzen van toegelaten arbeid (zie sectie 1.1.1).

¹³ Een tweede verschil tussen het overlevingspensioen en de overgangsuitkering is dat de overgangsuitkering in het werknemersstelsel anno 2017 niet kan worden opgetrokken tot het gewaarborgd minimumpensioen. In 2022 werd de

1.2. Het echtscheidingspensioen voor uit de echt gescheidenen

Na een echtscheiding kan de loopbaan van de ex-huwelijkspartner in het werknemers- of zelfstandigenstelsel recht geven op een echtscheidingspensioen.¹⁴ De ex-huwelijkspartner kan aanspraak maken op het echtscheidingspensioen wanneer zij/hij het (vervroegd) rustpensioen heeft opgenomen of de wettelijke pensioenleeftijd heeft bereikt.¹⁵ De loopbaan van een ex-huwelijkspartner als ambtenaar geeft enkel toegang tot de opbouw van een echtscheidingspensioen als de voormalige ambtenaar overleden is (dit echtscheidingspensioen wordt daarom vaak aangeduid als een overlevingspensioen) en wanneer de ex-huwelijkspartner de leeftijd van 46 jaar heeft bereikt. Het echtscheidingspensioen van de ex-huwelijkspartner van een overleden ambtenaar wordt op dezelfde manier berekend als het overlevingspensioen voor de verweduwde van de overleden ambtenaar (voor de berekening van het overlevingspensioen van ambtenaren, zie sectie 1.1.1).¹⁶ De ex-huwelijkspartner die jonger is dan 46 jaar kan – in tegenstelling tot de langstlevende huwelijkspartner – geen aanspraak maken op een overgangsuitkering in het ambtenarenstelsel (Federale Pensioendienst, 2023f).¹⁷

Bij de berekening van het echtscheidingspensioen binnen het stelsel van werknemers, wordt per gehuwd jaar een vergelijking gemaakt tussen de brutolonen van beide partners in dat jaar. Wanneer in een bepaald huwelijksjaar geen eigen loon werd verdiend, en dus geen eigen rustpensioen werd opgebouwd, is het opgebouwde echtscheidingspensioen voor dat jaar gelijk aan 62,5 procent van de pensioenopbouw van de ex-huwelijkspartner in dat jaar. Het echtscheidingspensioen wordt immers als volgt berekend per huwelijksjaar: 62,5% van het brutoloon van de ex-huwelijkspartner wordt vermenigvuldigd met 60% om het pensioen te berekenen aan alleenstaandentarief (het echtscheidingspensioen is met andere woorden gelijk aan 37,5% van het brutoloon van de ex-huwelijkspartner (62,5% x 60%)). Wanneer er wel een eigen loon werd verdiend, en er dus wel een rustpensioen werd opgebouwd, wordt het echtscheidingspensioen verhoudingsgewijs verminderd. In dit geval wordt het echtscheidingspensioen berekend op basis van het brutoloon dat gelijk is aan het verschil tussen 37,5% van het loon van de ex-huwelijkspartner en het eigen loon. Van zodra het brutoloon hoger is dan 37,5% van dat van ex-huwelijkspartner in een bepaald jaar, kan voor dat jaar geen aanspraak worden gemaakt op een echtscheidingspensioen. Het echtscheidingspensioen heeft dus tot gevolg dat voor bepaalde jaren pensioenrechten worden toegekend op basis van de loopbaan van de ex-huwelijkspartner. Het totaal aantal in aanmerking genomen loopbaanjaren (i.e. de jaren van de eigen loopbaan en die van de loopbaan van de ex-huwelijkspartner) mag de eenheid van loopbaan echter niet overschrijden. Dit laatste wil zeggen dat de som van het aantal kalenderjaren waarin iemand

---

overgangsuitkering in het werknemersstelsel echter hervormd waardoor deze nu wel kan worden opgetrokken tot het gewaarborgd minimumpensioen (Federale Pensioendienst, 2023b).

¹⁴ Ook een feitelijke scheiding kan aanleiding geven tot een afgeleid pensioen. Het afgeleid pensioen na feitelijke scheiding komt niet aan bod in dit rapport (voor meer info zie Federale Pensioendienst, 2023c).

¹⁵ Het recht op een echtscheidingspensioen in het zelfstandigenstelsel vervalt wanneer men hertrouwt. In het werknemersstelsel wordt het recht op het echtscheidingspensioen geschorst bij een nieuw huwelijk. Als dit nieuwe huwelijk op zijn beurt leidt tot een echtscheiding, heeft men opnieuw recht op het echtscheidingspensioen binnen het werknemersstelsel (Federale Pensioendienst, 2023d; RSVZ, 2022, p. 8).

¹⁶ Na het overlijden van de ambtenaar is het mogelijk dat de huwelijkspartner recht heeft op een overlevingspensioen en de ex-huwelijkspartner op een echtscheidingspensioen. In dit geval wordt het overlevingspensioen tussen beide langstlevenden gedeeld (voor meer informatie, zie Commissie Pensioenhervormingen (2014, Bijlage 2.3)).

¹⁷ Net als bij het overlevingspensioen, wordt het echtscheidingspensioen voor ex-huwelijkspartners in het ambtenarenstelsel toegekend vanaf de leeftijd van 45 jaar in geval van een overlijden vanaf 2015 (in 2017 gelijk aan 46 jaar). Tot eind 2014 gold een andere regeling waarbij ook ex-huwelijkspartners jonger dan 45 jaar een echtscheidingspensioen konden ontvangen in geval van kinderlast of blijvende arbeidsongeschiktheid (Federale Pensioendienst, 2023f).

een echtscheidingspensioen opbouwde en het aantal jaren waarin iemand een eigen rustpensioen opbouwde nooit hoger mag zijn dan 45 jaar.

Analoog aan de regelgeving in het stelsel van werknemers, kan een echtscheidingspensioen binnen het stelsel van zelfstandigen enkel worden opgebouwd tijdens de huwelijksjaren. In tegenstelling tot het werknemersstelsel, wordt bij de berekening van het echtscheidingspensioen binnen het stelsel van de zelfstandigen het eigen inkomen niet mee in rekening gebracht. Indien de ex-huwelijkspartner als zelfstandige werkte, wordt gedurende de huwelijksjaren – ongeacht de eigen pensioenrechten – een echtscheidingspensioen opgebouwd gelijk aan 62,5% van het pensioenrecht van de ex-huwelijkspartner. In tegenstelling tot in het ambtenaren- en werknemersstelsel kan het echtscheidingspensioen als zelfstandige onbeperkt worden gecumuleerd met een eigen rustpensioen op voorwaarde dat de eenheid van loopbaan niet wordt overschreden.

In het werknemers- en zelfstandigenstelsel tellen de loopbaanjaren waarvoor pensioenopbouw wordt toegekend op basis van de loopbaan van de ex-huwelijkspartner niet mee voor de bepaling van de toegangsvoorwaarde en bij de berekening van het gewaarborgd minimumpensioen. Ook in het ambtenarenstelsel kan het echtscheidingspensioen niet worden opgetrokken tot een gewaarborgd minimumpensioen (Federale Pensioendienst, 2023f).

2. Methodologie

Dit rapport gaat na in welke mate afgeleide pensioenrechten het verschil tussen het gemiddelde pensioeninkomen van vrouwen en mannen, de zogenaamde pensioenkloof, beïnvloeden. In dit hoofdstuk beschrijven we de methodologie die we daarbij hanteren. Sectie 2.1 geeft aan hoe Eurostat de pensioenkloof- en bijhorende deelnamekloof-indicator berekent en toont hoe België zich op basis van deze indicatoren situeert ten opzichte van de buurlanden. Sectie 2.2 laat zien hoe we in dit rapport afwijken van de door Eurostat gehanteerde methodologie. In sectie 2.3 tonen we hoe pensioenkloof-indicatoren de impact van afgeleide rechten op de pensioenongelijkheid tussen vrouwen en mannen in kaart kunnen brengen. In sectie 2.4, ten slotte, bespreken we de gebruikte data en de onderzoekspopulatie.

2.1. De pensioen- en deelnamekloof volgens Eurostat

De pensioenkloof is geen nieuw concept. Er bestaat reeds heel wat onderzoek naar de pensioenkloof (bv. Barslund et al. 2021; Bettio et al., 2013) en Eurostat (het Europees bureau voor statistiek) (2023b) publiceert ieder jaar de pensioenkloof-indicator voor verschillende EU-lidstaten.¹⁸ We volgen in deze nota zo veel mogelijk de methodologie die door Eurostat is ontwikkeld. Eurostat berekent de pensioenkloof immers al een tiental jaar en de methodologie bouwt voort op de vaak geanalyseerde ‘gender pay gap’ of de ‘loonkloof’ (Bettio et al., 2013).

Eurostat (2020) definieert de gender pensioenkloof als “het percentage waarmee het gemiddelde pensioen van vrouwen hoger of lager is dan dat van mannen.” In hun studie in opdracht van de Europese Commissie concretiseren Bettio et al. (2013, p. 27) deze definitie als volgt:

$$\text{genderpensioenkloof} = \left(1 - \frac{\text{gemiddeld pensioen vrouw}}{\text{gemiddeld pensioen man}} \right) \times 100$$

Wij herschrijven deze formule als volgt:

$$\text{genderpensioenkloof} = \left(\frac{\text{gemiddeld pensioen man}}{\text{gemiddeld pensioen man}} - \frac{\text{gemiddeld pensioen vrouw}}{\text{gemiddeld pensioen man}} \right) \times 100$$

$$\text{genderpensioenkloof} = \left(\frac{\text{gemiddeld pensioen man} - \text{gemiddeld pensioen vrouw}}{\text{gemiddeld pensioen man}} \right) \times 100$$

De pensioenkloof zet het verschil tussen het gemiddelde pensioen van mannen en het gemiddelde pensioen van vrouwen dus af ten opzichte van het gemiddelde pensioen van de man. Een positieve kloof toont hoeveel procent lager het gemiddelde pensioen van de vrouw is ten opzichte van dat van de man; een negatieve kloof toont hoeveel procent hoger het pensioen van de vrouw is ten opzichte van dat van de man.

---

¹⁸ De cijfers kunnen online worden gedownload (zie Eurostat, 2023b).

Wat de populatieselectie betreft, beperkt Eurostat zich tot de 65-plussers. Deze keuze is ingegeven door de vergelijkbaarheid van de indicator over de verschillende landen en de wens om een gemakkelijk te interpreteren indicator te ontwikkelen (Bettio et al., 2013, p. 26).

De Eurostat-indicator is gebaseerd op de EU-SILC. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de variabelen PY100G, PY110G en PY080G (Bettio et al., 2013, pp. 27, 91–93). We overlopen de wijze waarop deze variabelen zijn geoperationaliseerd in de Belgische SILC-enquête om een goed zicht te krijgen op de pensioenuitkeringen die worden opgenomen in de pensioenkloof voor België.¹⁹

De variabele PY100G omvat het brutobedrag van de ouderdomspensioenen. Hieronder worden in de Belgische SILC volgende pensioenen begrepen:

- het rustpensioen
- de overlevingspensioenen uitgekeerd na de wettelijke pensioenleeftijd
- de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) en het gewaarborgd inkomen voor bejaarden (GIB)
- de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB) en de integratietegemoetkoming (IT)
- het wettelijk pensioen ‘niet nader omschreven (type niet gekend)’
- het aanvullend pensioen uit de tweede pensioenpijler voor werknemers en zelfstandigen

De variabele PY110G omvat het brutobedrag van de ‘overlevingspensioenen (weduwen, wezen)’ uitgekeerd voor de wettelijke pensioenleeftijd.

De variabele PY080G, ten slotte, omvat het brutobedrag van het aanvullend pensioen uit de derde pensioenpijler (pensioensparen, levensverzekering).

Deze opsomming maakt duidelijk dat de Eurostat-indicator gebaseerd is op een amalgaam van diverse voordelen. Zo worden een aantal uitkeringen opgenomen die in België veelal niet tot het pensioenbeleid behoren (met name de THAB en de IT) maar een onderdeel zijn van het beleid ten aanzien van personen met een handicap. Ook stellen we vast dat de pensioenkloof-indicator van Eurostat pensioenuitkeringen uit de eerste-, tweede- en derde pensioenpijler bevat.

In hun studie voor de Europese Commissie benadrukken Bettio en anderen (2013, p. 27) dat de pensioenkloof niet op zichzelf mag worden gepresenteerd maar steeds moet worden aangevuld met de zogenaamde deelnamekloof die zij definiëren als de “mate waarin vrouwen meer dan mannen geen toegang hebben tot het pensioensysteem (i.e. een pensioen van nul euro ontvangen)”. Eurostat (2023a) publiceert naast de pensioenkloof daarom ook deze deelnamekloof (*gender coverage rate*).

In wat volgt vergelijken we de pensioen- en deelnamekloof van België en een aantal buurlanden. Zoals we zullen zien toont de vergelijking, ten eerste, waarom de pensioen- en deelnamekloof

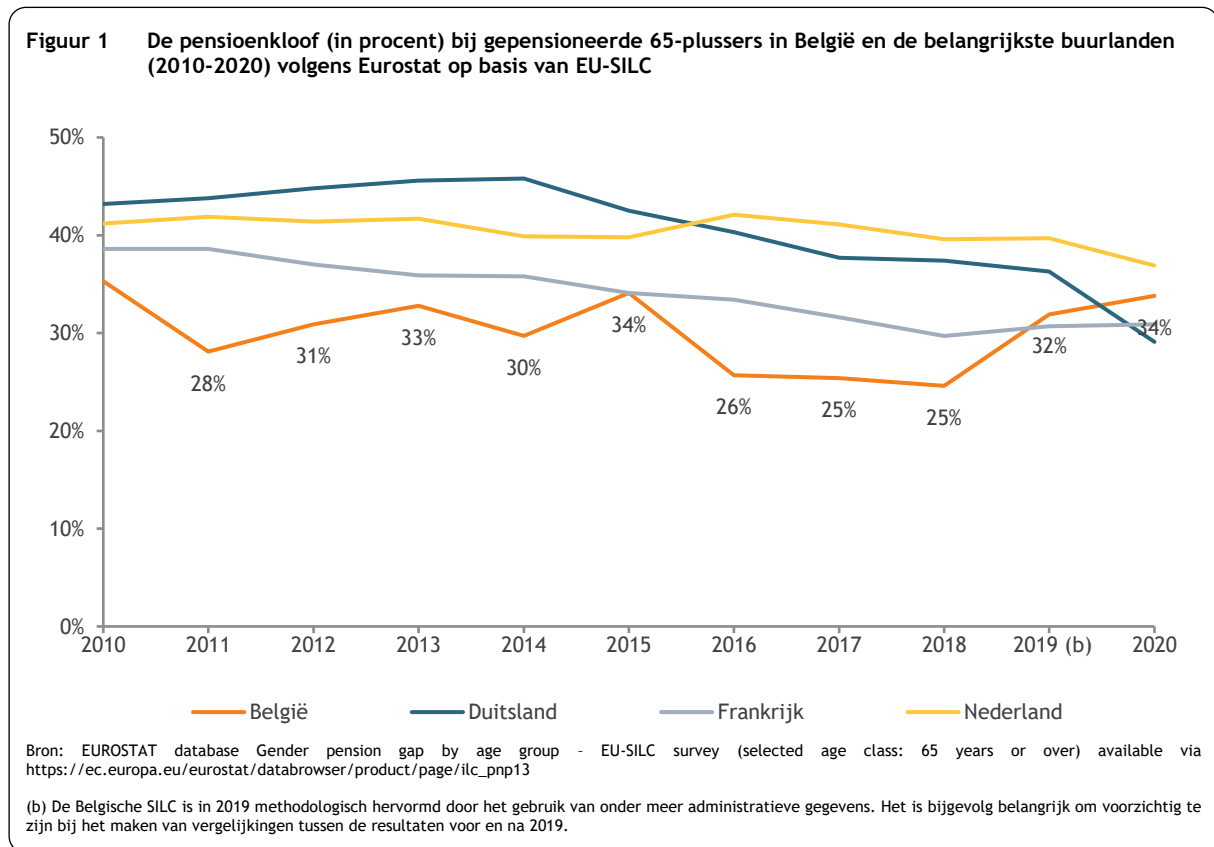
---

¹⁹ Om te achterhalen hoe de pensioenen in de Belgische SILC worden geoperationaliseerd baseren we ons op de individuele vragenlijsten voor België (zie <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/quality/questionnaires>) en op de SILC Quality Reports voor België van 2016 en 2018 (zie <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting/plus>).

complementaire indicatoren zijn. Ten tweede maakt de vergelijking een aantal beperkingen van de Eurostat-methodologie duidelijk.

Figuur 1 toont de pensioenkloof in België, Duitsland, Frankrijk en Nederland over een periode van 10 jaar. De cijfers zijn gebaseerd op de EU-SILC enquêtes van 2010 tot en met 2020 (inkomen 2009 tot en met 2019) en werden berekend door Eurostat volgens de door hen ontwikkelde methodologie.

De figuur laat ten eerste zien dat de pensioenkloof in België in nagenoeg alle jaren lager ligt dan die in de buurlanden. Ten tweede toont de figuur voor België (net als voor Duitsland) grote verschillen in de pensioenkloof over de verschillende jaren. Vergelijk bijvoorbeeld 2015 en 2016. In 2015 bedroeg de pensioenkloof 34% en in 2016 26%.²⁰ Aangezien de samenstelling van de gepensioneerde bevolking op één jaar tijd niet substantieel verandert en er ook geen beleidswijzigingen plaatsvonden die deze grote verschillen kunnen verklaren, zijn ze allicht het gevolg van methodologische redenen en/of problemen met de dataverzameling.

Een plausibele methodologische verklaring voor de grote verschillen in de pensioenkloof voor België doorheen de jaren heeft te maken met de wijze waarop Eurostat rekening houdt met tweede- en derdepijlerpensioenen. Deze pensioenen worden in België bijna uitsluitend uitbetaald als een eenmalige kapitaaluitkering. Deze eenmalige uitkeringen worden bij de constructie van het pensioeninkomen dat

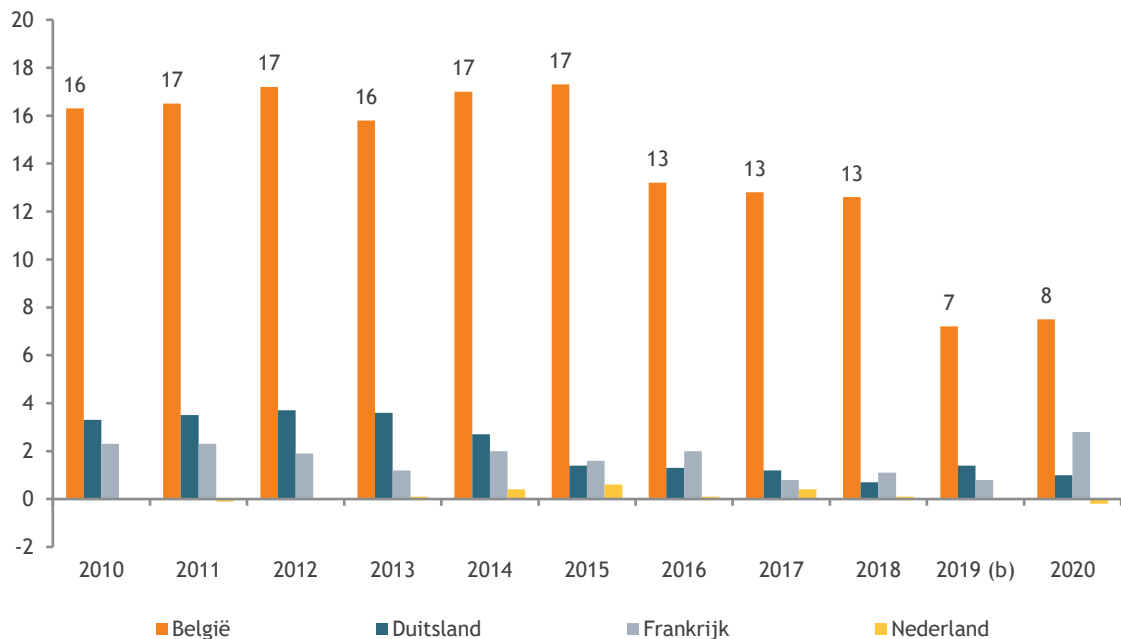
²⁰ Naast Eurostat publiceert ook de OESO de pensioenkloof-indicator. De gender pension gap die die door de OESO wordt gepubliceerd kan verschillen van die van Eurostat omdat de OESO ook andere gegevensbronnen gebruikt voor de berekening ervan. De gender pension gap bedraagt 25,4% in 2017 op basis van de EU-SILC of 24,6% op basis van de Luxembourg Income Study (OECD, 2021, figuur 1.1 en 1.2). In wat volgt focussen we enkel op de Eurostat-indicator omdat we deze indicator gebruiken als methodologisch referentiepunt.

aan de basis ligt van de Eurostat-pensioenloof mee opgenomen. Omdat een aanvullend pensioen in één keer wordt uitbetaald gaat het hier soms over erg hoge bedragen (ter illustratie: in 2015 ontving 20% van alle ontvangers van een tweedepijlerpensioen een kapitaal van 159 000 euro of meer (SCvV, 2019, p. 43)). Het moge dan ook duidelijk zijn dat een verschil in het aantal respondenten in de survey dat jaar na jaar een kapitaal heeft ontvangen, kan leiden tot erg grote schommelingen in het gemiddelde pensioenbedrag. Het vermoeden dat uitzonderlijk hoge kapitaaluitkeringen het beeld van de pensioenloof verstoren, wordt bevestigd door Bettio et al. (2013, p. 35). Zij stellen voor België immers een groot verschil vast tussen de pensioenloof die is gebaseerd op het gemiddelde pensioeninkomen (dat erg gevoelig is voor uitschieters in de verdeling) en eenzelfde indicator die is gebaseerd op het mediane pensioeninkomen (dat niet gevoelig is voor uitschieters).

Als aanvulling op figuur 1 toont figuur 2 de deelnamekloof in België en de grootste buurlanden (2010-2020). De figuur toont dat de deelnamekloof substantieel hoger ligt in België dan in de buurlanden. Dit is een belangrijke aanvulling op de vaststelling in figuur 1 dat de pensioenloof lager is in België dan in de buurlanden. Het verschil in pensioenbedrag tussen mannen en vrouwen ligt dus lager dan in de buurlanden maar het aantal vrouwen zonder pensioen ten opzichte van het aantal mannen zonder pensioen is substantieel hoger dan in de buurlanden. Dit feit bevestigt dat het belangrijk is om de pensioenloof aan te vullen met de deelnamekloof.

Figuur 2 De deelnamekloof (in procentpunt) bij 65-plussers in België en de belangrijkste buurlanden (2010-2020) volgens Eurostat op basis van EU-SILC

Bron: EUROSTAT database Gender coverage rate in pension by age group - EU-SILC survey (selected age class: 65 years or over) available via https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/ilc_pnp14

(b) De Belgische SILC is in 2019 methodologisch hervormd door het gebruik van onder meer administratieve gegevens. Het is bijgevolg belangrijk om voorzichtig te zijn bij het maken van vergelijkingen tussen de resultaten voor en na 2019.

2.2. De pensioen- en deelnamekloof in dit rapport

De pensioen- en deelnamekloof-indicatoren die we in dit rapport zullen berekenen zijn geïnspireerd op de Eurostat-methodologie maar wijken er ook van af.

Een eerste verschilpunt met de Eurostat-methodologie is dat we ons niet baseren op EU-SILC-gegevens maar op een steekproef van administratieve data om de pensioenkloof te berekenen.²¹ Het gebruik van administratieve data heeft als nadeel dat de gevonden resultaten moeilijk kunnen worden vergeleken met de resultaten van andere landen. Administratieve data hebben echter ook een aantal belangrijke voordelen. We vermelden er twee. Vooreerst maken administratieve data meer gedetailleerde analyses mogelijk dan surveydata. Zo zagen we bijvoorbeeld dat de EU-SILC de hoogte van het rustpensioen en het overlevingspensioen bevraagt maar bijvoorbeeld niet de hoogte van het echtscheidingspensioen (de respondent zal dit pensioen mogelijk wel aangeven als een rustpensioen). Op basis van de EU-SILC kunnen we dan ook niet onderzoeken in welke mate het bestaan van een echtscheidingspensioen de pensioenkloof beïnvloedt. Ten tweede zijn de administratieve gegevens niet beperkt tot een relatief kleine steekproef waardoor de pensioenkloof op een betrouwbare manier kan worden berekend voor verschillende subgroepen in de samenleving. Zo zal een uitsplitsing van de pensioenkloof naar burgerlijke staat op basis van de EU-SILC allicht niet mogelijk zijn. Op basis van administratieve data is dergelijke opsplitsing wel mogelijk.

Een tweede verschilpunt tussen beide methodologieën heeft betrekking op de uitkeringen die mee in rekening worden gebracht.

We houden ten eerste enkel rekening met pensioenuitkeringen. Eurostat brengt de THAB- en IT-uitkeringen mee in rekening maar deze worden in België aanzien als een onderdeel van het beleid ten aanzien van personen met een handicap. De THAB- en IT -uitkeringen worden in dit rapport dan ook niet opgenomen. Ook de IGO brengen we – in tegenstelling tot Eurostat – niet mee in rekening aangezien dit geen individuele pensioenuitkeringen is maar een sociale bijstandsuitkering die het pensioeninkomen optrekt tot een bepaalde grens rekening houdend met de bestaansmiddelen van het gezin.²²

In tegenstelling tot Eurostat houden we bovendien enkel rekening met de pensioenuitkeringen uit de eerste pijler. We zagen reeds dat in de SILC-enquête een vraag is opgenomen die peilt naar het inkomen uit het ‘aanvullend pensioen uit de tweede pensioenpijler voor werknemers en zelfstandigen.’ Deze pensioenen worden in dit rapport niet bestudeerd. De problematiek van de afgeleide rechten in de tweede en derde pijler (kapitalen bij overlijden, de splitting van de pensioenreserve bij echtscheiding, etc.) is weliswaar interessant maar vereist afzonderlijke studies.²³ We houden verder geen rekening met buitenlandse pensioenen terwijl we – gegeven de vraagstelling – kunnen verwachten dat deze pensioenen wel worden geregistreerd in de SILC-enquête. Gepensioneerden met een buitenlands pensioen maken geen deel uit van de onderzoekspopulatie omdat het onderscheid tussen een rust- en overlevingspensioen en een eerste-, tweede- en derdepijlerpensioen voor de buitenlandse pensioenen

²¹ Ook in het kader van het ‘Mind the Gap’-project werd een pensioenkloof berekend op basis van administratieve data (zie Dekkers & Van den Bosch, 2020).

²² Voor interessante informatie over man-vrouwverschillen in het gebruik van de IGO verwijzen we naar Saeyns (2022).

²³ Voor een bespreking van de verdeling van aanvullende pensioenrechten bij scheiding, zie Stevens & De Witte (2010).

niet op een betrouwbare manier kan worden gemaakt met behulp van de beschikbare administratieve gegevens. Ook is de analyse van buitenlandse pensioenen inhoudelijk weinig zinvol omdat er geen link is met het Belgische pensioenbeleid.

Een derde verschilpunt betreft de leeftijd van de onderzoekspopulatie. In tegenstelling tot Eurostat beperken we ons niet tot de 65-plussers. Vanuit het standpunt van de internationale vergelijkbaarheid is de beperking tot 65-plussers begrijpelijk. Binnen de Belgische context vinden we het evenwel zinnvoller om ook wettelijke pensioenen op te nemen die worden uitbetaald aan personen jonger dan 65. Denk bijvoorbeeld aan het vervroegd pensioen of de overgangsuitkering.²⁴ Omdat de situatie van personen jonger dan 65 anders is dan die van personen die de wettelijke pensioenleeftijd hebben bereikt – onder meer omdat de meerderheid nog actief is op de arbeidsmarkt – zullen we de gepensioneerden jonger dan 65 jaar steeds in een afzonderlijke sectie behandelen. Vanaf het moment dat iemand een pensioen ontvangt, wordt zij/hij in dit rapport beschouwd als een gepensioneerde. Personen jonger dan 65 jaar die een overgangsuitkering ontvangen en deze uitkering combineren met werk, worden dus gerekend tot de populatie gepensioneerden jonger dan 65 jaar oud.

Ten slotte presenteren we de pensioenkloof niet alleen als een percentage zoals Eurostat maar geven we ook de gemiddelde pensioenbedragen weer waarop de kloof is berekend. En ook de deelnamekloof presenteren we niet enkel als een verschil in procentpunt maar we geven ook de percentages waarop de deelnamekloof is gebaseerd. De pensioen- en deelnamekloof zijn immers erg moeilijk te interpreteren zonder deze bijkomende informatie. Ook vormt deze bijkomende informatie een belangrijke schakel in het beter begrijpen van de oorzaken van man-vrouwverschillen in pensioenbescherming.

2.3. De impact van afgeleide rechten op de pensioenkloof

In dit rapport staat niet de pensioenongelijkheid tussen vrouwen en mannen in de eerste pijler centraal maar wel de impact van afgeleide rechten op deze ongelijkheid. Om te onderzoeken wat het belang is van afgeleide rechten moeten we niet één pensioenkloof maar twee pensioenkloven berekenen, met name de pensioenkloof *inclusief* afgeleide rechten en de pensioenkloof *exclusief* afgeleide rechten. Om deze laatste kloof te berekenen stellen we het bedrag van de afgeleide rechten gelijk aan nul euro. Het verschil tussen beide kloven geeft dan aan wat het gemiddeld verlies is van vrouwen en mannen als gevolg van de hypothetische afschaffing van de afgeleide rechten.

We berekenen de pensioenkloof inclusief en exclusief afgeleide rechten in eerste instantie voor de volledige gepensioneerde bevolking op 1 januari 2018 met een pensioen in december 2017. Om meer inzicht te krijgen in het belang van afgeleide rechten gaan we deze rechten verder opsplitsen in overlevings- en echtscheidingspensioenen en berekenen we de pensioenkloven voor verschillende deelpopulaties.

We onderscheiden twee soorten afgeleide rechten: de afgeleide rechten die worden toegekend naar aanleiding van het overlijden van de huwelijkspartner (het overlevingspensioen en de overgangs-

²⁴ In het ambtenarenstelsel kunnen wezen tot de leeftijd van 18 jaar of zolang ze recht hebben op kinderbijslag een wezenpensioen ontvangen. Deze wezenpensioenen worden niet in de analyses opgenomen omdat deze pensioenen slechts beperkt voorkomen. Bovendien horen deze pensioenen eerder thuis in een analyse van de inkomensbescherming van minderjarigen.

uitkering) en de afgeleide rechten die het gevolg zijn van een echtscheiding (het echtscheidingspensioen). Om meer inzicht te krijgen in het afzonderlijke belang van de afgeleide rechten, berekenen we ten eerste de pensioenkloof inclusief en exclusief de overlevingspensioenen/overgangsuitkeringen en ten tweede de pensioenkloof inclusief en exclusief echtscheidingspensioenen. Door de impact van beide soorten afgeleide rechten apart te bekijken, kunnen we nagaan wat de afzonderlijke impact is van de overlevingspensioenen/overgangsuitkeringen enerzijds of de echtscheidingspensioenen anderzijds op de pensioenongelijkheid tussen vrouwelijke en mannelijke gepensioneerden in december 2017.

Verder selecteren we uit de volledige populatie gepensioneerden twee deelpopulaties: de populatie *verweduwde gepensioneerden* en de populatie *uit de echt gescheiden gepensioneerden*. Naast de pensioenkloof inclusief en exclusief de overlevingspensioenen/overgangsuitkeringen en deze inclusief en exclusief de echtscheidingspensioenen bij de volledige groep gepensioneerden, berekenen we ook de pensioenkloof inclusief en exclusief de overlevingspensioenen/overgangsuitkeringen bij de verweduwde gepensioneerden en de pensioenkloof inclusief en exclusief echtscheidingspensioenen bij de uit de echt gescheiden gepensioneerden.

De impact van het overlevings- en echtscheidingspensioen op de pensioenkloof bij gepensioneerden (door een vergelijking te maken tussen de pensioenkloof bij gepensioneerden inclusief en exclusief overlevingspensioenen enerzijds en echtscheidingspensioenen anderzijds) kan analytisch worden opgedeeld in:

- (1) de grootte van de deelpopulaties van verweduwde gepensioneerden en uit de echt gescheiden gepensioneerden ten opzichte van de volledige populatie gepensioneerden (zie sectie 3.4), en
- (2) de impact op de pensioenkloof binnen de deelpopulatie van verweduwde gepensioneerden van het niet uitkeren van het overlevingspensioen (zie sectie 4.1.2) en de impact op de pensioenkloof binnen de deelpopulatie van uit de echt gescheiden gepensioneerden van het niet uitkeren van het echtscheidingspensioen (zie sectie 5.1.2)

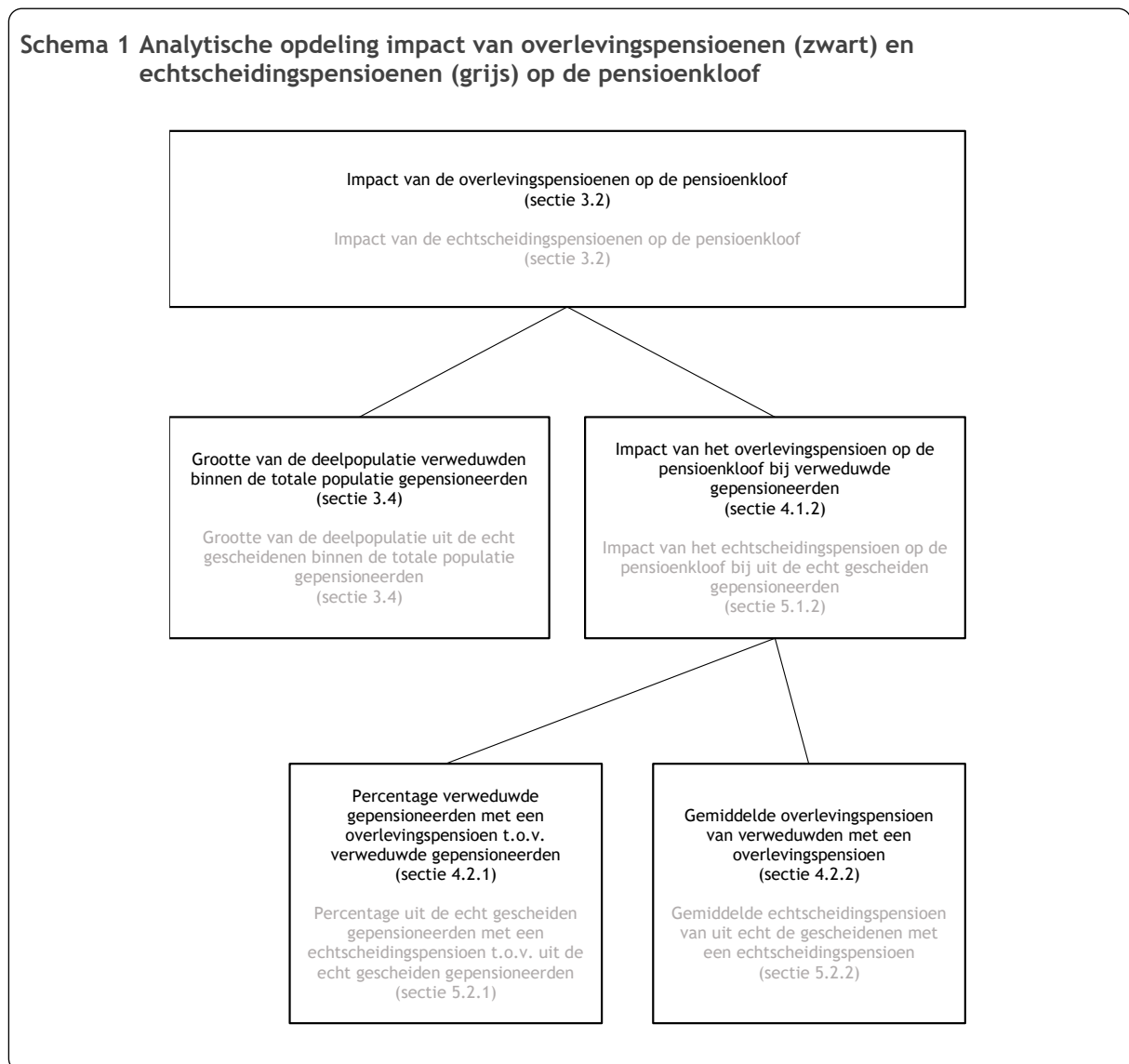
Dergelijke opdeling draagt bij tot een beter begrip van de pensioenkloof. We geven een voorbeeld: de impact van het echtscheidingspensioen op de pensioenkloof bij gepensioneerden kan verwaarloosbaar zijn doordat er slechts weinig uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen zijn in de ganse populatie gepensioneerden hoewel er wel een merkbare impact is op de pensioenkloof van het niet uitkeren van het echtscheidingspensioen binnen de groep uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen.

De gemiddelde impact binnen de deelpopulaties van verweduwde en uit de echt gescheiden gepensioneerden van het niet uitkeren van de afgeleide rechten (punt 2 hierboven) kan op zijn beurt verder worden opgedeeld in:

- (2.1) het percentage verweduwd met een overlevingspensioen ten opzichte van de deelpopulatie verweduwde gepensioneerden (zie sectie 4.2.1) en het percentage uit de echt gescheiden gepensioneerden met een echtscheidingspensioen ten opzichte van de deelpopulatie uit de echt gescheiden gepensioneerden (zie sectie 5.2.1), en
- (2.2) het gemiddelde overlevingspensioen van verweduwd met een overlevingspensioen (zie sectie 4.2.2) en het gemiddelde echtscheidingspensioen van uit de echt gescheiden gepensioneerden met een echtscheidingspensioen (zie sectie 5.2.2)

Ook deze verdere opdeling is interessant. We komen terug op bovenstaand voorbeeld. De impact van het niet uitkeren van het echtscheidingspensioen op de pensioenklouf binnen de groep uit de echt gescheiden gepensioneerden is beperkt maar merkbaar. Dat deze impact beperkt is kan twee oorzaken hebben: ofwel ontvangen uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen nauwelijks een echtscheidingspensioen maar diegenen die er één ontvangen, ontvangen wel een substantieel bedrag; ofwel ontvangen veel uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen een echtscheidingspensioen maar is hun bedrag beperkt.

Schema 1 geeft de vermelde analytische indeling schematisch weer.

Het bijkomend analyseren van de pensioenklouf bij de deelpopulaties verweduwde en uit de echt gescheiden gepensioneerden is dus interessant. De pensioenklouf bij verweduwde en uit de echt gescheiden gepensioneerden laat verder een meer eenduidige interpretatie toe dan de pensioenklouf bij de volledige gepensioneerde bevolking. De reden is dat de interpretatie van deze pensioenklouwen *niet* wordt bemoeilijkt door het bestaan van de gezinspensioenen en de concrete wijze waarop deze worden uitgekeerd.

- De pensioenkloof-indicator gaat ervan uit dat pensioenen op individueel niveau moeten worden bekeken. Nochtans weten we dat de levensstandaard van individuen veelal wordt bepaald door het gezinsinkomen. Het verschil tussen het individueel pensioeninkomen van de vrouw en het pensioeninkomen op gezinsniveau is erg uitgesproken bij koppels die een gezinspensioen ontvangen en dit is ten dele het gevolg van de specifieke berekeningswijze van dat gezinspensioen: eigen aan gezinspensioenen is dat ze het pensioen van de kostwinner (bijna uitsluitend de man) verhoogt en niet dat van de afhankelijke huwelijkspartner (bijna uitsluitend de vrouw). Het gezinspensioen wordt toegekend als het pensioen van de kostwinner berekend aan 75%, voordeliger is dan de pensioenen van beide partners samen berekend aan 60%. Hoewel de gemiddelde levensstandaard van de vrouw allicht stijgt ten gevolge de aanwezigheid van gezinspensioenen, verhoogt de aanwezigheid tegelijkertijd de pensioenkloof.
- Niet alleen het bestaan van het gezinspensioen maar ook de specifieke administratieve praktijk die wordt gehanteerd bemoeilijkt de interpretatie van de pensioenkloof. Als de afhankelijke partner en de kostwinner pensioenrechten hebben opgebouwd binnen hetzelfde stelsel, dan worden de eigen rechten van de afhankelijke partner niet uitbetaald en ontvangt de kostwinner een volledig gezinspensioen. Als beide partners daarentegen eigen pensioenrechten hebben opgebouwd in verschillende stelsels, dan worden de pensioenrechten van de afhankelijke partner wel uitbetaald en wordt het gezinspensioen van de kostwinner daarmee verminderd. Deze laatste praktijk, bij opbouw in verschillende stelsels, bemoeilijkt de interpretatie van de pensioenkloof. De lage uitgekeerde eigen pensioenrechten trekken het gemiddelde pensioen van de afhankelijke partner (veelal de vrouw) immers naar beneden. Als de pensioenrechten van de afhankelijke partner niet worden uitbetaald, dan maakt de afhankelijke partner geen deel uit van de populatie waarvoor de pensioenkloof wordt berekend. Het niet-uitbetaalde pensioen van de afhankelijke partner zal in dit geval de pensioenkloof dan ook niet beïnvloeden.

Merk op dat we alle pensioenkloven (die voor gepensioneerden, verweduwden en uit de echt gescheidenen; inclusief en exclusief afgeleide rechten) telkens uitsplitsen naar leeftijdsklassen. Hiervoor hebben we twee redenen. Leeftijd is sowieso een erg belangrijke achtergrondvariabele omdat iemands leeftijd bepaalt in welke periode de persoon zich op actieve leeftijd bevond. In de context van de afgeleide rechten is deze periode voornamelijk van belang omwille van gewijzigde maatschappelijke normen over de rol van betaalde arbeid bij vrouwen en mannen. Ten tweede maakt de opsplitsing naar leeftijd het beter mogelijk om de cijfers te vergelijken met de cijfers over recent rustgepensioneerden op PensionStat.be.

2.4. Data en operationalisering

De in dit rapport getoonde cijfers werden berekend op basis van (gewogen) steekproefgegevens die het Federaal Planbureau heeft aangevraagd bij het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming. Het betreft een steekproef van individuen uit het Rijksregister die een verblijfsadres hebben in een Belgische gemeente op 1 januari 2018. Deze steekproeftrekking impliceert dat personen die permanent in het buitenland verblijven worden uitgesloten van de onderzoekspopulatie.

We maken gebruik van twee databanken uit het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming, met name het Pensioenkadaster en het Rijksregister.

- We selecteren in het Pensioenkadaster iedereen met een wettelijk pensioen in december 2017 die in België woont en die geen pensioen heeft opgebouwd in het buitenland.²⁵ We selecteren het bruto wettelijk pensioenbedrag waarop iemand recht had in december 2017.²⁶ Volgende uitkeringen beschouwen we als een wettelijk pensioen:
  - het rustpensioen werknemer, rustpensioen zelfstandige, rustpensioen ambtenaar;
  - het overlevingspensioen werknemer, overgangsuitkering werknemer, overlevingspensioen zelfstandige, overgangsuitkering zelfstandige, overlevingspensioen ambtenaar (inclusief de overgangsuitkering ambtenaar);
  - het echtscheidingspensioen werknemer, echtscheidingspensioen zelfstandige en echtscheidingspensioen overheidssector;²⁷
  - uitkeringen zoals de pensioenbonus, de ouderdomsrente, de weduwerente, de welvaartsbonus en de verwarmingstoelage.²⁸

Informatie over het geslacht, het geboortjaar, en de burgerlijke staat is afkomstig van de gegevens van het Rijksregister.²⁹ De totale steekproef bevat 336 707 individuen, waarvan 53 338 65-plussers en 53 821 gepensioneerden met enkel een Belgisch pensioen in december 2017. In de bijlage tonen we de steekproefaantallen en de geëxtrapoleerde populatie-aantallen voor de belangrijkste deelpopulaties die aan de basis liggen van de analyses.

---

²⁵ Merk op dat het pensioen als grens- of seizoenswerknemer in het Pensioenkadaster als Belgisch pensioen kan worden geregistreerd.

²⁶ De steekproef is gebaseerd op diegenen die zijn ingeschreven in het bevolkingsregister op 1 januari 2018. Bijgevolg hebben we geen informatie over het pensioenbedrag in december 2017 van diegenen die in de loop van de maand december 2017 zijn gestorven.

²⁷ De echtscheidingspensioenen voor ambtenaren kunnen worden beschouwd als een overlevingspensioen voor de ex-huwelijkspartner. In deze nota worden ze daarentegen beschouwd als een echtscheidingspensioen.

²⁸ De IGO wordt niet beschouwd als een wettelijk pensioen. Gepensioneerden die een rustpensioen combineren met een IGO zijn wel deel van de onderzoekspopulatie maar we houden enkel rekening met hun wettelijk pensioen. Het vakantiegeld voor gepensioneerden wordt ook niet opgenomen omdat dit wordt uitgekeerd in de maand mei.

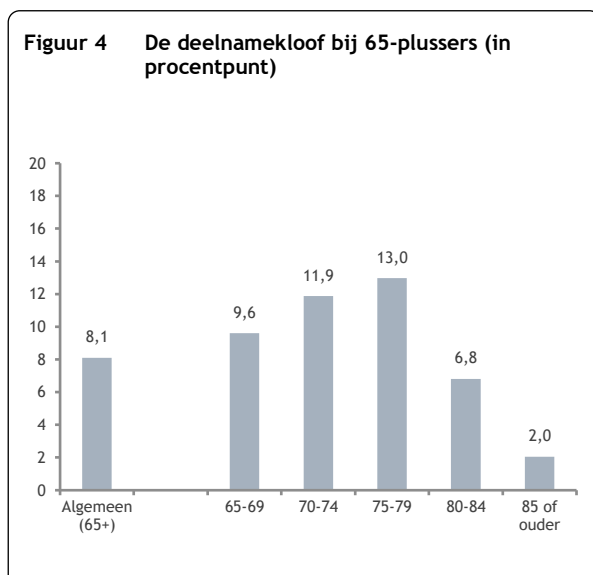
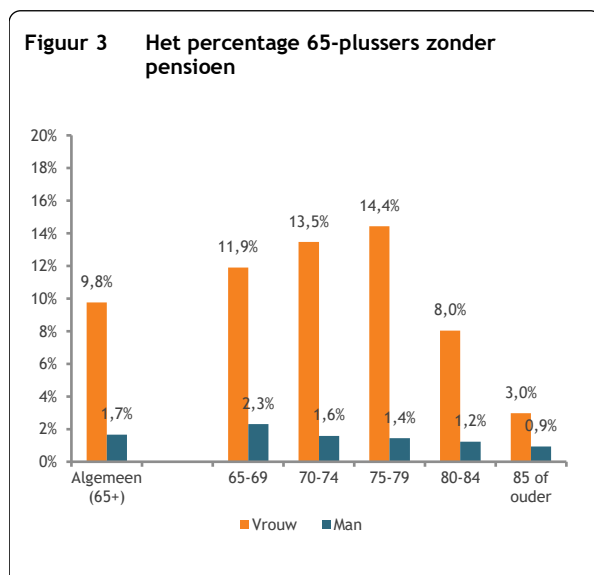
²⁹ De variabele burgerlijke staat is gebaseerd op de oorspronkelijke rijksregistervariabele met dezelfde naam. Iemand is verweerd als deze code 30 heeft op de oorspronkelijke variabele; iemand is uit de echt gescheiden indien de oorspronkelijke variabele gelijk is aan 40 (gescheiden), 41 (echtscheiding uitgesproken met toepassing van de wet van 30 juni 1994) en 60 (ontbinding van het huwelijk op een bijzondere wijze). De laatste twee codes zijn erg uitzonderlijk.

3. Het belang van afgeleide rechten bij gepensioneerden

Zoals aangegeven in het methodologisch hoofdstuk gebruiken we een set van verschillende statistieken om te onderzoeken wat de impact is van afgeleide rechten op de pensioenongelijkheid tussen vrouwen en mannen. In dit deel presenteren we de deelnamekloof (sectie 3.1), de pensioenkloof bij gepensioneerden met en zonder afgeleide rechten (sectie 3.2), alsook de achterliggende gemiddelde pensioenbedragen waarop beide kloven zijn gebaseerd (sectie 3.3). De vergelijking van beide kloven en hun achterliggende gemiddeldes geeft inzicht in de mate waarin afgeleide rechten de pensioenongelijkheid tussen vrouwen en mannen beïnvloeden. De deelnamekloof en de pensioenkloof voor gepensioneerden jonger dan 65 jaar komen niet aan bod in dit deel. Het atypische profiel van jong gepensioneerden wordt in aparte secties behandeld in hoofdstukken 4 en 5. Deze twee hoofdstukken gaan dieper in op de pensioenongelijkheid bij de deelpopulaties van verweduwde en uit de echt gescheiden gepensioneerden. Het belang van deze deelpopulaties binnen de volledige populatie gepensioneerden komt aan bod in sectie 3.4.

3.1. De deelnamekloof

Sommige ouderen ontvangen geen pensioen. Voor hen kan er dus ook geen pensioenkloof worden berekend. Om na te gaan hoeveel ouderen *geen* pensioen ontvangen en dus niet worden opgenomen in de pensioenkloof-indicator, presenteren we in figuur 4 de deelnamekloof (het verschil tussen het aantal vrouwen en mannen zonder pensioen). De deelnamekloof wordt beperkt tot personen van 65 jaar of ouder. Personen jonger dan 65 jaar voldoen vaak niet aan de voorwaarden om het pensioen op te nemen waardoor de deelnamekloof geen zinvolle indicator is voor deze leeftijdsgroep.

De deelnamekloof wordt berekend op basis van de percentages vrouwen en mannen zonder pensioen. Deze percentages worden getoond in figuur 3. De figuur toont dat het percentage mannelijke 65-plussers zonder pensioen beperkt is tot 1,7%. Het percentage vrouwelijke 65-plussers zonder pensioen ligt heel wat hoger: 9,8% van de vrouwen van 65 jaar of ouder ontvangt geen pensioen. Bijkomende

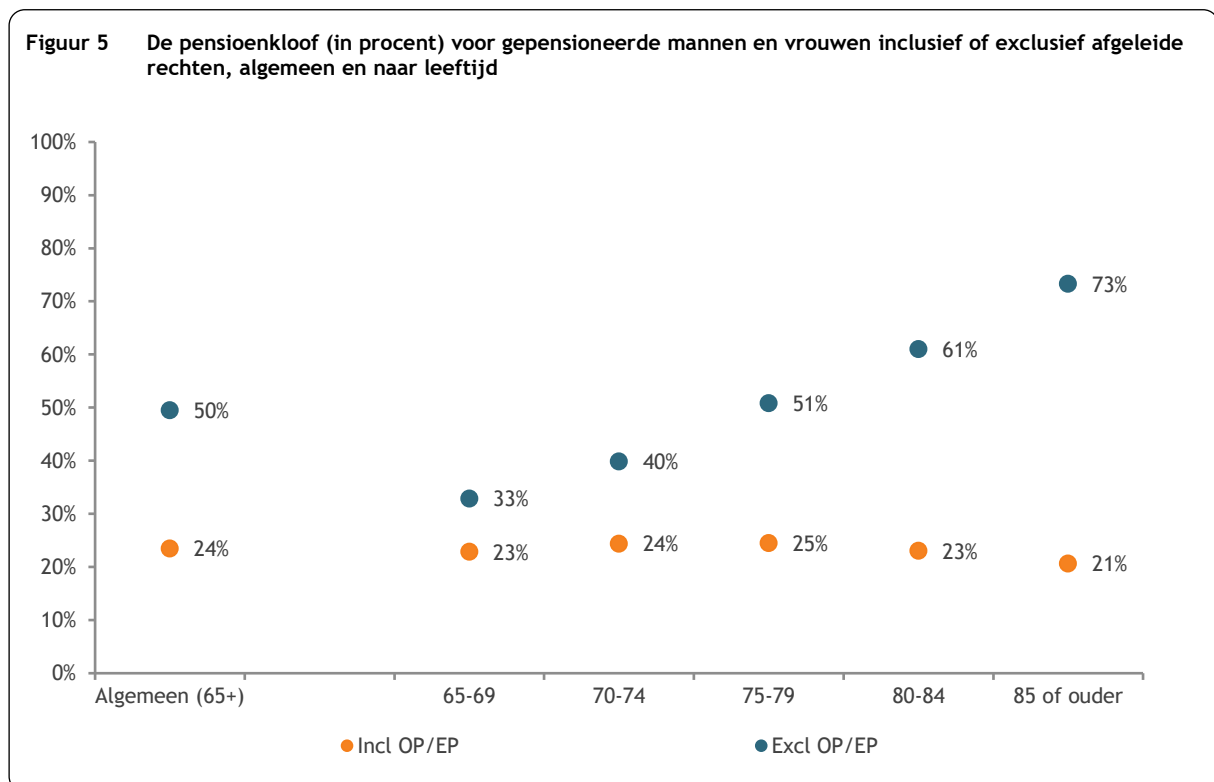

analyses (hier niet gepresenteerd) hebben aangetoond dat 62% van deze 9,8% vrouwen getrouwd zijn met iemand die een gezinspensioen ontvangt (al dan niet gecombineerd met een eigen IGO-uitkering). 6% van deze vrouwen zonder pensioen ontvangt enkel een IGO-uitkering. De inkomenssituatie van de overige 32% is onduidelijk. Ze zijn in elk geval niet officieel actief op de arbeidsmarkt.

Verminderen we het percentage vrouwen zonder pensioen met het percentage mannen zonder pensioen, dan vinden we een deelnamekloof van 8,1 procentpunt (zie figuur 4). Verder vinden we de grootste deelnamekloof in de leeftijdsgroep van 75 tot 79 jaar (13 procentpunt) en de kleinste in de leeftijdsgroep van 85 jaar of ouder (2 procentpunt).

3.2. De pensioenkloof inclusief en exclusief afgeleide rechten bij gepensioneerde 65-plussers

Figuur 5 toont voor de gepensioneerden (i.e. 65-plussers *met* een pensioen) de pensioenkloof inclusief (oranje bolletjes) en exclusief (blauwe bolletjes) afgeleide rechten. In deze laatste pensioenkloof worden de afgeleide rechten (de overlevings- en echtscheidingspensioenen) gelijkgesteld aan nul euro.

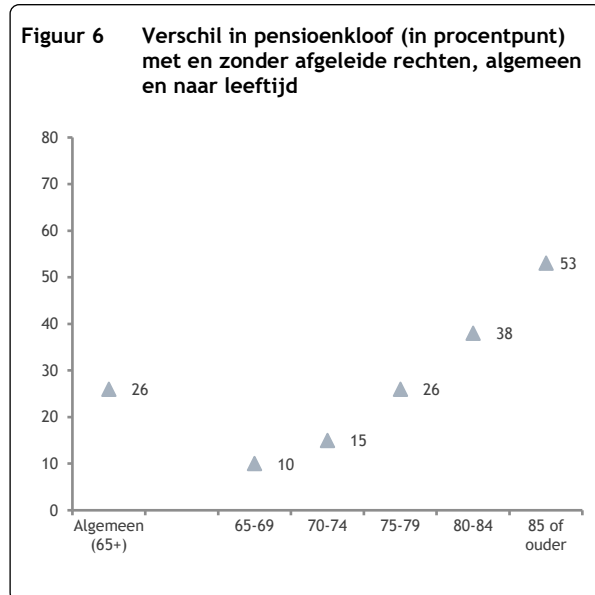

De figuur toont dat de algemene pensioenkloof bij gepensioneerden *met* eventuele afgeleide rechten (oranje bolletjes) gelijk is aan 24%. Het pensioen van gepensioneerde vrouwen ligt dus gemiddeld 24% lager dan dat van gepensioneerde mannen. De opsplitsing naar leeftijd toont weinig variatie in de pensioenkloof: de pensioenkloof bedraagt minimaal 21% en maximaal 25%.

Als de afgeleide rechten niet zouden worden uitbetaald (blauwe bolletjes), dan vinden we een algemene pensioenkloof die gelijk is aan 50%. Het pensioen van gepensioneerde vrouwen zou dan gemiddeld 50% lager liggen dan dat van gepensioneerde mannen. De opsplitsing naar leeftijd toont voorts een

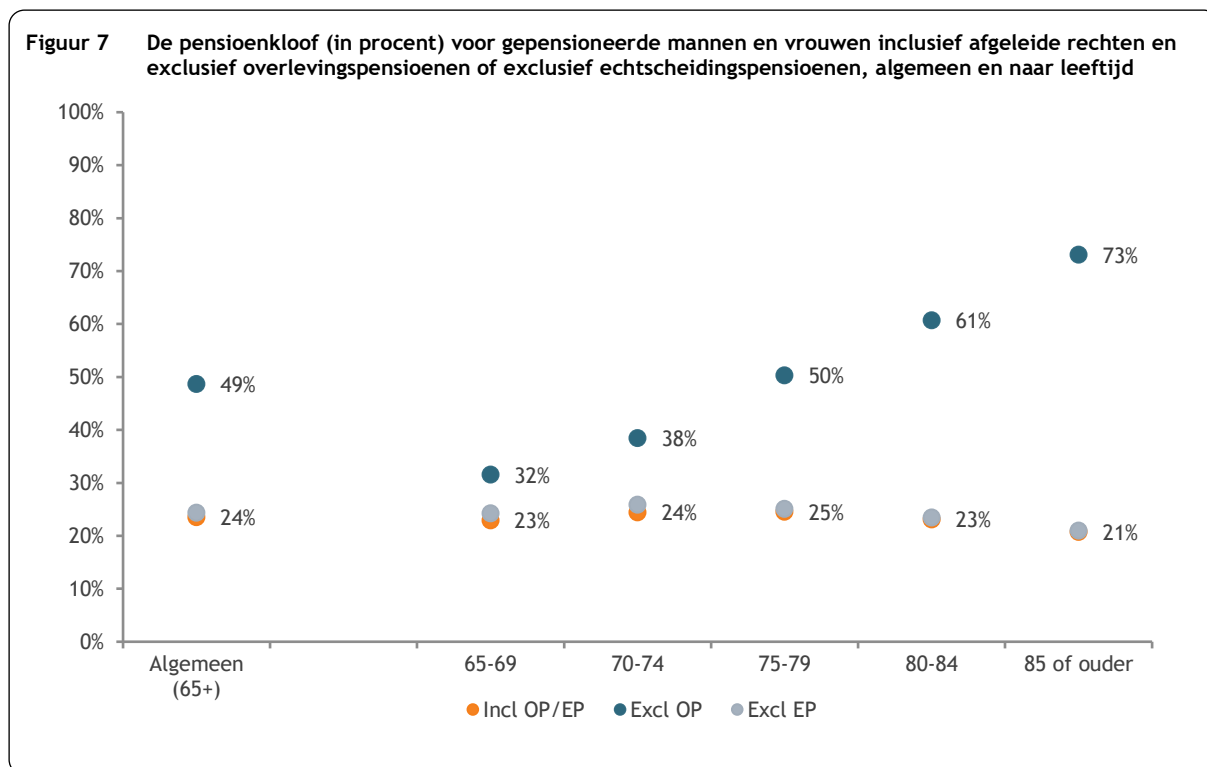
positieve samenhang tussen de pensioenkloof en de leeftijd. Anders verwoord, des te ouder men is, des te groter de pensioenkloof zou zijn wanneer de afgeleide rechten niet zouden worden uitgekeerd. De pensioenkloof in de leeftijdsgroep 65-69 jaar bedraagt 33% terwijl de pensioenkloof bij diegenen van 85 jaar en ouder 73% bedraagt in de situatie zonder afgeleide rechten.

Om het effect van de afgeleide rechten op de pensioenkloof beter in beeld te brengen, presenteren we in figuur 6 de stijging in procentpunt tussen de pensioenkloof *exclusief* en *inclusief* afgeleide rechten. De figuur leert ons dat het niet langer uitkeren van afgeleide rechten, de algemene pensioenkloof bij gepensioneerden met 26 procentpunt doet stijgen (50%-24%, zie figuur 5). Voorts toont de figuur dat de grootste stijging in de pensioenkloof (afgerond) 53 procentpunt bedraagt, en dit bij gepensioneerden van 85 jaar of ouder. Met andere woorden, als de afgeleide rechten niet langer zouden bestaan, stijgt het man-vrouwverschil in pensioeninkomen bij 85-plussers met 53 procentpunt.

We vinden dus dat de afgeleide rechten een sterk effect hebben op de pensioenkloof. Zonder afgeleide rechten zou de pensioenkloof immers met 26 procentpunt stijgen. Om na te gaan of dit effect vooral te wijten is aan de overlevingspensioenen dan wel aan de echtscheidingspensioenen, tonen we in figuur 7 drie pensioenkloven: een pensioenkloof *met* afgeleide rechten (oranje bolletjes), een pensioenkloof *zonder* overlevingspensioenen (blauwe bolletjes) en een pensioenkloof *zonder* echtscheidingspensioenen (grijze bolletjes).

Figuur 7 laat zien dat de pensioenkloof amper wijzigt ten gevolge het niet meer uitkeren van de echtscheidingspensioenen (de oranje en grijze bolletjes bevinden zich beiden rond 24%). Het niet uitkeren van de overlevingspensioenen heeft daarentegen een groot effect op de pensioenkloof: de kloof stijgt van 24% naar 49% bij afwezigheid van de overlevingspensioenen.

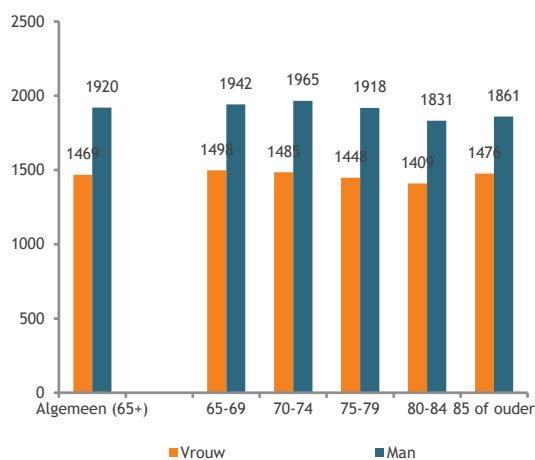

3.3. De gemiddelde pensioenbedragen van gepensioneerde 65-plussers

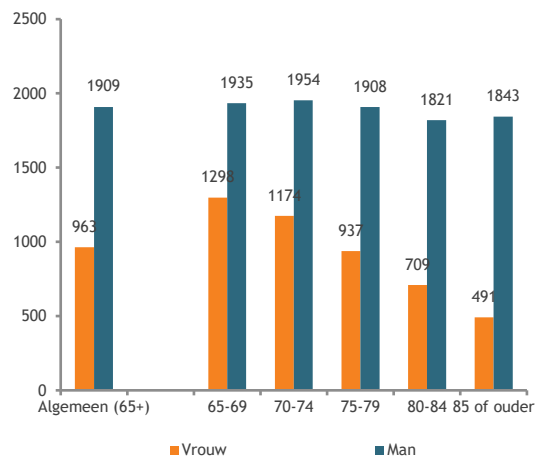
Om de getoonde (veranderingen in de) pensioenkloof beter te kunnen begrijpen, tonen we in figuren 8 en 9 de gemiddelde bruto pensioenbedragen waarop respectievelijk de pensioenkloven *inclusief* en *exclusief* afgeleide rechten zijn berekend. We maken hierbij geen onderscheid naar de gemiddelde overlevings- en echtscheidingspensioenen omdat bijkomende analyses (hier niet getoond) laten zien dat de echtscheidingspensioenen de gemiddeldes nauwelijks beïnvloeden.

Figuur 8 toont dat het gemiddelde pensioen van gepensioneerde mannen inclusief eventuele afgeleide rechten gelijk is aan 1 920 euro per maand. Het gemiddelde pensioenbedrag van mannen varieert bovendien tussen de 1 965 euro bij mannen van 70 tot 74 jaar en 1 831 euro bij mannen van 80 tot 84 jaar. Bij vrouwen bedraagt het gemiddelde pensioenbedrag inclusief eventuele afgeleide rechten 1 469 euro per maand. Opgesplitst naar leeftijd, variëren de gemiddelde pensioenbedragen van 1 498 euro in de leeftijdsgroep 65-69 jaar tot 1 409 euro in de leeftijdsgroep 80-84 jaar. Verwijderen we de afgeleide rechten dan zien we dat de gemiddelde pensioenbedragen gelijk zijn aan 1 909 euro voor mannen en 963 euro voor vrouwen (figuur 9). Het niet langer uitkeren van afgeleide rechten heeft dus vooral een negatieve impact op de gemiddelde pensioenbedragen van vrouwen.

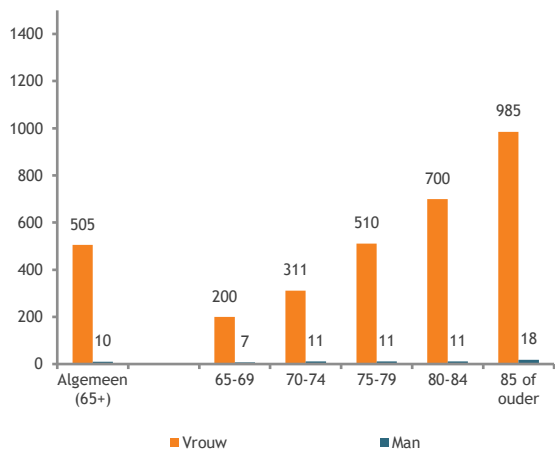
Figuur 8 De gemiddelde pensioenen van gepensioneerd mannen en vrouwen met afgeleide rechten, algemeen en naar leeftijd (in euro)

Figuur 9 De gemiddelde pensioenen van gepensioneerd mannen en vrouwen zonder afgeleide rechten, algemeen en naar leeftijd (in euro)

Figuur 10 Verschil tussen gemiddeld pensioenbedrag met en zonder afgeleide rechten, algemeen en naar leeftijd (in euro)

We brengen de omvang van de daling bij (vooral) vrouwen na afschaffing van de afgeleide rechten in kaart in figuur 10. Deze figuur geeft het verschil weer tussen het pensioen inclusief (figuur 8) en het pensioen exclusief de afgeleide rechten (figuur 9). Zoals blijkt uit de figuur zou de afschaffing van de afgeleide rechten een impact hebben op het gemiddelde pensioen van mannelijke en vrouwelijke gepensioneerd maar worden vrouwen gemiddeld harder getroffen dan mannen. Vrouwen verliezen gemiddeld (afgerond) 505 euro per maand terwijl mannen gemiddeld (afgerond) 10 euro verliezen. Bovendien verliezen oudere vrouwen gemiddeld meer dan jongere vrouwen.

Vrouwelijke 85-plussers verliezen gemiddeld 985 euro per maand terwijl recent rustgepensioneerd vrouwen tussen 65 en 69 jaar oud gemiddeld 200 euro per maand verliezen.

Bovenstaande analyses bevestigen het mediërende effect van de afgeleide rechten op de pensioenkloof tussen vrouwen en mannen. Zonder afgeleide rechten – en vooral zonder overlevingspensioenen – zou de pensioenongelijkheid bij gepensioneerd vrouwen en mannen aanzienlijk toenemen (zie figuren 5 en 7). Dat de pensioenkloof zou stijgen bij afwezigheid van afgeleide rechten is te wijten aan het feit dat gepensioneerd vrouwen gemiddeld meer verliezen dan gepensioneerd mannen wanneer de afgeleide rechten niet langer zouden worden uitgekeerd (zie figuur 10).

3.4. Verweduwen en uit de echt gescheidenen in de populatie gepensioneerden

De analyses in secties 3.2 en 3.3 hebben aangetoond dat de afgeleide rechten een positieve impact hebben op het pensioeninkomen van vrouwen en dat ze de pensioenkloof tussen mannen en vrouwen verkleinen. Het effect van de echtscheidingspensioenen op de pensioenkloof is daarbij kleiner dan het effect van de overlevingspensioenen.

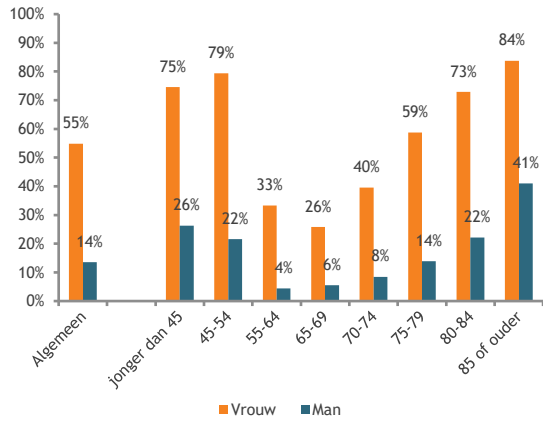
Dat de echtscheidingspensioenen een minder grote rol spelen in het verkleinen van de pensioenkloof dan de overlevingspensioenen kan worden toegeschreven aan drie factoren. Zo zijn er mogelijk minder uit de echt gescheidenen dan verweduwen in de populatie gepensioneerden (cf. punt 1 in sectie 2.3), ontvangen uit de echt gescheiden vrouwen misschien minder vaak een echtscheidingspensioen dan weduwen een overlevingspensioen ontvangen (cf. punt 2.1 in sectie 2.3), of ligt het gemiddelde echtscheidingspensioen van uit de echt gescheiden vrouwen lager dan het gemiddelde overlevingspensioen van weduwen (cf. punt 2.2 in sectie 2.3). Om het effect van het overlevingspensioen en het echtscheidingspensioen op de pensioenkloof duidelijker in beeld te brengen, dienen we dus ten eerste na te gaan wat het aandeel uit de echt gescheidenen of verweduwen is binnen de populatie gepensioneerden; ten tweede moeten we onderzoeken hoeveel van hen daadwerkelijk een echtscheidings- of overlevingspensioen opnemen en ten derde gaan we na wat de gemiddelde afgeleide pensioenen zijn bij de deelpopulaties van uit de echt gescheiden en verweduwde gepensioneerden. De eerste factor wordt hieronder behandeld. Voor de tweede en derde factor verwijzen we naar hoofdstukken 4 en 5.

Figuur 11 toont het belang van de deelpopulatie verweduwde gepensioneerden binnen de volledige populatie gepensioneerden. Figuur 12 geeft dezelfde informatie maar ditmaal voor de deelpopulatie uit de echt gescheidenen.³⁰ Figuur 11 toont dat het percentage gepensioneerde verweduwen binnen de populatie gepensioneerden aanzienlijk is: 55% van de gepensioneerde vrouwen en 14% van de gepensioneerde mannen is verweduwd. Het procentueel aandeel gepensioneerden die uit de echt gescheiden zijn (figuur 12) is kleiner in vergelijking met de verweduwde gepensioneerden: respectievelijk 14% en 13% van de gepensioneerde vrouwen en mannen zijn uit de echt gescheiden. Het feit dat het echtscheidingspensioen in vergelijking met het overlevingspensioen de pensioenkloof minder beïnvloedt is dus minstens ten dele het gevolg van het relatief lagere percentage uit de echt gescheiden gepensioneerden.

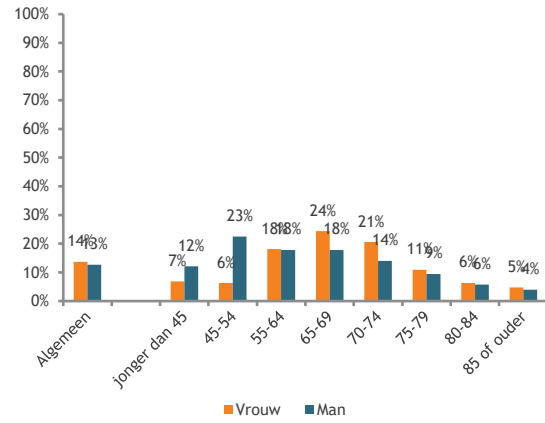
---

³⁰ In tegenstelling tot in de vorige secties, presenteren we in figuren 11 en 12 ook de omvang van de verweduwde of uit de echt gescheiden gepensioneerden *jonger dan 65 jaar*. Zowel in hoofdstuk 4 als in hoofdstuk 5 van dit rapport zal immers een aparte sectie worden gewijd aan verweduwen en uit de echt gescheidenen jonger dan 65 jaar.

Figuur 11 Procentueel aantal verweduwde mannen en vrouwen binnen de populatie gepensioneerd, algemeen en naar leeftijd

Figuur 12 Procentueel aantal uit de echt gescheiden mannen en vrouwen binnen de populatie gepensioneerd, algemeen en naar leeftijd

4. Het belang van het overlevingspensioen bij verweduwen

Om de impact van het overlevingspensioen op het man-vrouwverschil in pensioeninkomen bij verweduwen in kaart te brengen, berekenen we voor verweduwde 65-plussers de pensioenkloof met en zonder overlevingspensioen (sectie 4.1). We tonen met andere woorden wat het effect zou zijn van het afschaffen van het overlevingspensioen op de genderongelijkheid in pensioeninkomen bij verweduwen. Omdat de pensioenkloof heel wat informatie verbergt die relevant is voor beleidsmakers, tonen we daarna een aantal bijkomende statistieken over verweduwen met en zonder overlevingspensioen en geven we aan welk mechanisme ervoor zorgt dat het overlevingspensioen de pensioenkloof vermindert (sectie 4.2). We sluiten af met een aantal statistieken over de verweduwen jonger dan 65 jaar. Omwille van de atypische samenstelling van deze groep bekijken we deze in de laatste sectie afzonderlijk (sectie 4.3). In deze laatste sectie komt naast het overlevingspensioen ook de overgangsuitkering aan bod.

4.1. De pensioenkloof inclusief en exclusief overlevingspensioen bij verweduwde 65-plussers

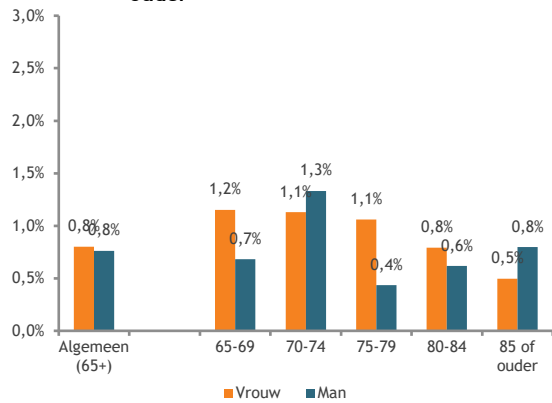
Zoals aangegeven in het methodologische hoofdstuk, onderzoeken we de impact van het overlevingspensioen op de pensioenongelijkheid tussen mannen en vrouwen door de pensioenkloof inclusief en exclusief overlevingspensioen met elkaar te vergelijken. Deze vergelijking wordt uitgewerkt in secties 4.1.2 (de pensioenkloof) en 4.1.3 (de absolute bedragen waarop deze kloof zijn berekend). Omdat de vergelijking enkel rekening houdt met verweduwen die een pensioen ontvangen, bekijken we eerst of weduwen vaker dan weduwnaars *geen enkel* pensioenvoordeel ontvangen en dus niet in de vergelijking worden opgenomen (sectie 4.1.1).

4.1.1. De deelnamekloof bij verweduwen

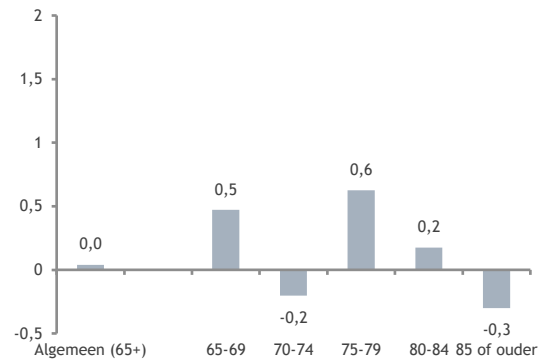
Niet *alle* verweduwen hebben een pensioen en de pensioenkloof zal dan ook geen rekening houden met alle verweduwen. De pensioenkloof moet daarom worden aangevuld met de deelnamekloof (het procentpunt verschil tussen het percentage vrouwen en mannen zonder pensioen). Figuur 14 toont deze deelnamekloof bij verweduwen. Figuur 13 bevat de achterliggende percentages.

Figuur 13 toont dat er nauwelijks verweduwde 65-plussers zijn zonder een pensioen en dat de genderverschillen beperkt zijn. Bijgevolg zien we in figuur 14 dat de deelnamekloof bij verweduwde 65-plussers verwaarloosbaar is. In sommige leeftijdsgroepen hebben vrouwen wat vaker dan mannen geen pensioen. In andere leeftijdsgroepen is het net omgekeerd.

Figuur 13 Percentage verzuimde vrouwen en mannen zonder pensioen van 65 jaar of ouder

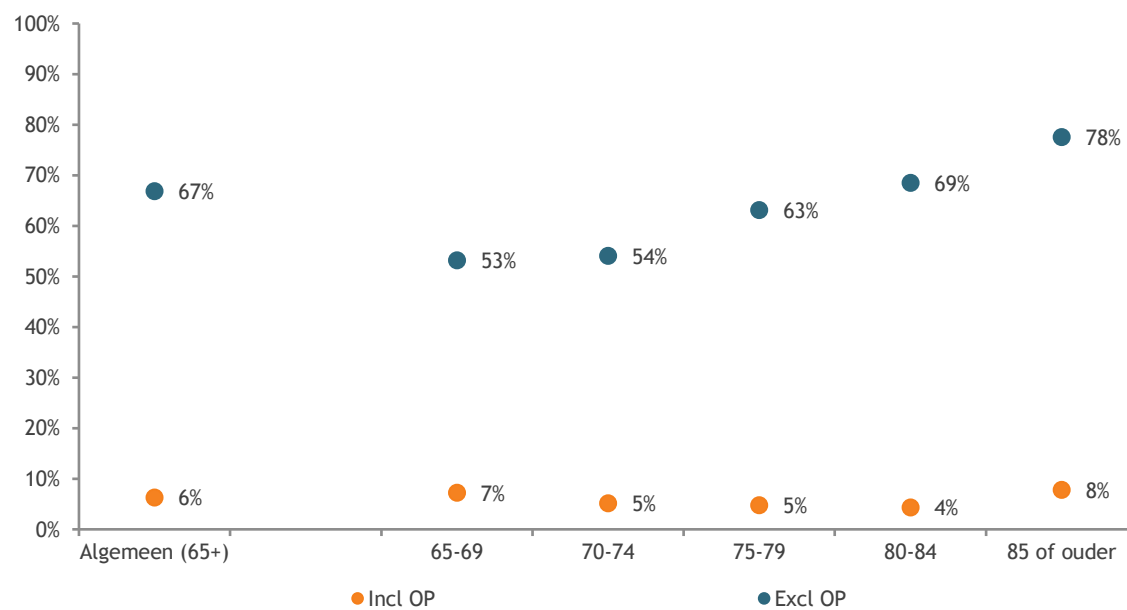
Figuur 14 Deelnamekloof bij verzuimden van 65 jaar of ouder (in procentpunt)

4.1.2. De pensioenkloof inclusief en exclusief overlevingspensioen

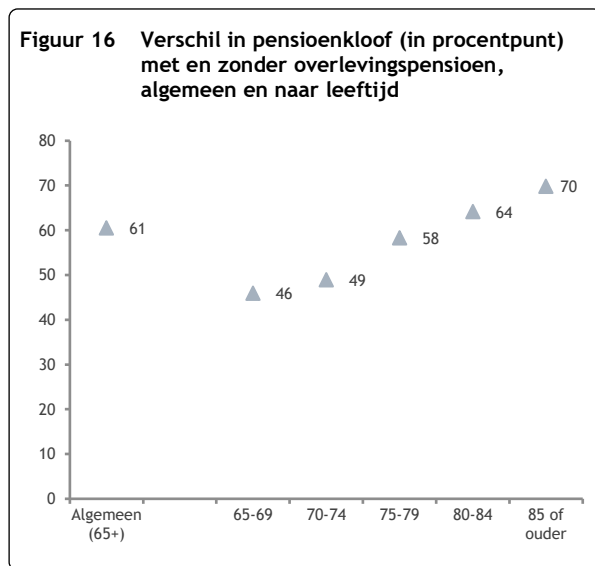
Zoals blijkt uit de vorige figuren ontvangen verzuimde vrouwen en mannen nagenoeg even vaak een pensioen. De vraag is vervolgens of en in welke mate weduwen een lager pensioen hebben dan weduwnaars en of het overlevingspensioen het pensioenverschil tussen vrouwen en mannen beïnvloedt. Om deze vragen te beantwoorden toont figuur 15 voor verzuimde gepensioneerden de pensioenkloof inclusief (oranje bolletjes) en exclusief overlevingspensioenen (blauwe bolletjes). In dit laatste geval worden de overlevingspensioenen van verzuimde gepensioneerden buiten beschouwing gelaten.

Figuur 15 De pensioenkloof (in procent) voor verzuimde gepensioneerde mannen en vrouwen inclusief en exclusief overlevingspensioenen, algemeen en naar leeftijd

De figuur toont vooreerst dat de gemiddelde pensioenkloof inclusief overlevingspensioenen gelijk is aan 6%. Het pensioen van verweduwde vrouwen ligt dus gemiddeld 6% lager dan dat van verweduwde mannen. De opsplitsing naar leeftijd toont verder dat de pensioenkloof nauwelijks varieert naar leeftijd.

Houden we geen rekening met het overlevingspensioen, dan is de pensioenkloof opmerkelijk groter (met name 67% in plaats van 6%). Bij afwezigheid van overlevingspensioenen hebben weduwen dus een pensioen dat gemiddeld 67% lager ligt dan dat van weduwnaars. De opsplitsing naar leeftijd toont verder een positieve samenhang tussen de pensioenkloof en de leeftijdsklasse: we vinden de laagste kloof bij de 65- tot 69-jarigen (53%) en de hoogste kloof bij de oudste leeftijdsgroep (met name 78%).

Om de impact van het overlevingspensioen op de man-vrouwverschillen in pensioeninkomen in kaart te brengen moeten we de pensioenkloof inclusief en exclusief overlevingspensioen met elkaar vergelijken. Dat gebeurt in figuur 16. De figuur laat zien dat het overlevingspensioen de pensioenkloof met 61 procentpunt vermindert. De grootste reductie van de pensioenkloof vindt plaats bij de verweduwden van 85 jaar of ouder. Zoals later zal blijken (zie sectie 4.2.1 en 4.2.2), kan deze bevinding worden verklaard door een dubbele vaststelling. Ten eerste ontvangen weduwen in deze groep vaker dan weduwnaars een overlevingspensioen. Ten tweede ligt hun

gemiddeld overlevingspensioen aanzienlijk hoger.

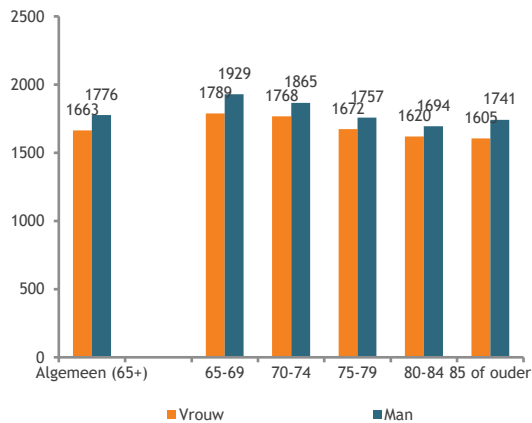
4.1.3. De gemiddelde pensioenbedragen

Om de (veranderingen in de) pensioenkloof beter te begrijpen tonen onderstaande figuren de gemiddelde pensioenbedragen die aan de basis liggen van de pensioenkloof inclusief (figuur 17) en exclusief (figuur 18) overlevingspensioenen.

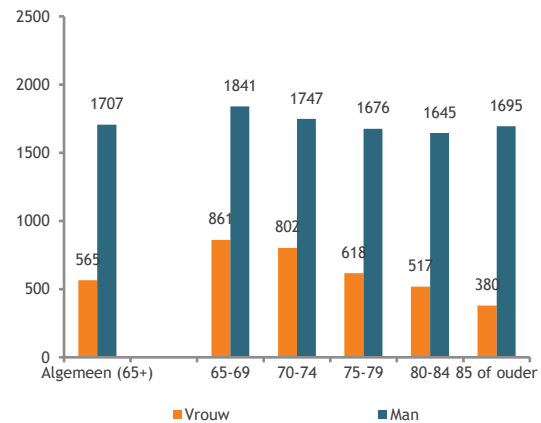
Figuur 17 laat zien dat het gemiddelde pensioen van verweduwde mannen varieert van 1 694 euro (80-84-jarige gepensioneerd) tot 1 929 euro (65- tot 69-jarigen). Bij weduwen variëren de bedragen van 1 605 euro in de oudste leeftijdsgroep tot 1 789 euro in de jongste leeftijdsgroep. Laten we de overlevingspensioenen buiten beschouwing, dan zien we dat de pensioenen variëren tussen de 1 645 en 1 841 euro bij mannen en tussen de 380 en 861 euro bij vrouwen.

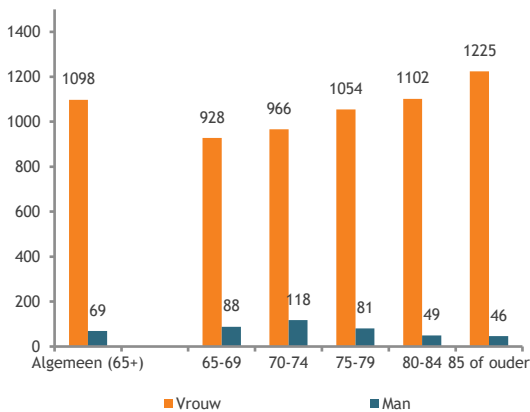
Figuur 17 De gemiddelde pensioenen van verweduwde gepensioneerde mannen en vrouwen inclusief overlevingspensioen, algemeen en naar leeftijd (in euro)

Figuur 18 De gemiddelde pensioenen van verweduwde gepensioneerde mannen en vrouwen exclusief overlevingspensioen, algemeen en naar leeftijd (in euro)

Figuur 19 Verschil tussen gemiddeld pensioenbedrag inclusief en exclusief overlevingspensioen, algemeen en naar leeftijd (in euro)

Figuur 19 toont het verschil tussen het gemiddelde pensioenbedrag inclusief (figuur 17) en exclusief (figuur 18) overlevingspensioen. Zoals blijkt uit de figuur verliezen zowel mannen als vrouwen bij een afschaffing van het overlevingspensioen. Vrouwen verliezen gemiddeld echter veel meer, met name gemiddeld 1 098 euro versus 69 euro bij mannen. Dat de overlevingspensioenen de pensioenkloof verkleinen is een gevolg van dit hogere gemiddelde verlies van vrouwen in vergelijking met dat van mannen.

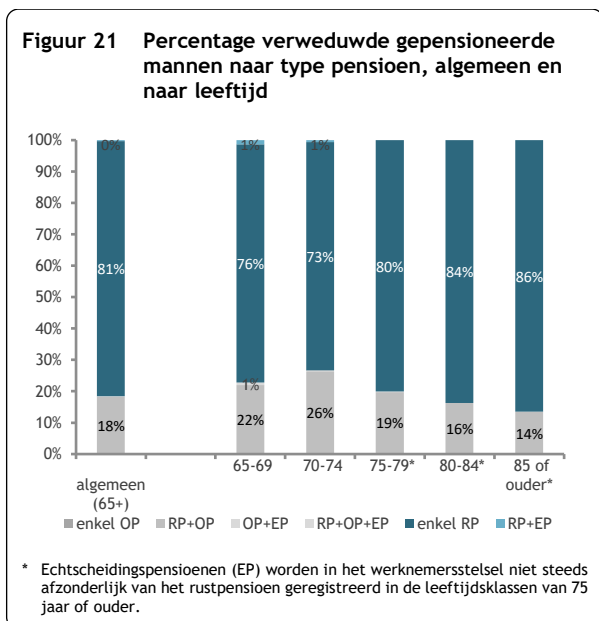
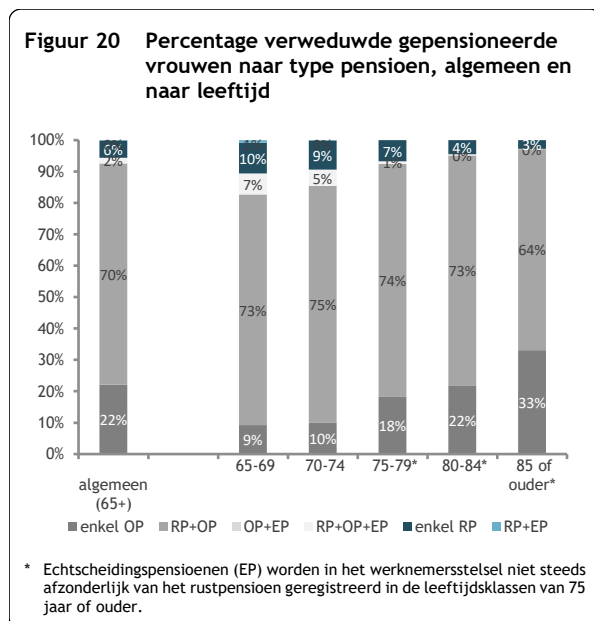
4.2. Bijkomende statistieken voor verweduwde 65-plussers

Zoals al aangegeven is de vergelijking van de pensioenkloof inclusief en exclusief overlevingspensioen interessant omdat deze in een oogopslag aangeeft in welke mate de overlevingspensioenen het man-vrouwverschil in pensioeninkomen verminderen. Om de relevantie van overlevingspensioenen voor vrouwen en mannen ten volle te begrijpen moeten we echter bijkomende informatie presenteren over het belang van deze pensioenen in de pensioenbescherming van verweduwde vrouwen en mannen (4.2.1 en 4.1.2) en over het mechanisme dat ervoor zorgt dat de overlevingspensioenen de pensioenkloof verkleinen (en dus het man-vrouwverschil verkleinen in vergelijking met een situatie waarin er geen overlevingspensioenen zouden bestaan). Dit mechanisme komt aan bod in sectie 4.2.3.

4.2.1. De verweduwde gepensioneerden naar type pensioen

Figuur 19 gaf het verschil aan tussen de gemiddelde pensioenbedragen waarop de pensioenkloven inclusief en exclusief overlevingspensioen zijn gebaseerd. We zagen dat weduwen bij het niet mee in rekening brengen van de overlevingspensioenen meer verliezen dan weduwnaars: weduwen zien hun pensioen met 1 098 euro verminderen; bij weduwnaars is dit slechts 69 euro. Dit wil uiteraard niet zeggen dat de gemiddelde overlevingspensioenen van weduwen en weduwnaars met een overlevingspensioen gelijk zijn aan deze bedragen. Niet iedere verweduwde gepensioneerde ontvangt immers een overlevingspensioen. Voor een beter begrip van de gemiddelde bedragen die aan de basis liggen van het verschil in de pensioenkloof inclusief en exclusief overlevingspensioen bekijken we in deze sectie daarom het percentage weduwen en weduwnaars met een overlevingspensioen. In de volgende sectie tonen we dan de gemiddelde hoogte van het overlevingspensioen dat zij ontvangen.

Figuren 20 en 21 delen de populatie weduwen en weduwnaars op naar het type pensioen dat ze ontvangen (enkel overlevingspensioen, rust- en overlevingspensioen, rust- en echtscheidingspensioen etc.). De optelsom van de grijze balkjes in de figuren geven voor respectievelijk gepensioneerde weduwen en weduwnaars aan welk percentage een overlevingspensioen ontvangt. De grijze balkjes maken het bovendien mogelijk om een onderscheid te maken tussen het percentage weduwen/weduwnaars met enkel een overlevingspensioen en het percentage weduwen/weduwnaars die een overlevingspensioen combineren met een ander pensioen. De optelsom van de blauwe balkjes toont het percentage weduwen/weduwnaars dat geen overlevingspensioen ontvangt.

Bekijken we eerst de situatie van weduwen (figuur 20), dan zien we dat de overgrote meerderheid een overlevingspensioen ontvangt. In iedere leeftijdsgroep ontvangt 90% of meer een overlevingspensioen (de optelsom van de percentages in de grijze balkjes). Verder zien we een positieve samenhang met de leeftijd: de percentages variëren van 89% bij de 65-69-jarigen tot 97% bij 85-jarigen of ouder. Splitsen we de weduwen met een overlevingspensioen verder uit, dan zien we dat de meerderheid een rust- en overlevingspensioen ontvangt (70%). Een minderheid ontvangt enkel een overlevingspensioen (22%). Het percentage met enkel een overlevingspensioen, en dus *geen* enkel rustpensioen, is overigens heel wat lager bij de 65- tot 69-jarigen dan bij de 85-plussers. Bij de weduwen ouder dan 85 jaar zien we dat 33% enkel een overlevingspensioen ontvangt (en dus geen eigen rustpensioen heeft opgebouwd). Bij de 65- tot 69-jarigen is dit 9%.

De situatie van de weduwnaars verschilt in grote mate van die van de weduwen. Figuur 21 toont dat een minderheid van de weduwnaars een overlevingspensioen ontvangt. Wat de uitsplitsing naar leeftijd betreft, zien we een omgekeerd patroon dan bij de weduwen: hoe ouder de weduwnaar is, hoe minder vaak hij een overlevingspensioen ontvangt. Ten slotte zien we dat geen enkele weduwnaar enkel een overlevingspensioen ontvangt. Alle gepensioneerde weduwnaars hebben dus een eigen rustpensioen opgebouwd.

De vergelijking van beide figuren toont dat weduwen procentueel vaker dan weduwnaars een overlevingspensioen ontvangen. Wat de uitsplitsing naar leeftijd betreft zien we dat het verschil tussen weduwen en weduwnaars meer uitgesproken is in de oudste leeftijdsklassen. In de leeftijdsgroep van de 65-69-jarigen zien we dat 89% van de weduwen een overlevingspensioen ontvangt ten opzichte van 23% bij de weduwnaars (een verschil van 66 procentpunt); bij de 85-plussers is dit 97% en 14% (een verschil van 83 procentpunt). Weduwnaars ontvangen daarentegen procentueel vaker een rustpensioen dan weduwen.

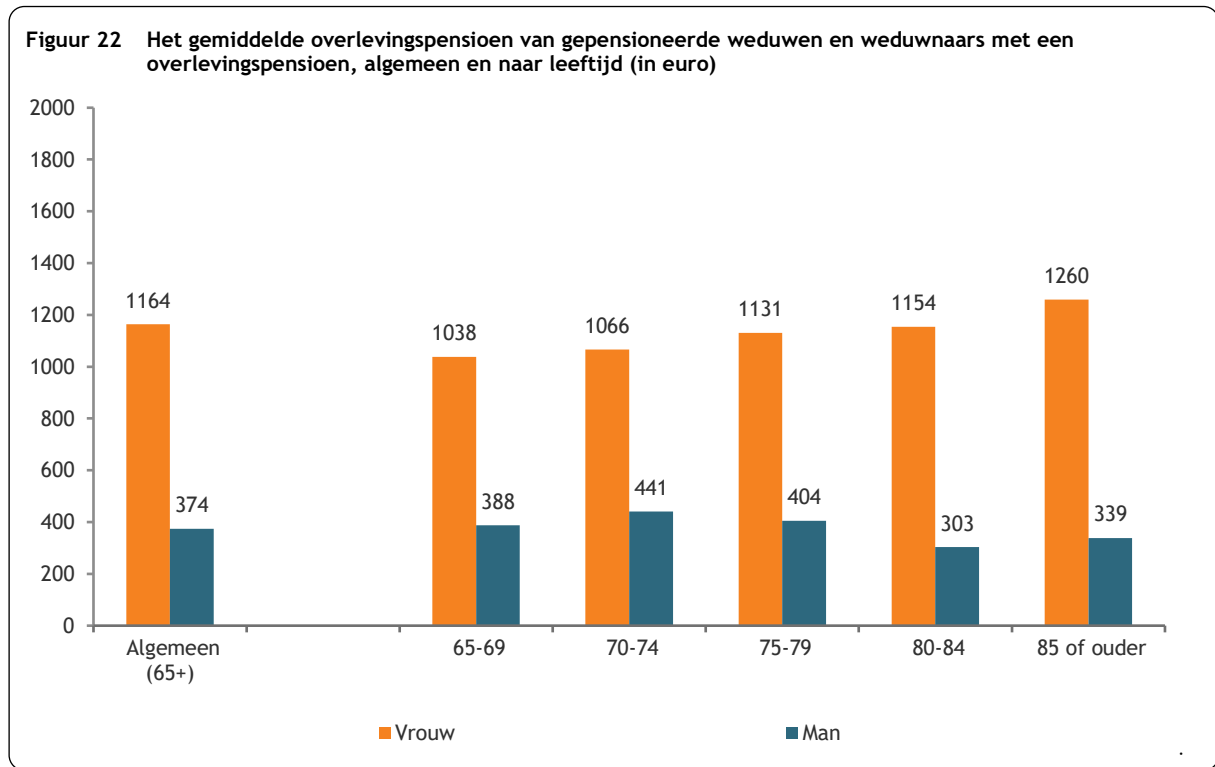
4.2.2. De gemiddelde hoogte van het rust- en overlevingspensioen

Dat meer weduwen dan weduwnaars een overlevingspensioen ontvangen is niet de enige reden dat vrouwen gemiddeld meer verliezen dan mannen bij het niet in rekening brengen van de overlevingspensioenen. De andere reden is dat de gemiddelde hoogte van het overlevingspensioen hoger is bij weduwen dan bij weduwnaars. Dit blijkt duidelijk uit figuur 22. Deze figuur geeft voor de vrouwelijke en mannelijke verweduwden met een overlevingspensioen (de grijze balkjes in figuren 20 en 21) aan wat de gemiddelde overlevingspensioenen zijn.

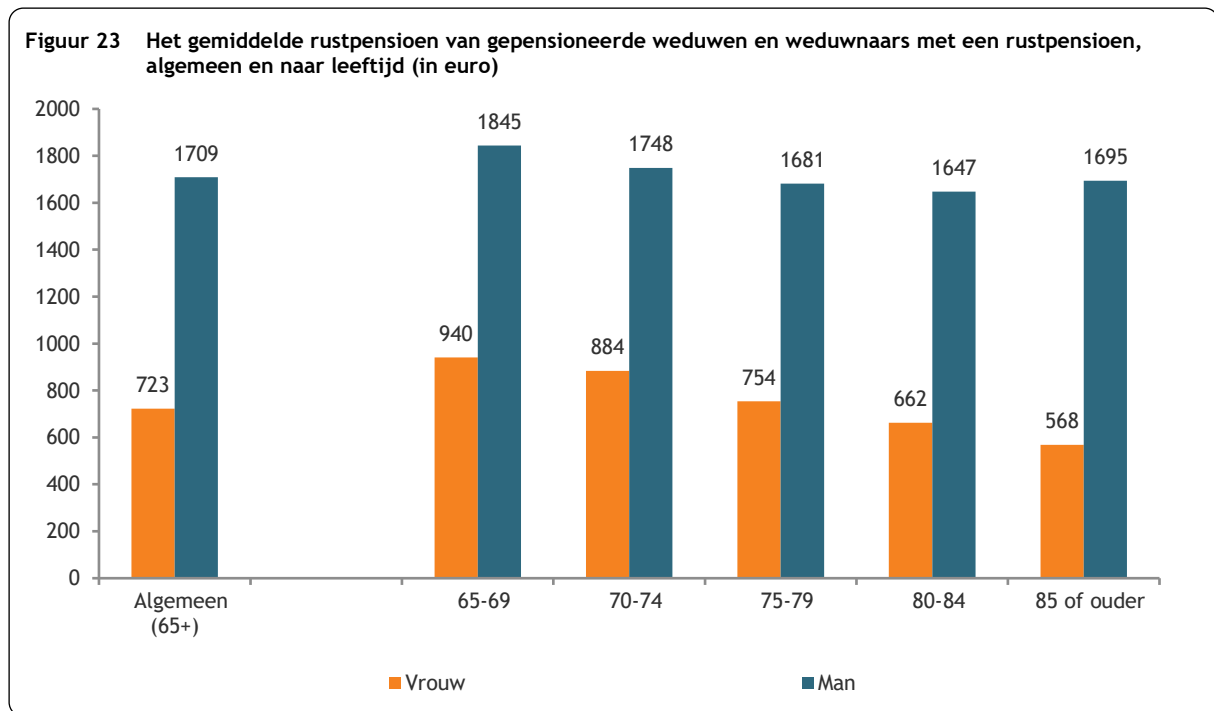
Bij weduwen bedraagt het overlevingspensioen gemiddeld 1 164 euro. Wat de uitsplitsing naar leeftijd betreft, zien we bij weduwen met een overlevingspensioen dat de hoogte van dat pensioen positief samenhangt met de leeftijdsklasse. Des te ouder de weduwe, des te hoger haar gemiddeld overlevingspensioen.

Het gemiddelde overlevingspensioen van weduwen is aanzienlijk hoger dan dat van weduwnaars. Weduwnaars ontvangen gemiddeld 374 euro. Wat de uitsplitsing naar leeftijd betreft zien we dat het verschil tussen weduwen en weduwnaars in de hoogte van het overlevingspensioen groter is bij de oudste leeftijdsklassen dan bij de jongste. Bij de 65- tot 69-jarigen bedraagt het gemiddelde

overlevingspensioen 1 038 euro voor weduwen en 388 euro voor weduwnaars (een verschil van 650 euro); bij de 85-plussers is dit 1 260 en 339 euro (een verschil van 921 euro).

Weduwnaars ontvangen dus gemiddeld lagere overlevingspensioenen dan weduwen. Daartegenover staat dat ze gemiddeld hogere rustpensioenen ontvangen. Dat kunnen we aflezen uit figuur 23, die voor verweduwden met een rustpensioen (de blauwe balkjes in figuren 20 en 21) de gemiddelde hoogte van dat rustpensioen toont. We zien dat weduwen gemiddeld een lager rustpensioen ontvangen dan weduwnaars (723 euro versus 1 709 euro). Wat de uitsplitsing naar leeftijd betreft zien we dat het verschil tussen weduwen en weduwnaars in de hoogte van dat rustpensioen groter is bij de oudste leeftijdsklassen dan bij de jongste. Ter illustratie: bij de 65- tot 69-jarigen zien we dat het gemiddelde rustpensioen 940 euro bedraagt voor weduwen en 1845 euro voor weduwnaars (een verschil van 905 euro); bij de 85-plussers is dit 568 en 1 695 euro (een verschil van 1 127 euro).

Om secties 4.2.1 en 4.2.2 af te sluiten herhalen we de belangrijkste bevindingen:

- Weduwen ontvangen procentueel minder vaak een rustpensioen dan weduwnaars. Het gemiddelde rustpensioen van weduwen is bovendien aanzienlijk lager dan dat van weduwnaars en ook dit verschil hangt positief samen met de leeftijd. Bij afwezigheid van de overlevingspensioenen kunnen weduwen dus procentueel minder vaak terugvallen op een rustpensioen en als ze wel kunnen terugvallen op een rustpensioen, is het gemiddelde bedrag ervan lager dan dat van weduwnaars. Het is dan ook logisch dat de pensioenkloof exclusief overlevingspensioenen aanzienlijk is alsook dat de pensioenkloof exclusief overlevingspensioenen hoger is bij de oud verweduwen dan bij de jong verweduwen.
- Weduwen ontvangen procentueel vaker dan weduwnaars een overlevingspensioen en dit verschil hangt positief samen met de leeftijd (het verschil is onder meer groter bij 85-plussers dan bij 65-69-jarigen). Weduwen ontvangen gemiddeld ook een hoger overlevingspensioen dan weduwnaars en ook hier vinden we een positieve samenhang met leeftijd (het verschil tussen het gemiddelde overlevingspensioen van weduwen en weduwnaars van 85 of ouder is dus groter dan het verschil bij 65-69-jarigen). Op basis van deze vaststellingen hoeft het dan ook niet te verbazen dat de overlevingspensioenen de pensioenkloof tussen vrouwen en mannen verminderen en dat deze vermindering meer uitgesproken is bij de 85-plussers dan bij de 65-69-jarigen.

4.2.3. Het overlevingspensioen en de relatie met het eigen rustpensioen

Figuur 16 toonde allereerst aan dat het overlevingspensioen de pensioenkloof bij verweduwde 65-plussers met 61 procentpunt vermindert. Zoals we hebben gezien, is deze reductie het gevolg van het feit dat vrouwen vaker dan mannen een overlevingspensioen ontvangen (figuren 20 en 21) en dat hun gemiddelde overlevingspensioen hoger ligt dan dat van mannen (figuur 22). Ten tweede hebben we aangetoond dat het overlevingspensioen de pensioenkloof sterker vermindert bij de oud verweduwde gepensioneerden dan bij de jong verweduwde gepensioneerden, wat kan worden toegeschreven aan het feit dat het verschil tussen mannen en vrouwen in al dan niet ontvangst van een overlevingspensioen en de gemiddelde hoogte van dat overlevingspensioen groter is bij de oudere leeftijdsgroepen gepensioneerden dan bij de jongere leeftijdsgroepen.

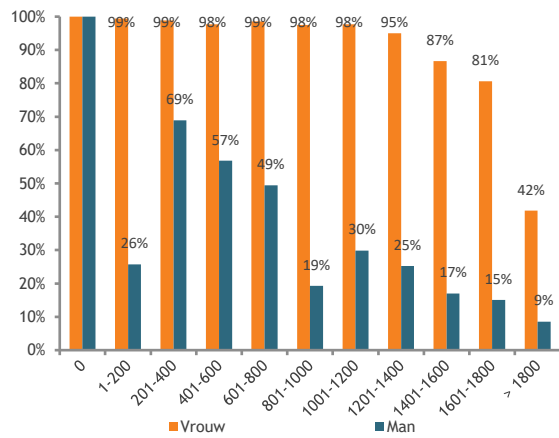
Om het achterliggende mechanisme in kaart te brengen dat ervoor zorgt dat weduwen vaker dan weduwnaars een overlevingspensioen hebben, dat het gemiddelde overlevingspensioen van weduwen hoger is dan dat van weduwnaars en dat deze effecten sterker zijn bij de oudere verweduwde gepensioneerden dan bij de jongere verweduwde gepensioneerden, grijpen we terug naar de pensioenformule die de hoogte van het overlevingspensioen bepaalt (zie sectie 1.1.1). Eén welbepaalde factor uit deze pensioenformule zou deze vaststellingen (ten minste ten dele) kunnen verklaren, met name het verband tussen de hoogte van het rust- en overlevingspensioen. We herhalen hier hoe dit verband tot uiting komt in de pensioenformule die kwantitatief het meest van belang is, met name die uit het werknemersstelsel die geldt wanneer de overledene al met pensioen was (mutatis mutandis geldt een gelijkaardige formule in de andere stelsels; zie ook sectie 1.1.1). Volgens deze formule wordt het berekende overlevingspensioen potentieel beperkt door de cumulatiegrens in geval de langstlevende huwelijkspartner ook een eigen rustpensioen heeft. Zolang de cumulatiegrens niet is bereikt (als de verweduwde geen of een erg laag rustpensioen ontvangt) wordt het volledige overlevingspensioen uitbetaald. Eenmaal de cumulatiegrens is bereikt, wordt het overlevingspensioen deels beperkt of niet uitgekeerd opdat het totale pensioenbedrag (eigen rustpensioen plus eventueel overlevingspensioen) gelijk is aan deze cumulatiegrens. Het totale pensioenbedrag blijft dus hetzelfde maar de samenstelling van het pensioen verandert: des te hoger het eigen rustpensioen, des te lager het overlevingspensioen; des te lager het eigen rustpensioen, des te hoger het overlevingspensioen.

We onderzoeken hoe sterk het verband tussen de hoogte van het rust- en overlevingspensioen is in figuren 24, 25 en 26.

Figuur 24 geeft per klasse van het rustpensioen (X-as) aan welk percentage weduwe en weduwnaars een overlevingspensioen ontvangt (Y-as). Figuur 25 vult deze informatie aan door opnieuw per klasse van het rustpensioen (X-as) bij gepensioneerde weduwen met een overlevingspensioen aan te geven wat de gemiddelde waarde is van het overlevingspensioen (oranje balkjes), het rustpensioen (blauwe balkjes) en het totale pensioen (optelsom oranje en blauwe balkjes) (Y-as). Figuur 26 is identiek aan figuur 25 maar beperkt zich tot de weduwnaars in plaats van de weduwen.³¹

³¹ Een absolute minderheid van de verweduwden ontvangt ook een echtscheidingspensioen. De echtscheidingspensioenen zijn niet opgenomen in Figuur 25 en 26.

Figuur 24 Percentage verzuimde gepensioneerde vrouwen en mannen met een overlevingspensioen naar de hoogte rustpensioen in klassen van 200 euro

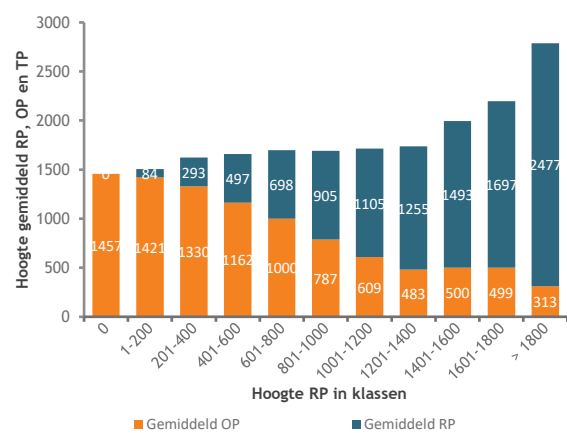

* Dat alle weduwen en weduwnaars met een rustpensioen van nul euro een overlevingspensioen ontvangen is een gevolg van de populatieselectie die aan de basis ligt van deze figuur. De figuur handelt immers over de gepensioneerde verzuimden (i.e. verzuimden met een pensioen). Verzuimden zonder rust- en overlevingspensioen maken dan ook geen deel uit van de populatie die aan de basis ligt van deze figuur. Om in de populatie te zijn opgenomen, moet de verzuimde zonder rustpensioen dus per definitie een overlevingspensioen ontvangen (we laten de mogelijkheid buiten beschouwing dat deze persoon een echtscheidingspensioen ontvangt).

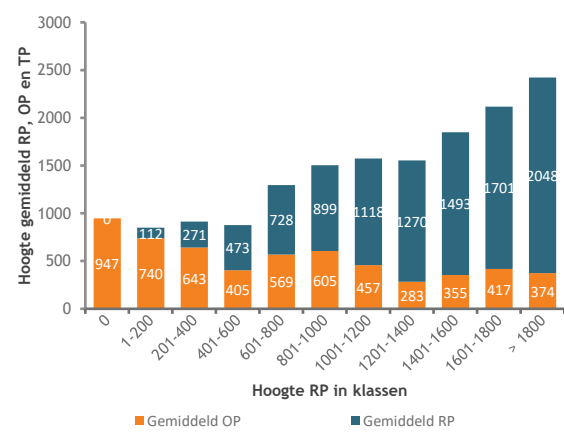
We bespreken eerst het al dan niet ontvangen van een overlevingspensioen bij weduwen. De oranje balkjes in figuur 24 laten zien dat nagenoeg alle vrouwen met een rustpensioen van 1 400 euro of minder een overlevingspensioen ontvangen. Het percentage met een overlevingspensioen neemt daarna stelselmatig af naarmate het rustpensioen hoger ligt. Bij weduwen met een rustpensioen van tussen de 1 401 en 1 800 euro ontvangt 87% een overlevingspensioen, in de klasse 1 601-1 800 is dit 81% en bij weduwen met een rustpensioen van meer dan 1 800 euro 42%. We kunnen dus spreken van een negatief verband tussen de hoogte van het rustpensioen en het al dan niet opnemen van een overlevingspensioen: des te hoger het rustpensioen van weduwen, des te minder vaak ze een overlevingspensioen opneemt.

Bekijken we voorts voor de weduwen die een overlevingspensioen ontvangen, het verband tussen de hoogte van het rust- en overlevingspensioen (figuur 25), dan zien we ten eerste een uitgesproken negatief verband tussen de hoogte van het rust- en het overlevingspensioen. Hoe hoger het rustpensioen, hoe lager het gemiddelde overlevingspensioen. Een weduwe zonder rustpensioen (klasse 0 op de X-as) ontvangt een gemiddeld overlevingspensioen van 1 457 euro; bij een weduwe met een rustpensioen van meer dan 1 800 euro is dit gemiddelde gezakt tot 313 euro. De figuur toont, ten tweede, dat het totale pensioenbedrag (de optelsom van de oranje en blauwe balkjes) van weduwen nauwelijks wordt beïnvloed door de hoogte van het rustpensioen. Ter illustratie: een gepensioneerde weduwe met een rustpensioen van tussen de 201 en 400 euro ontvangt een totaal pensioen dat ongeveer gelijk is aan dat van een weduwe met een rustpensioen van tussen de 1 201 en 1 400 euro. Enkel bij de weduwen met een rustpensioen van meer dan 1 800 euro zien we opvallend hogere totale pensioenen. Merk daarbij wel op dat dit hogere totale pensioen het gevolg is van het feit dat deze categorie niet begrensd is tot 2 000 euro maar alle pensioenen omvat die groter zijn dan 1 800 euro.

Figuur 25 Gemiddeld overlevingspensioen, rustpensioen en totaal pensioen van weduwen met een overlevingspensioen naar hoogte van het rustpensioen in klassen van 200 euro

Figuur 26 Gemiddeld overlevingspensioen, rustpensioen en totaal pensioen van weduwnaars met een overlevingspensioen naar hoogte van het rustpensioen in klassen van 200 euro

Figuur 24 toont dat weduwnaars, in vergelijking met weduwen, procentueel minder vaak een overlevingspensioen ontvangen. Het verband tussen het al dan niet ontvangen van een overlevingspensioen en de hoogte van het rustpensioen is veel minder duidelijk dan bij weduwen. Verder toont figuur 26 dat ook het negatieve verband tussen de hoogte van het rust- en overlevingspensioen veel minder duidelijk is dan bij weduwen: een weduwnaar met een rustpensioen van tussen 1 201 en 1 400 euro ontvangt een gemiddeld overlevingspensioen van 283 euro terwijl weduwnaars met een hoger rustpensioen in de klasse van 1 401 tot 1 600 euro een hoger gemiddeld overlevingspensioen ontvangen van 355 euro.

Samengevat kunnen we dus stellen dat de hoogte van het eigen rustpensioen (voor een groot deel) verklaart waarom weduwen vaker dan weduwnaars een overlevingspensioen ontvangen dat gemiddeld hoger ligt, en waarom weduwen in de oudste leeftijdsgroepen vaker een overlevingspensioen ontvangen dat gemiddeld hoger is dan weduwen in de jongste leeftijdsgroepen. De afwijkende bevindingen bij weduwnaars in vergelijking met de bevindingen bij weduwen (i.e. de eerder onduidelijke samenhang tussen enerzijds het al dan niet ontvangen van een overlevingspensioen en de hoogte van het eigen rustpensioen en anderzijds tussen de hoogte van het overlevingspensioen en de hoogte van het eigen rustpensioen), illustreert echter het belang van andere factoren - naast het eigen rustpensioen - die een impact hebben op het al dan niet ontvangen van een overlevingspensioen en op de hoogte van het overlevingspensioen. Dat ook andere factoren een rol spelen hoeft niet te verwonderen aangezien we uit de pensioenwetgeving (zie sectie 1.1.1) weten dat ook het stelsel waarin het overlevingspensioen werd opgebouwd, het rustpensioen van de overleden huwelijkspartner en diens omgekeerde loopbaanbreuk bepalend zijn. In welke mate deze andere factoren ertoe bijdragen dat weduwen vaker dan weduwnaars een (hoog) overlevingspensioen ontvangen en dat weduwen in de oudste leeftijdsgroepen vaker een (hoger) overlevingspensioen ontvangen dan weduwen in de jongste leeftijdsgroepen kan worden nagegaan in toekomstig onderzoek.

4.3. De situatie van verweduwen jonger dan 65 jaar

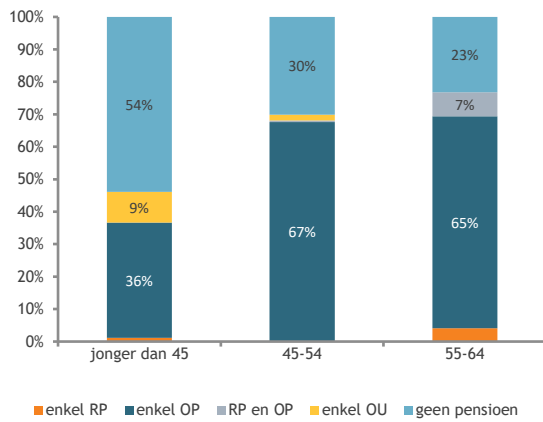
Omdat de wettelijke pensioenleeftijd in België 65 jaar bedraagt is het aangewezen om de situatie van verweduwen jonger dan 65 jaar afzonderlijk te bekijken. Het berekenen van de deelnamekloof, alsook de pensioenkloof inclusief en exclusief afgeleide rechten is bij deze groep echter weinig zinvol. De deelnamekloof is ontwikkeld om aan te geven welk percentage vrouwen en mannen op pensioengerechtigde leeftijd zich in de atypische positie bevinden dat ze geen pensioen ontvangen. Bij personen jonger dan 65 is de verwachting dat ze nog actief zijn op de arbeidsmarkt. Voor deze groep is het geenszins atypisch om geen pensioen te ontvangen en dus verliest de deelnamekloof hier zijn relevantie. Ook de vergelijking van de pensioenkloof inclusief en exclusief afgeleide rechten is weinig inzichtelijk. De pensioenkloof beperkt zich per definitie tot personen die een pensioen ontvangen. Omdat personen jonger dan 65 in vele gevallen nog geen recht kunnen hebben op een rustpensioen, zullen de personen die een pensioen ontvangen veelal enkel een overlevingspensioen of overgangsuitkering krijgen. Aangezien ze in vele gevallen geen recht kunnen hebben op een ander type pensioen is het niet zinvol om te onderzoeken hoe hoog hun pensioen zou zijn moesten ze geen overlevingspensioen of overgangsuitkering krijgen.

Omdat de deelnamekloof en de pensioenkloof inclusief en exclusief afgeleide rechten geen waardevolle indicatoren zijn bij verweduwen jonger dan 65 jaar, beperken we ons tot een loutere beschrijving van de man-vrouwverschillen in opname van pensioenvoordelen (figuren 27 en 28) en in de hoogte van het overlevingspensioen of overgangsuitkering (figuur 29).

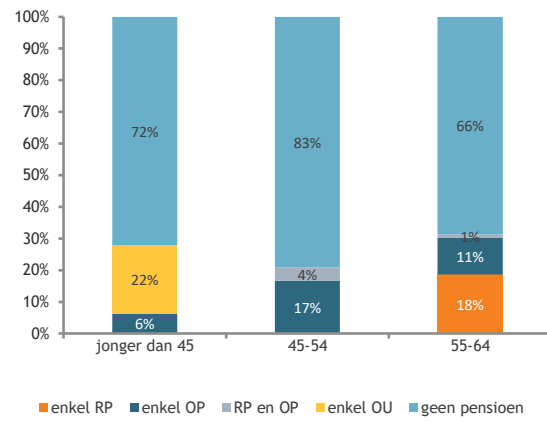
Figuur 27 geeft informatie over het al dan niet ontvangen van een pensioen bij weduwen, alsook over het pensioentype dat ze ontvangen. Figuur 28 geeft dezelfde informatie voor weduwnaars. Beide figuren maken een opsplitsing naar leeftijdsklassen. Een vergelijking van beide figuren toont belangrijke genderverschillen. Ten eerste zien we in alle leeftijdsklassen dat weduwnaars jonger dan 65 jaar vaker dan weduwen geen pensioenrechten ontvangen. Bij de 45- tot 54-jarigen zien we bijvoorbeeld dat 83% van de weduwnaars versus 30% van de weduwen geen pensioen ontvangt. Ten tweede zien we dat weduwnaars vaker dan weduwen een overgangsuitkering ontvangen: 22% van de weduwnaars jonger dan 45 jaar ontvangt een overgangsuitkering versus 9% bij de weduwen jonger dan 45 jaar. Bij de overlevingspensioenen zien we, ten derde, het omgekeerde dan bij de overgangsuitkering. Weduwen ontvangen vaker dan weduwnaars een overlevingspensioen. In de leeftijdsgroep 45-54 jaar oud zien we dat 67% van de weduwen enkel een overlevingspensioen ontvangt versus 17% van de weduwnaars. Wat de opname van het rustpensioen betreft zien we, ten slotte, dat meer weduwnaars dan weduwen in de oudste leeftijdsgroep een rustpensioen ontvangen. Weduwen met een rustpensioen combineren dit overigens veelal met een overlevingspensioen.

Het hoge percentage weduwen dat een overlevingspensioen opneemt op actieve leeftijd (en dus enkel kan werken binnen de grenzen van de toegelaten arbeid, zie sectie 1.1.1) is opvallend en is mogelijk te wijten aan het deactiverend karakter van de overlevingspensioenen. Voor vroegere studies naar het al dan niet deactiverend karakter van de overlevingspensioenen verwijzen we naar Decoster et al. (2017) en Taelmans et al. (2007).

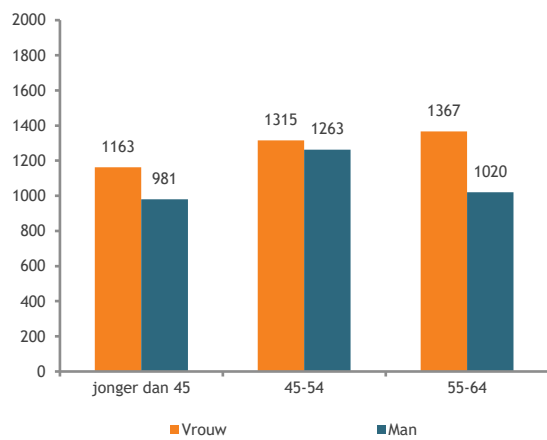
Figuur 27 Percentage weduwen jonger dan 65 jaar naar het al dan niet hebben van een pensioen en het type pensioen

Figuur 28 Percentage weduwnaars jonger dan 65 jaar naar het al dan niet hebben van een pensioen en het type pensioen

Figuur 29 Het gemiddelde overlevingspensioen of de gemiddelde overgangsuitkering bij gepensioneerde weduwen en weduwnaars jonger dan 65 jaar met een overlevingspensioen of overgangsuitkering, naar leeftijd (in euro)

Bekijken we vervolgens de hoogte van het overlevingspensioen of overgangsuitkering bij diegenen die een dergelijke uitkering ontvangen (figuur 29), dan zien we dat weduwen in elke leeftijdsgroep gemiddeld een hoger overlevingspensioen of een hogere overgangsuitkering ontvangen dan weduwnaars (beide uitkeringen worden niet afzonderlijk getoond in de figuur omwille van het erg lage aantal steekprofeenheden met een overgangsuitkering). Het verschil tussen het gemiddelde overlevingspensioen of de gemiddelde overgangsuitkering van weduwnaars en weduwen is het grootst bij de leeftijdsgroep 55 tot 64 jaar. In deze leeftijdsgroep bedraagt het overlevingspensioen of de overgangsuitkering van vrouwen gemiddeld 1 367

euro versus 1 020 euro bij mannen, een verschil van 347 euro.

5. Het belang van het echtscheidingspensioen bij uit de echt gescheidenen

Om het effect van de echtscheidingspensioenen op de pensioenkloof te onderzoeken, bekijken we achtereenvolgens de pensioenkloof met en zonder echtscheidingspensioenen (sectie 5.1) alsook enkele bijkomende statistieken over uit de echt gescheidenen en hun pensioenen (sectie 5.2). Net zoals in het vorige hoofdstuk, behandelen we de situatie van uit de echt gescheidenen jonger dan 65 jaar in een aparte sectie (sectie 5.3).

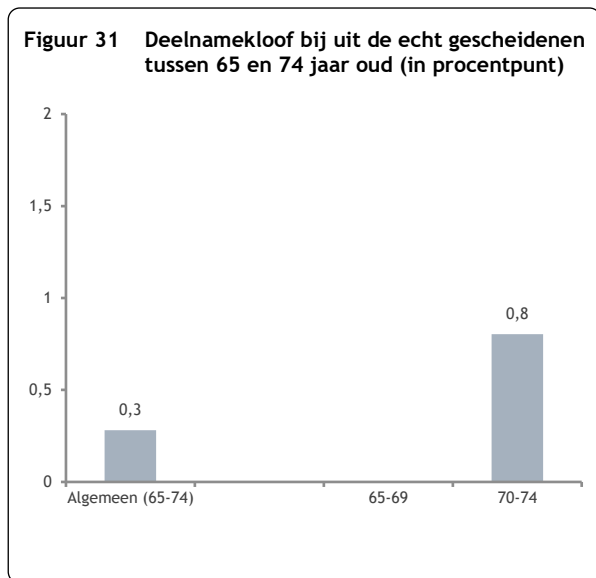
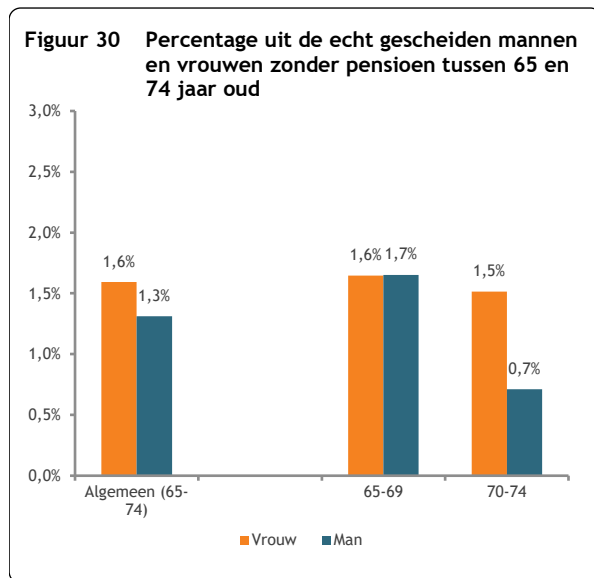
5.1. De pensioenkloof inclusief en exclusief echtscheidingspensioenen bij uit de echt gescheidenen van 65 tot en met 74 jaar oud

De impact van echtscheidingspensioenen op de man-vrouwverschillen in pensioeninkomen wordt onderzocht door de pensioenkloven inclusief en exclusief echtscheidingspensioenen met elkaar te vergelijken. Beide pensioenkloven hebben enkel betrekking op uit de echt gescheiden gepensioneerden (zie figuur 12). Om na te gaan hoeveel uit de echt gescheidenen *geen* pensioen ontvangen, bekijken we vooraf ook de deelnamekloof. Omdat echtscheidingspensioenen in het werknemersstelsel niet steeds afzonderlijk werden geregistreerd in het Pensioenkadaster in de periode vóór 2007 beperken we de deelname- en pensioenkloof tot de uit de echt gescheidenen van 65 tot en met 74 jaar.³²

5.1.1. De deelnamekloof bij uit de echt gescheidenen

Figuur 30 bevat de percentages uit de echt gescheiden vrouwen en mannen zonder pensioen. Deze percentages liggen aan de basis van de deelnamekloof bij uit de echt gescheiden gepensioneerden (figuur 31). Zoals blijkt uit figuur 30 ontvangen bijna alle uit de echt gescheidenen een pensioen: slechts 1,6% van de vrouwen en 1,3% van de mannen ontvangt geen pensioen. Door het verschil te nemen tussen beide percentages bekom je de deelnamekloof in figuur 31. De deelnamekloof toont dat er man-vrouwverschillen zijn bij uit de echt gescheidenen in de toegang tot een pensioen: uit de echt gescheiden vrouwen hebben 0,3 procentpunt vaker geen pensioen dan uit de echt gescheiden mannen. Uitgesplitst naar leeftijd zien we dat de man-vrouwverschillen in toegang tot een pensioen groter zijn in de leeftijdsklasse van 70 tot en met 74 jaar (0,8 procentpunt) dan bij de leeftijdsklasse van 65 tot en met 69 jaar oud (0,01 procentpunt; niet zichtbaar in de figuur).

³² De afzonderlijke registratie van de echtscheidingspensioenen bij werknemers kan worden teruggebracht tot art. 5 van het Koninklijk Besluit tot uitvoering van de artikelen 33, 33bis, 34 en 34bis van de herstellwet van 10 februari 1981 inzake pensioenen van de sociale sector, B.S. 6/10/2006. Zoals blijkt uit het Verslag aan de Koning bij dat KB mag "voor het bereiken van de loopbaanvoorwaarde [voor het gewaarborgd minimum] geen rekening [worden] gehouden (...) met de tijdvakken, toegekend als uit de echt gescheiden echtgenoot, omdat het hier gaat om een afgeleid rustpensioen, dat niet werd verkregen op basis van de eigen prestaties." Bij zelfstandigen en ambtenaren werden de echtscheidingspensioenen al langer afzonderlijk geregistreerd. Gepensioneerde werknemers vanaf 75 jaar in 2017 (het jaar van de steekproef) waren wellicht al op pensioen vóór 2007. Voor deze gepensioneerden is het bijgevolg niet steeds mogelijk om de rust- en echtscheidingspensioenen van elkaar te onderscheiden. Daarom beperken we alle analyses over de echtscheidingspensioenen tot gepensioneerden jonger dan 75 jaar.

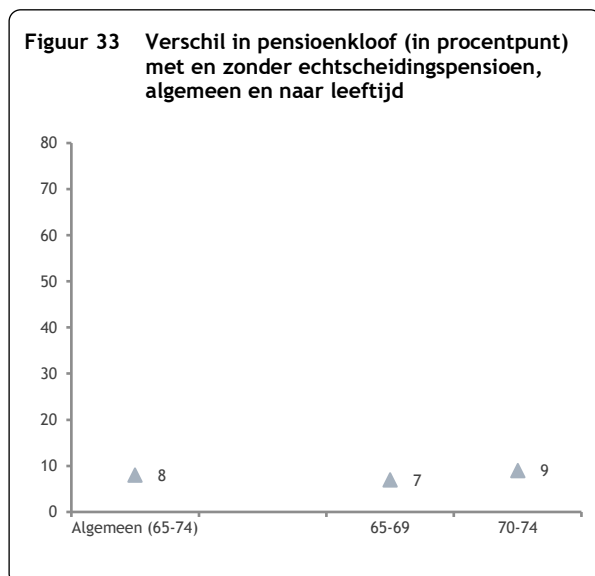
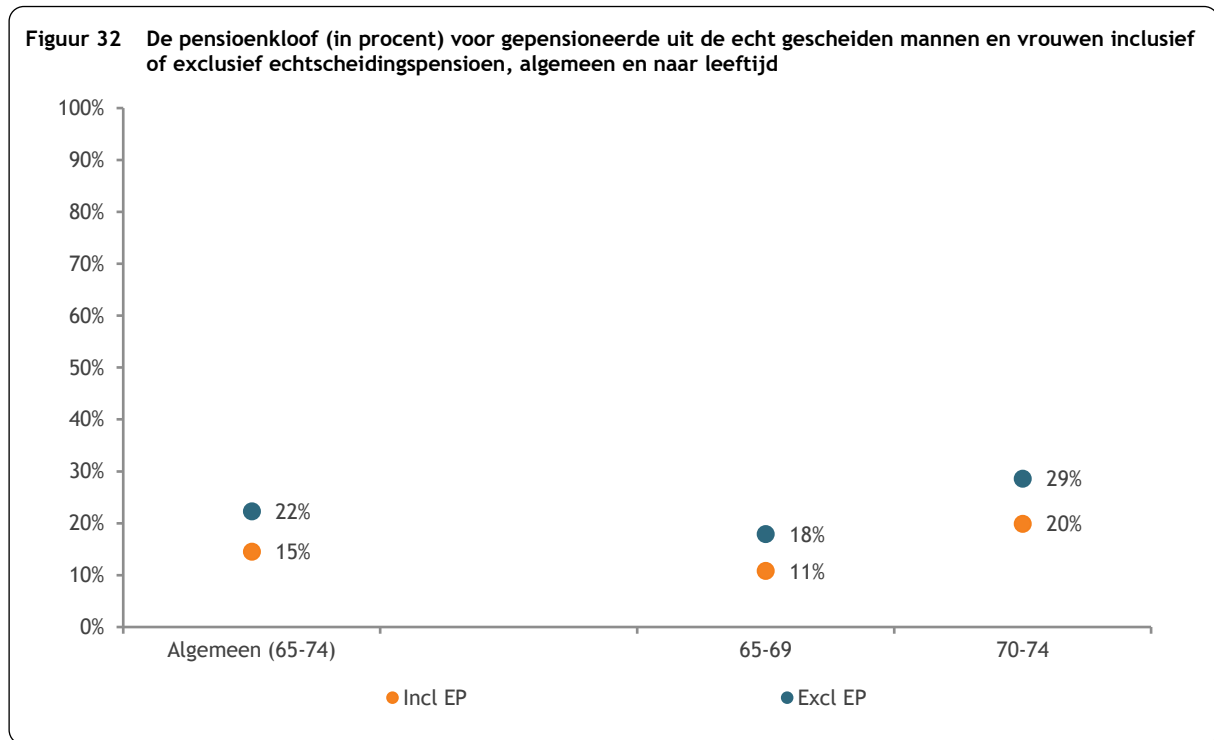
5.1.2. De pensioenkloof inclusief en exclusief echtscheidingspensioen

De deelnamekloof maakte duidelijk dat er geen grote man-vrouwverschillen zijn in de toegang tot een pensioen. Om na te gaan of er man-vrouwverschillen zijn in het gemiddelde pensioenbedrag dat uit de echt gescheidenen ontvangen, tonen de oranje bolletjes in figuur 32 de pensioenkloof inclusief echtscheidingspensioenen. De figuur toont dat de pensioenkloof inclusief echtscheidingspensioenen gelijk is aan 15%. Het pensioen van uit de echt gescheiden vrouwen ligt met andere woorden gemiddeld 15% lager dan dat van uit de echt gescheiden mannen. Als we de pensioenkloof opsplitsen naar leeftijd, dan valt op dat de pensioenkloof het grootst is bij de oudste leeftijdsgroep: de pensioenkloof is bijna dubbel zo hoog bij uit de echt gescheiden gepensioneerden van 70 tot en met 74 jaar oud (20%) dan bij uit de echt gescheiden gepensioneerden van 65 tot en met 69 jaar oud (11%). De pensioenkloof bij uit de echt gescheiden gepensioneerden is dus groter dan de pensioenkloof bij verweduwde gepensioneerden. Herinner dat we in figuur 15 hebben gezien dat de pensioenkloof inclusief overlevingspensioenen bij verweduwden maar 6% bedroeg.

Figuur 32 toont ook de pensioenkloof exclusief echtscheidingspensioenen (blauwe bolletjes). De pensioenkloof zonder echtscheidingspensioenen bedraagt 22%. Anders verwoord, het pensioen van uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen zal gemiddeld 22% lager zijn dan dat van uit de echt gescheiden gepensioneerde mannen als de echtscheidingspensioenen niet meer worden uitgekeerd. Vergelijken we de pensioenkloof exclusief echtscheidingspensioenen bij de twee leeftijdsgroepen, dan vinden we een grotere pensioenkloof bij uit de echt gescheidenen van 70 tot en met 74 jaar (29%) dan bij diegenen van 65 tot en met 69 jaar (18%).

De vergelijking van beide pensioenkloven geeft informatie over de impact van de echtscheidingspensioenen op het man-vrouwverschil in pensioeninkomen bij uit de echt gescheiden gepensioneerden. Het niet langer uitkeren van de echtscheidingspensioenen, doet de pensioenkloof toenemen van 15% (oranje bolletjes) naar 22% (blauwe bolletjes). Deze toename is beperkt in vergelijking met de toename van de pensioenkloof bij verweduwde gepensioneerden in geval de overlevingspensioenen niet langer

werden uitgekeerd. Figuur 15 toonde namelijk aan dat de pensioenkloof bij verweduwden zou toenemen van 6% naar 67% zonder overlevingspensioenen.

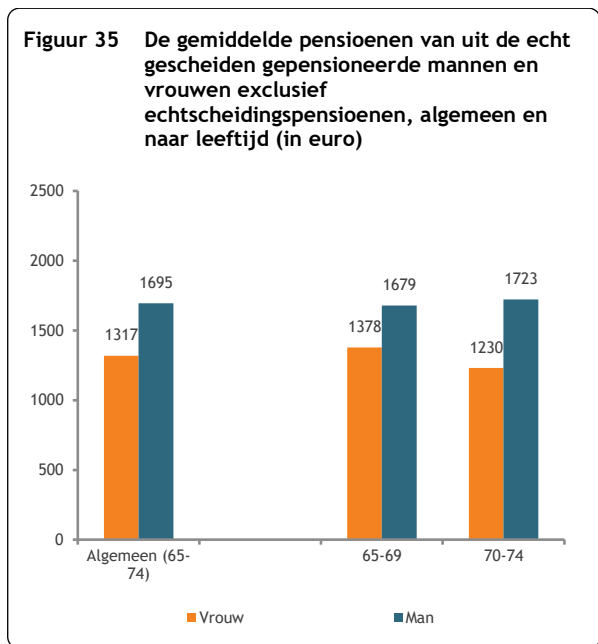
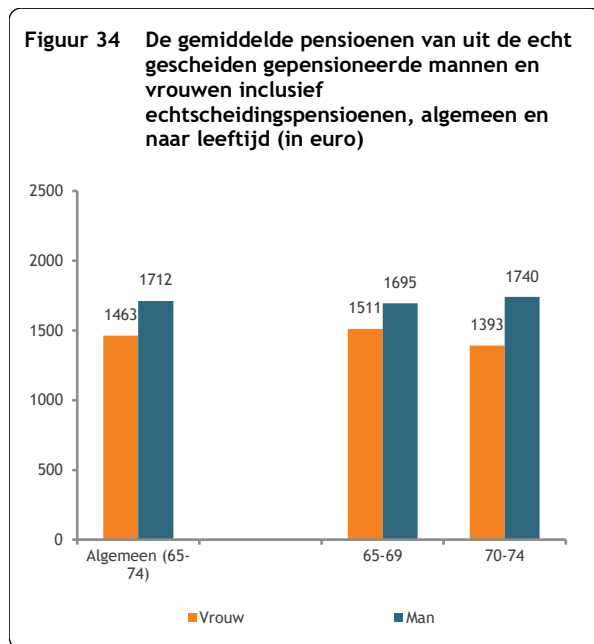

Figuur 33 toont op basis van figuur 32 het verschil in procentpunt tussen de pensioenkloof inclusief en exclusief echtscheidingspensioenen. De figuur toont dat de echtscheidingspensioenen de pensioenkloof met (afgerond) 8 procentpunt verminderen. Een vergelijking tussen figuur 33 en figuur 16 laat zien dat het effect van het niet meer uitkeren van de echtscheidingspensioenen op de pensioenkloof bij uit de echt gescheiden gepensioneerden (8 procentpunt) een pak kleiner is dan het effect van de overlevingspensioenen op de pensioenkloof bij verweduwde gepensioneerden (61 procentpunt).

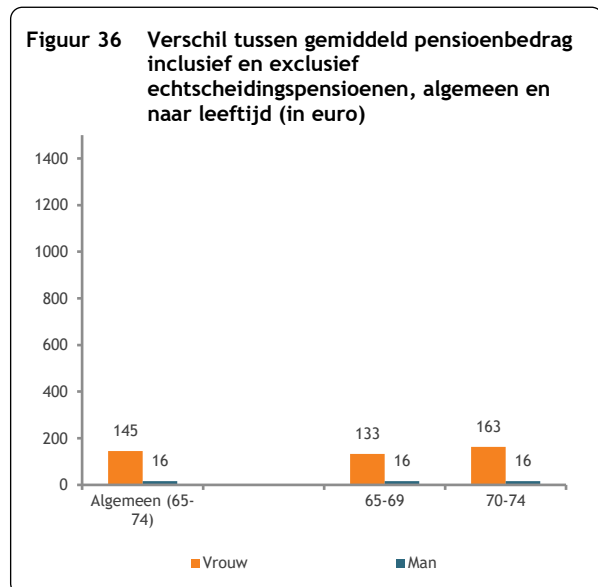
Dat het effect van de echtscheidingspensioenen op de pensioenkloof bij uit de echt gescheiden gepensioneerden kleiner is dan het effect van de overlevingspensioenen op de pensioenkloof bij verweduwde gepensioneerden is een eerste verklaring voor het feit dat het echtscheidingspensioen, in vergelijking met het overlevingspensioen, de pensioenkloof bij de volledige groep gepensioneerden minder beïnvloedt (zie figuur 7). Herinner uit sectie 3.4 dat een andere verklaring was dat er relatief minder uit de echt gescheiden dan verweduwde gepensioneerden zijn in de populatie gepensioneerden.

5.1.3. De gemiddelde pensioenbedragen

De vorige figuur leert ons dat de echtscheidingspensioenen een klein effect hebben op de pensioenkloof bij uit de echt gescheiden gepensioneerden en dat ze de pensioenongelijkheid tussen uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen en mannen eerder beperkt verkleinen. Om meer zicht te krijgen op de omvang van dit beperkte effect, tonen we de gemiddeldes inclusief (figuur 34) en exclusief echtscheidingspensioenen (figuur 35) die aan de basis liggen van de pensioenkloven uit figuur 32.

Volgens figuur 34 bedraagt het gemiddelde pensioen van uit de echt gescheiden mannen en vrouwen respectievelijk 1 712 en 1 463 euro. Bij afwezigheid van de echtscheidingspensioenen (zie figuur 35), dalen de pensioenen van uit de echt gescheiden gepensioneerden naar gemiddeld 1 695 euro bij mannen en 1 317 euro bij vrouwen. Figuur 36 toont vervolgens het verschil tussen de gemiddelde pensioenbedragen inclusief en exclusief echtscheidingspensioenen. Volgens deze figuur verliezen vrouwen gemiddeld (afgerond) 145 euro per maand terwijl mannen gemiddeld (afgerond) 16 euro per maand verliezen. Als we het verlies bekijken over de verschillende leeftijdsklassen heen, dan zien we dat het verlies bij vrouwen positief samenhangt met de leeftijd: oudere vrouwen verliezen gemiddeld meer dan jongere vrouwen (163 euro vs. 133 euro). Bij uit de echt gescheiden mannen is er geen verband tussen het gemiddelde verlies en de leeftijd.

We merken op dat het gemiddelde verlies voor uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen en mannen ten gevolge het niet langer toekennen van het echtscheidingspensioen beperkt zou zijn in

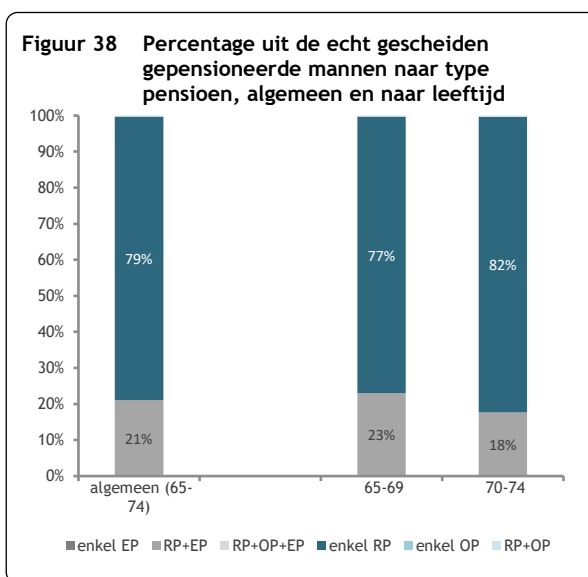
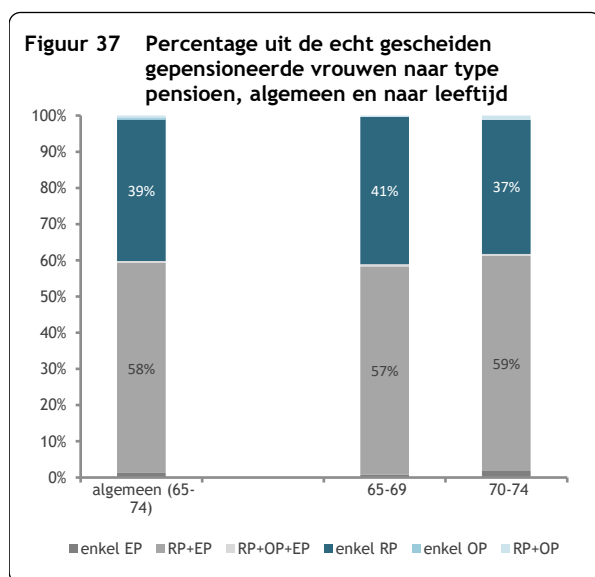
vergelijking met het gemiddelde verlies voor verweduwde vrouwen en mannen als er geen overlevingspensioen zou zijn. Figuur 19 liet immers zien dat het gemiddelde verlies bij verweduwde gepensioneerden ten gevolge de afwezigheid van de overlevingspensioenen gelijk was aan 1 098 euro voor vrouwen en 69 euro voor mannen.

5.2. Bijkomende statistieken voor uit de echt gescheidenen van 65 tot en met 74 jaar oud

De analyses in sectie 5.1 hebben aangetoond dat de echtscheidingspensioenen ertoe leiden dat de pensioenkloof bij uit de echt gescheidenen in beperkte mate afneemt. Zonder echtscheidingspensioenen zou het man-vrouwverschil in pensioeninkomen toenemen met 8 procentpunt (figuur 33). Hieronder geven we bijkomende informatie om het belang van de echtscheidingspensioenen voor de populatie uit de echt gescheiden gepensioneerden te duiden. Herinner dat we in sectie 2.3 van het methodologische hoofdstuk hebben uitgelegd dat we het effect op de pensioenkloof bij uit de echt gescheiden gepensioneerden verder uitsplitsen naar het percentage uit de echt gescheiden gepensioneerden met een echtscheidingspensioen (cf. punt 2.1 in sectie 2.3) en het gemiddelde echtscheidingspensioen (cf. punt 2.2 in sectie 2.3). Daarom geven we in wat volgt inzicht in het aantal uit de echt gescheiden gepensioneerden met een echtscheidingspensioen (sectie 5.2.1) en de gemiddelde hoogte van hun rust- en echtscheidingspensioen (sectie 5.2.2). Daarnaast tonen we informatie over de relatie tussen het rust- en echtscheidingspensioen bij uit de echt gescheiden gepensioneerden (sectie 5.2.3).

5.2.1. Uit de echt gescheiden gepensioneerden naar type pensioen

Figuren 37 en 38 delen de populatie uit de echt gescheidenen op naar het type pensioen dat ze ontvangen. De optelsom van de grijze balkjes in de figuren geven voor uit de echt gescheiden gepensioneerden aan welk percentage een echtscheidingspensioen ontvangt (al dan niet gecombineerd met een rust- en/of overlevingspensioen). De optelsom van de blauwe balkjes toont het percentage uit de echt gescheiden gepensioneerden dat geen echtscheidingspensioen ontvangt. Als we de grijze balkjes in figuur 37 optellen, dan vinden we dat 60% van de uit de echt gescheiden vrouwen een echtscheidingspensioen ontvangt: 58% van hen combineert een rustpensioen met een echtscheidingspensioen en 2% ontvangt enkel een echtscheidingspensioen. Uit de echt gescheiden mannen ontvangen daarentegen minder vaak een echtscheidingspensioen. Volgens figuur 38 ontvangt 21% van de uit de echt gescheiden mannen een echtscheidingspensioen, en dit telkens in combinatie met een rustpensioen.

In figuur 12 uit sectie 3.4 hebben we getoond dat 14% en 13% van de vrouwen en mannen uit de volledige populatie gepensioneerd zijn uit de echt gescheiden zijn. Nu weten we op basis van figuren 37 en 38 dat 60% van deze vrouwen een echtscheidingspensioen ontvangt (al dan niet in combinatie met een rustpensioen) en 21% van deze mannen (telkens in combinatie met een rustpensioen). Meer uit de echt gescheiden vrouwen dan mannen ontvangen dus een echtscheidingspensioen. Dat de pensioenkloof kleiner wordt ten gevolge de echtscheidingspensioenen is dus deels te wijten aan het feit dat meer vrouwen dan mannen een echtscheidingspensioen ontvangen.

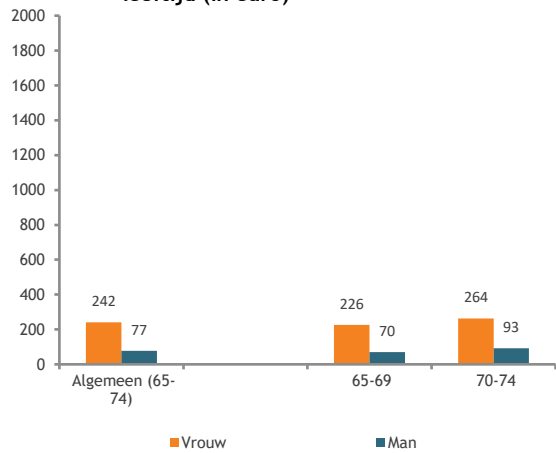
5.2.2. De gemiddelde hoogte van het rust- en echtscheidingspensioen

De – weliswaar beperkte – daling van de pensioenkloof ten gevolge de echtscheidingspensioenen (figuur 33) kan deels worden verklaard doordat meer uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen dan mannen een echtscheidingspensioen ontvangen (figuren 37 en 38). Dat ook de gemiddelde echtscheidingspensioenen van deze vrouwen hoger liggen dan die van mannen is een tweede belangrijke reden waarom de pensioenkloof verkleint.

Figuur 39 geeft de gemiddelde echtscheidingspensioenen voor de uit de echt gescheiden vrouwen en mannen die een echtscheidingspensioen ontvangen. De figuur toont dat vrouwen gemiddeld 242 euro per maand verliezen als het echtscheidingspensioen niet zou worden uitgekeerd. Bij mannen is het gemiddelde verlies beperkt tot 77 euro per maand. Voorts zien we een positieve samenhang tussen de leeftijd en het gemiddelde verlies: hoe ouder men is, hoe meer men gemiddeld zou verliezen bij afwezigheid van de echtscheidingspensioenen. Het gemiddelde verlies van vrouwen stijgt van 226 euro in de jongste leeftijdsgroep naar 264 euro in de oudste leeftijdsgroep. Bij mannen vinden we een stijging van 70 euro naar 93 euro.

Figuur 39 Het gemiddelde echtscheidingspensioen van uit de echt gescheiden gepensioneerde mannen en vrouwen met een echtscheidingspensioen, algemeen en naar leeftijd (in euro)

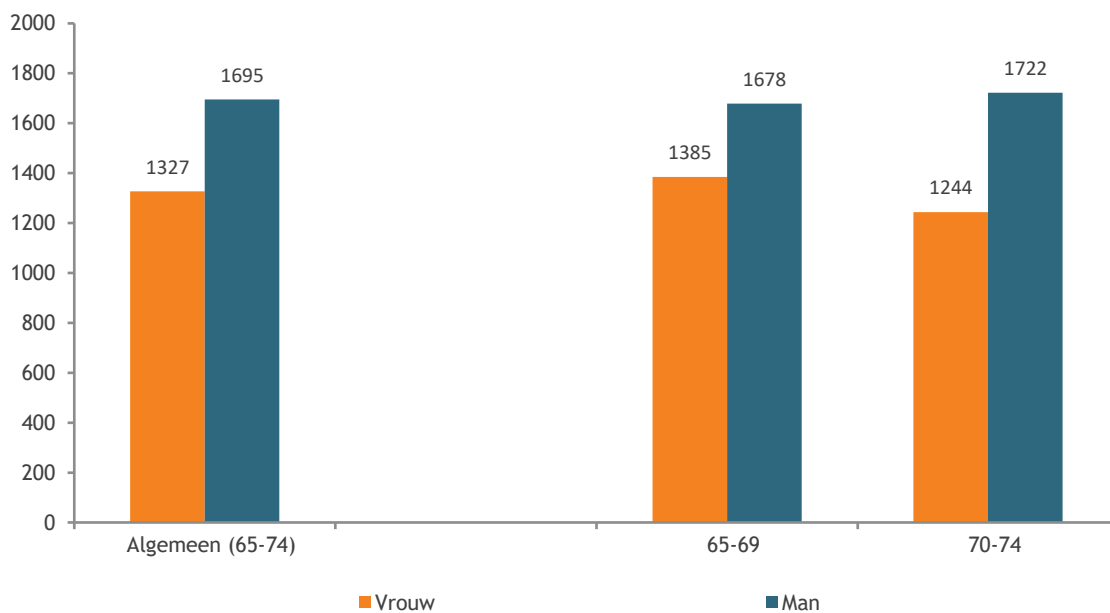

Vrouwen verliezen gemiddeld meer (242 euro) dan mannen (77 euro) ten gevolge het niet uitkeren van de echtscheidingspensioenen. Het gemiddelde verlies van uit de echt gescheidenen is echter beperkt in vergelijking met het gemiddelde verlies van verweduwden als de overlevingspensioenen niet worden uitgekeerd. Herinner dat weduwen gemiddeld 1 164 euro verliezen en weduwnaars gemiddeld 374 euro als de overlevingspensioenen niet worden uitgekeerd (figuur 22).

Gepensioneerde uit de echt gescheiden vrouwen ontvangen dus een gemiddeld grotere aanvulling van het echtscheidingspensioen dan hun mannelijke tegenhangers. Ze ontvangen evenwel

een lager gemiddeld rustpensioen (figuur 40) dan mannen. Het gemiddelde rustpensioen van uit de echt gescheiden vrouwen bedraagt 1 327 euro per maand ten opzichte van 1 695 euro per maand voor mannen. Ook hier is het interessant om te vergelijken met de verweduwden. Opvallend is dat de gemiddelde rustpensioenen van uit de echt gescheiden vrouwen heel wat hoger liggen dan de gemiddelde rustpensioenen van verweduwde vrouwen. Deze figuur toont dat uit de echt gescheiden vrouwen een gemiddeld rustpensioen van 1 327 euro hebben. Het gemiddelde rustpensioen van verweduwde vrouwen bedraagt daarentegen 723 euro per maand (zie figuur 23). Uit de echt gescheiden vrouwen hebben dus gemiddeld meer rustpensioenrechten opgebouwd dan verweduwde vrouwen.

Figuur 40 Het gemiddelde rustpensioen van uit de echt gescheiden gepensioneerde mannen en vrouwen met een rustpensioen, algemeen en naar leeftijd (in euro)

5.2.3. Het echtscheidingspensioen en de relatie met het eigen rustpensioen

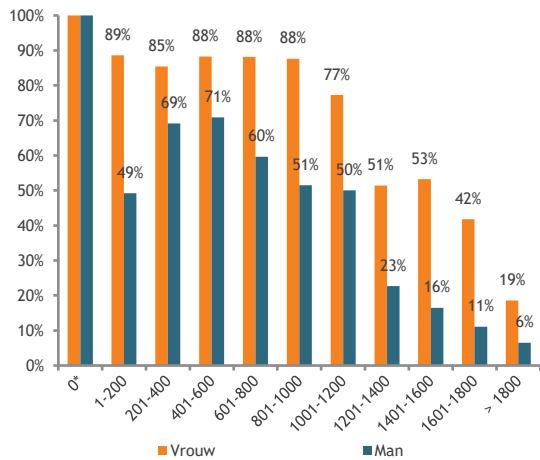
We concluderen tot dusver dat de echtscheidingspensioenen de pensioenkloof verkleinen omdat vrouwen – met gemiddeld lagere rustpensioenen – vaker een echtscheidingspensioen ontvangen dan mannen (figuren 37 en 38) en omdat hun gemiddelde echtscheidingspensioen hoger ligt dan dat van mannen (figuur 39).

Bij de verweduwden hebben we gezien dat het verband tussen het rust- en overlevingspensioen rechtstreeks uit de pensioenformule kan worden afgeleid. Bij uit de echt gescheiden gepensioneerden is dit enkel het geval wanneer het echtscheidingspensioen wordt opgebouwd in het ambtenarenstelsel omdat de pensioenformule in dat stelsel identiek is aan die van het overlevingspensioen (zie sectie 1.2). In de andere stelsels is dit niet het geval omdat het verband tussen het rust- en echtscheidingspensioen niet rechtstreeks aan bod komt in de pensioenformule. Onrechtstreeks kunnen de formules in het werknemers- en zelfstandigenstelsel er evenwel ook voor zorgen dat gepensioneerden met een laag rustpensioen een hoger echtscheidingspensioen ontvangen dan gepensioneerden met een hoog rustpensioen. Volgens de pensioenformule uit het werknemersstelsel (zie sectie 1.2) heeft de eigen rustpensioenopbouw tijdens de huwelijksjaren immers invloed op de hoogte van het echtscheidingspensioen. Het echtscheidingspensioen wordt niet opgebouwd of verhoudingsgewijs verminderd in geval de rechthebbende tijdens die huwelijksjaren eigen rustpensioenrechten heeft opgebouwd die hoger liggen dan 62,5% van de rechten van de huwelijkspartner. In het zelfstandigenstelsel kan de eigen rustpensioenopbouw tijdens de huwelijksjaren wel volledig worden gecombineerd met het echtscheidingspensioen, tenminste zolang het totale aantal loopbaanjaren (eigen opbouw + opbouw echtscheidingspensioen) de eenheid van loopbaan niet overschrijdt (zie sectie 1.2). In geval van een lange loopbaan, wordt het echtscheidingspensioen dus niet of slechts deels uitgekeerd.

Op basis van de wetgeving kunnen we dus verwachten dat het negatief verband tussen de hoogte van het rust- en echtscheidingspensioen minder uitgesproken is dan het verband tussen het rust- en overlevingspensioen (zie sectie 4.2.3). Verder verwachten we op basis van de wetgeving dat de aanvulling van het echtscheidingspensioen minder omvangrijk zal zijn dan die van het overlevingspensioen: in het werknemers- en zelfstandigenstelsel wordt het echtscheidingspensioen (voor eventuele inperking) immers berekend op basis van 62,5% van de pensioenopbouw van de ex-huwelijkspartner aan alleenstaandentarief tijdens de huwelijksjaren; bij het overlevingspensioen is dit 100% en onafhankelijk van de duur van het huwelijk.

De relatie tussen de hoogte van het rustpensioen en het al dan niet ontvangen van het echtscheidingspensioen alsook tussen de hoogte van het rustpensioen en de hoogte van de aanvulling van het echtscheidingspensioen wordt onderzocht in figuren 41, 42 en 43.

Figuur 41 Percentage uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen en mannen met een echtscheidingspensioen naar de hoogte van het rustpensioen in klassen van 200 euro

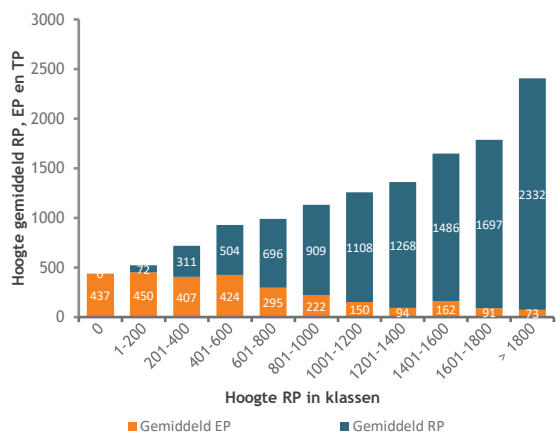
* Dat alle uit de echt gescheiden met een rustpensioen van nul euro een echtscheidingspensioen ontvangen is een gevolg van de populatieselectie die aan de basis ligt van deze figuur. De figuur handelt immers over de uit de echt gescheiden gepensioneerden (i.e. uit de echt gescheiden met een pensioen). Uit de echt gescheiden zonder rust- en echtscheidingspensioen maken dan ook geen deel uit van de populatie die aan de basis ligt van deze figuur. Om in de populatie te zijn opgenomen, moet de uit de echt gescheiden persoon zonder rustpensioen dus per definitie een echtscheidingspensioen ontvangen (we laten de mogelijkheid buiten beschouwing dat deze persoon een overlevingspensioen ontvangt).

Met behulp van figuur 41 onderzoeken we of er een verband bestaat tussen het al dan niet ontvangen van een echtscheidingspensioen en de hoogte van het eigen rustpensioen. De X-as van deze figuur bevat de hoogte van het rustpensioen opgedeeld in klassen van 200 euro en de Y-as toont het percentage uit de echt gescheiden vrouwen en mannen met een echtscheidingspensioen. De figuur toont ten eerste dat uit de echt gescheiden vrouwen in elke klasse vaker een echtscheidingspensioen ontvangen dan uit de echt gescheiden mannen. De figuur laat ten tweede zien dat er een negatief verband is tussen de opname van een echtscheidingspensioen en de hoogte van het rustpensioen bij uit de echt gescheiden vrouwen: 88% van de uit de echt gescheiden vrouwen met een rustpensioen van 801 tot en met 1 000 euro ontvangen een echtscheidingspensioen ten opzichte van 42% van de uit de echt gescheiden vrouwen met een rustpensioen van 1 601 tot en

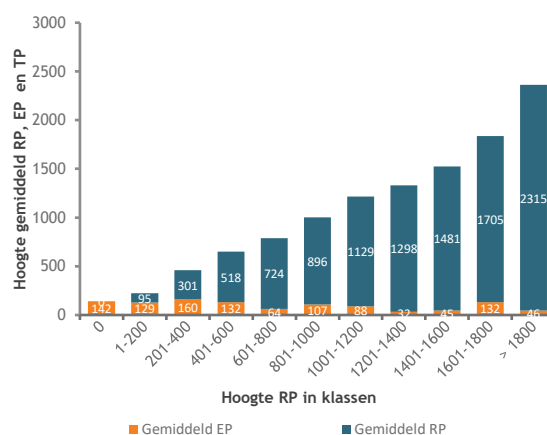
met 1 800 euro. Met uitzondering van de uit de echt gescheiden mannen met een rustpensioen tussen de 1 en 200 euro, vinden we dezelfde negatieve samenhang bij uit de echt gescheiden mannen.

In figuren 42 en 43 onderzoeken we voorts of er een verband is tussen de hoogte van het rustpensioen en de hoogte van het echtscheidingspensioen bij uit de echt gescheiden gepensioneerden die een echtscheidingspensioen ontvangen, ongeacht het stelsel waarin dit echtscheidingspensioen werd opgebouwd. Net zoals bij de verweduwden (zie sectie 4.2.3), vinden we in de figuren – behoudens een aantal uitzonderingen – een negatief verband tussen de hoogte van het rust- en het echtscheidingspensioen: een uit de echt gescheiden vrouw met een klein rustpensioen van 1-200 euro (X-as) ontvangt bijvoorbeeld een gemiddeld echtscheidingspensioen van 450 euro (oranje balkjes op de Y-as); bij een vrouw met een rustpensioen van 1 601-1 800 euro bedraagt het gemiddelde echtscheidingspensioen nog 91 euro. De gemiddelde aanvulling van het echtscheidingspensioen is bij uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen met een laag rustpensioen evenwel heel wat lager dan bij weduwen met een laag rustpensioen (zie figuur 25). Dit feit verklaart dan ook waarom de pensioenkloof minder sterk wordt gedicht bij uit de echt gescheiden gepensioneerden dan bij verweduwde gepensioneerden.

Figuur 42 Gemiddeld echtscheidingspensioen, rustpensioen en totaal pensioen van uit de echt gescheiden vrouwen met een echtscheidingspensioen naar de hoogte van het rustpensioen in klassen van 200 euro

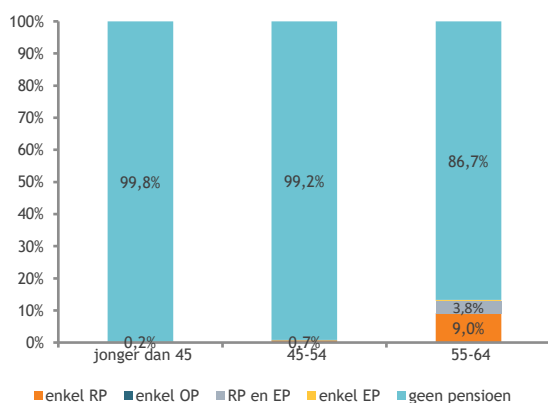
Figuur 43 Gemiddeld echtscheidingspensioen, rustpensioen en totaal pensioen van uit de echt gescheiden mannen met een echtscheidingspensioen naar de hoogte van het rustpensioen in klassen van 200 euro

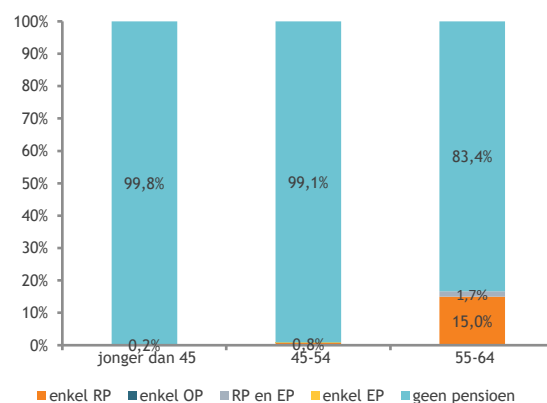
5.3. De situatie van uit de echt gescheidenen jonger dan 65 jaar

In sectie 1.2 hebben we uitgelegd dat het echtscheidingspensioen in het werknemers- en zelfstandigenstelsel wordt toegekend wanneer de ex-huwelijkspartner haar of zijn rustpensioen opneemt. Omdat de wettelijke pensioenleeftijd in België 65 jaar bedraagt, zullen de meeste echtscheidingspensioenen standaard pas op die leeftijd worden toegekend. Dat wordt bevestigd in figuren 44 en 45. Deze figuren delen de populatie uit de echt gescheiden vrouwen en mannen jonger dan 65 jaar op naar het al dan niet ontvangen van een pensioen en naar het pensioentype dat ze ontvangen. Op basis van deze figuren zien we dat in de twee jongste leeftijdsgroepen meer dan 99% van de vrouwen en mannen geen pensioen ontvangt. In de oudste leeftijdsgroep ontvangt 86,7% van de vrouwen en 83,4% van de mannen geen pensioen.

Figuur 44 Percentage uit de echt gescheiden vrouwen jonger dan 65 jaar naar het al dan niet hebben van een pensioen en het type pensioen

Figuur 45 Percentage uit de echt gescheiden mannen jonger dan 65 jaar naar het al dan niet hebben van een pensioen en het type pensioen

Het valt op dat slechts een beperkt aantal uit de echt gescheiden gepensioneerden jonger dan 65 jaar een echtscheidingspensioen ontvangt. In de leeftijdsgroep van 45 tot 54 jaar heeft 0,08% van de vrouwen (niet zichtbaar in de figuur) een echtscheidingspensioen. Mannen in deze leeftijdsgroep ontvangen daarentegen geen echtscheidingspensioenen. Verdere analyses (hier niet getoond) hebben uitgewezen dat deze 0,08% van de vrouwen telkens een echtscheidingspensioen uit het ambtenarenstelsel ontvangen. Herinner dat het echtscheidingspensioen uit het ambtenarenstelsel gelijkend is aan het overlevingspensioen. In tegenstelling tot in het werknemers- en zelfstandigenstelsel is het bijgevolg mogelijk om een echtscheidingspensioen te ontvangen vanaf de leeftijd van 46 jaar in 2017 (of vroeger indien het werd toegekend vóór 2017). In de leeftijdsgroep van 55 tot 64 jaar ontvangt 3,8% van de uit de echt gescheiden vrouwen en 1,7% van de echt gescheiden mannen een rust- en echtscheidingspensioen. Het betreft hier vooral vervroegd gepensioneerden die een rust- en echtscheidingspensioen combineren uit het werknemers- en zelfstandigenstelsel (analyses hier niet getoond).

In tegenstelling tot bij de verweduwden jonger dan 65 jaar (sectie 4.3), tonen we de gemiddelde hoogte van het echtscheidingspensioen niet omwille van het lage aantal steekprofeenheden (zie bijlage voor de steekproefaantallen).

Besluit

Vrouwen ontvangen vaker dan mannen geen enkel wettelijk pensioen: 9,8% van de vrouwelijke 65-plussers ontvangt geen pensioen ten opzichte van 1,7% van de mannelijke 65-plussers. En ook het gemiddelde pensioen van vrouwen *met* een pensioen ligt lager: in december 2017 bedroeg het gemiddelde pensioen van vrouwelijke 65-plussers 1 469 euro, tegenover 1 920 euro bij mannen. De pensioenkloof – het verschil tussen het gemiddelde pensioen van mannen en vrouwen ten opzichte van het gemiddelde pensioen van de man – bedroeg dus 24%. Dat de kloof niet hoger ligt kan in belangrijke mate worden toegeschreven aan het bestaan van afgeleide rechten. Zonder afgeleide rechten zou de kloof immers 50% bedragen.

In dit rapport onderscheiden we twee types van afgeleide rechten. Het overlevingspensioen kent onder bepaalde voorwaarden bijkomende pensioenrechten toe aan verweeduwen die hun huwelijkspartner verliezen ten gevolge van een overlijden. Het echtscheidingspensioen voorziet – opnieuw onder bepaalde voorwaarden – in bijkomende pensioenrechten na echtscheiding. Afgeleide rechten verminderen de pensioenkloof omdat ze overwegend ten goede komen aan vrouwen. Zonder afgeleide rechten zou het gemiddelde pensioen van vrouwen slechts 963 euro bedragen (een verschil van 505 euro ten opzichte van 1 469 euro met afgeleide rechten). Bij mannen hebben afgeleide rechten nauwelijks een impact op het gemiddelde pensioenbedrag. Mannen zouden zonder afgeleide rechten nog steeds gemiddeld 1 909 euro ontvangen in plaats van 1 920 euro.

Het effect van de afgeleide rechten op de gemiddelde pensioenen van gepensioneerde vrouwen is nagenoeg volledig het gevolg van de overlevingspensioenen. Dat de overlevingspensioenen de pensioenkloof meer beïnvloeden dan de echtscheidingspensioenen kan worden toegeschreven aan het feit dat meer gepensioneerde vrouwen verweuwd (met name 55%) dan uit de echt gescheiden zijn (14%), dat een groter percentage van de verweuwde gepensioneerde vrouwen afgeleide rechten ontvangt (94% versus 60% van de uit de echt gescheiden gepensioneerde vrouwen) en dat het gemiddelde overlevingspensioen heel wat hoger ligt dan het echtscheidingspensioen: het gemiddelde overlevingspensioen bedraagt 1 164 euro, het gemiddelde echtscheidingspensioen 242 euro. Dat het gemiddelde overlevingspensioen hoger ligt dan het echtscheidingspensioen heeft twee redenen: het overlevingspensioen wordt voordeliger berekend dan het echtscheidingspensioen; bovendien heeft de gemiddelde weduwe minder eigen rustpensioenrechten opgebouwd en bijgevolg ontvangen ze een hogere aanvulling van het overlevingspensioen.

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op alle leeftijden. Splitsen we op naar leeftijd, dan zien we dat de pensioenkloof bij gepensioneerden in de verschillende leeftijdsgroepen gelijkaardig is aan de algemene pensioenkloof bij gepensioneerden. De kloof bedraagt 23% bij de 65- tot 69-jarigen en 21% bij de 85-plussers. Zonder overlevingspensioenen (de echtscheidingspensioenen spelen immers nauwelijks een rol) zouden de verschillen naar leeftijd wel uitgesproken zijn. Zonder overlevingspensioen zou de kloof 33% bedragen in de jongere leeftijdsgroep en maar liefst 73% in de oudste groep. Dat de impact van de overlevingspensioenen in deze oudste groep zoveel groter is dan in de jongere leeftijdsgroep kan worden toegeschreven aan het feit dat er zich in deze groep meer weduwen bevinden dan in de jongere leeftijdsgroep (respectievelijk 84% versus 26%), dat deze weduwen vaker een overlevings-

pensioen ontvangen (97% versus 89%) en dat het gemiddelde overlevingspensioen hoger ligt (1 260 euro versus 1 038 euro). Dat de weduwen in de oudste leeftijdsgroep vaker een overlevingspensioen ontvangen dat gemiddeld hoger ligt, houdt dan weer verband met de hoogte van hun eigen rustpensioen. Ten gevolge andere maatschappelijke normen tijdens hun actieve levensfase bouwden de weduwen uit de oudste leeftijdsgroep gemiddeld lagere rustpensioenrechten op dan de weduwen in de jongere leeftijdsgroep (568 euro versus 940 euro).

De verschillende impact van de afgeleide rechten bij de jong en oud gepensioneerden illustreert dat de getoonde resultaten niet zomaar kunnen worden geëxtrapoleerd naar toekomstige generaties van gepensioneerden. Het is daarom aangewezen om de hier gemaakte analyses systematisch te herhalen naarmate nieuwe generaties vrouwen en mannen pensioneren. Maar het is ook al mogelijk om een blik op de toekomst te werpen. Eigen aan pensioenen is dat ze worden opgebouwd tijdens de volledige actieve levensfase. Personen die in de volgende decennia pensioneren hebben dus al een (groot) deel van hun pensioenopbouw gerealiseerd. Deze reeds opgebouwde pensioenopbouw kan als input worden gebruikt om verwachtingen op te stellen inzake de toekomstige rustpensioenen. Gecombineerd met socio-demografische gegevens over het (veranderend) aantal huwelijken, echtscheidingen en overlijdens zijn interessante projecties mogelijk over het toekomstige belang van afgeleide rechten (zie Dekkers & Van den Bosch (2020) voor een voorbeeld).

Het formuleren van verwachtingen naar de toekomst toe is een eerste bijkomende onderzoekspiste. Een tweede piste incorporeert de (para)fiscaliteit van de pensioenen. De pensioenkloven die in deze studie werden berekend zijn gebaseerd op brutobedragen. Toekomstig onderzoek kan nagaan hoe de Belgische (para)fiscaliteit de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen beïnvloedt. Gegeven de progressiviteit van het belastingsysteem kunnen we alvast verwachten dat man-vrouwverschillen in netto pensioenbedragen kleiner zijn dan de man-vrouwverschillen in bruto pensioenbedragen en dat de impact van afgeleide rechten in het reduceren van de pensioenkloof minder groot zal zijn.

Dit rapport wordt, ten derde, idealiter aangevuld met een studie naar de loopbanen van gepensioneerde vrouwen en mannen en de relatie tussen de loopbaan en iemands burgerlijke staat. In dit rapport onderzochten we de wisselwerking tussen de eigen rustpensioenrechten en de hoogte van de afgeleide rechten. We hebben aangetoond dat de gemiddeld hogere afgeleide rechten van gepensioneerde vrouwen voor een belangrijk deel kunnen worden teruggebracht tot het feit dat zij gemiddeld lagere rustpensioenen hebben. Een verdere stap bestaat erin te onderzoeken waarom vrouwen gemiddeld lagere rustpensioenen ontvangen en wat de eventuele rol van afgeleide rechten daarbij is. We vonden in deze paper alvast een aantal aanwijzingen dat het bestaan van het overlevingspensioen er toe kan leiden dat vrouwen hun arbeidsparticipatie terugschroeven.

Als het ontvangen van afgeleide rechten iemands arbeidsgedrag kan beïnvloeden, dan geldt hetzelfde voor het afschaffen van de afgeleide rechten. We toonden dat het niet uitkeren van afgeleide rechten de pensioenkloof doet stijgen van 24% naar 50%. Als meer vrouwen dan mannen hun arbeidsparticipatie terugschroeven ten gevolge het bestaan van afgeleide rechten, dan kunnen we eveneens verwachten dat het niet langer uitkeren van deze afgeleide rechten zal leiden tot toegenomen arbeidsparticipatie en dus hogere eigen rustpensioenrechten voor vrouwen. Vanuit die insteek zou de pensioenkloof van 50%

zonder afgeleide rechten een overschatting zijn. Verder onderzoek kan nagaan welke gedragseffecten we kunnen verwachten en hoe deze effecten de hier gevonden resultaten zouden beïnvloeden.

De belangrijkste conclusie van dit rapport is dat de echtscheidingspensioenen en zeker de overlevingspensioenen de pensioenongelijkheid tussen vrouwen en mannen verminderen. Pensioenongelijkheid is echter niet het enige criterium om afgeleide rechten te beoordelen. Deze studie is dan ook niet in tegenspraak met een reeks voorafgaande studies die kritische bedenkingen maken bij de huidige wetgeving inzake de overlevingspensioenen, waaronder het feit dat ze discriminerend is ten opzichte van wettelijk samenwonenden en dat ze leidt tot niet te verantwoorden ongelijkheden in levensstandaardbehoud na overlijden van de partner (zie onder meer Lenaerts et al., 2022, pp. 334–337; Peeters, 2016, pp. 90–99; 214–217; Raes, 2009). De hier gepresenteerde cijfers ondersteunen overigens een andere kritiek die in deze studies naar voor komt, met name dat de pensioenbescherming van verweduwdens onvoldoende rekening houdt met de arbeidsparticipatie. Zoals we hebben gezien ontvangen verweduwdens met een hoog of laag rustpensioenen immers nagenoeg hetzelfde totale pensioenbedrag. Maar zelfs als het criterium van de pensioenongelijkheid tussen vrouwen en mannen wordt gebruikt om de afgeleide rechten te beoordelen, kan een andere berekening van de afgeleide rechten leiden tot betere resultaten. Denk bijvoorbeeld aan het splittingsvoorstel bij echtscheiding waarbij de pensioenopbouw tijdens de huwelijksjaren gelijk zou worden verdeeld tussen beide echtgenoten. Dit voorstel zou de gemiddelde pensioenen van uit de echt gescheiden mannen verlagen, wat op zijn beurt zou leiden tot een verdere vermindering van de pensioenkloof.

Referenties

- Barlund, M., Van den Bosch, K., Dekkers, G., Hoorens, V., Baumann, N., Liégois, P., Kirn, N., Kump, N., Moreira, A., Stropnik, N., & Vergnat, V. (2021). *The future of Gender Pension Gaps. Main findings from the MIGAPE project.*
- Bettio, F., Planton, T., & Betti, G. (2013). *The Gender Gap in Pensions in the EU.* European Commission.
- Commissie Pensioenhervormingen. (2014). *Een Sterk en Betrouwbaar Sociaal Contract: Voorstellen van de Commissie Pensioenhervormingen 2020-2040 voor een structurele hervorming van de pensioenstelsels.* FOD Sociale Zekerheid.
- Decoster A., Orsini, K. & Van Camp, G. (2007). Overlevingspensioenen en toegelaten arbeid: winnaars en verliezers bij de invoering van het generatiepactstelsel. In A. Van Den Troost & K. Vleminckx (Eds.), *Een pensioen op maat van vrouwen* (pp. 105-136). Garant.
- Dekkers, G., & Van den Bosch, K. (2020). *Projections of the Gender Pension Gap in Belgium using MIDAS.* Federaal Planbureau.
- Eurostat. (2020). *Closing the gender pension gap?* <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200207-1>
- Eurostat. (2023a). *Gender coverage rate in pension by age group – EU-SILC survey.* https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/ilc_pnp14
- Eurostat. (2023b). *Gender pension gap by age group – EU-SILC survey.* https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/ilc_pnp13
- Federale Pensioendienst. (2023a). *GewaARBorgd minimumpensioenen.* <https://www.sfpd.fgov.be/nl/pensioenbedrag/berekening/gewaARBorgd-minimum-pensioenen>
- Federale Pensioendienst. (2023b). *Overgangsuitkering.* <https://www.sfpd.fgov.be/nl/recht-op-pensioen/overgangsuitkering>
- Federale Pensioendienst. (2023c). *Pensioenen als feitelijk gescheiden huwelijkspartner.* <https://www.sfpd.fgov.be/nl/pensioenbedrag/berekening/verschillende-soorten-pensioenen/feitelijk#berekening>
- Federale Pensioendienst. (2023d). *Pensioenen van uit de echt gescheiden huwelijkspartner.* <https://www.sfpd.fgov.be/nl/pensioenbedrag/berekening/verschillende-soorten-pensioenen/gescheiden>
- Federale Pensioendienst. (2023e). *Pensioenen en andere inkomsten combineren.* <https://www.sfpd.fgov.be/nl/pensioenbedrag/berekening/verschillende-soorten-pensioenen/cumul>
- Federale Pensioendienst. (2023f). *Overlevingspensioenen van het ambtenarenstelsel.* <https://www.sfpd.fgov.be/files/1312/overlevingspensioenambt.pdf>
- Janvier R., & Janssens J. (2014). *De toekomst van de pensioenen in de overheidssector.* die Keure.
- Lenaerts, H., van den Broeck, R., & Cantillon, B. (2022). De gezinsdimensie van de wettelijke pensioenen. *Belgisch Tijdschrift Voor Sociale Zekerheid*, 2021(3), 315–371.

- OECD. (2021). *Towards Improved Retirement Savings Outcomes for Women*. OECD Publishing.
- Peeters, H. (2016). *The devil is in the detail: Delving into Belgian pension adequacy* [doctoraatsthesis]. KU Leuven.
- Peeters, H., Neels, K., Havermans, N., Mortelmans, D., Donvil, N., De Wachter, D., & Cordeel, L. (2017). *De kleur van vergrijzing. Over de pensioenen van migranten*. LannooCampus.
- Put, J., Verdeyen, V., & Stevens, Y. (2017). *Praktijkboek Sociale Zekerheid 2017*. Kluwer.
- Raes, Y. (2009). Individuele en afgeleide rechten in het pensioensysteem van de werknemers, toegespitst op de situatie van de vrouwen. *Belgisch Tijdschrift Voor Sociale Zekerheid*, 51(2), 297–323.
- RSVZ. (2022). *Het sociaal statuut der zelfstandigen: Pensioen*.
https://www.rsvz.be/sites/rsvz.be/files/publication/brochure_pensioen_11_2022.pdf
- Saeys, K. (2022). *Stilstaan bij 20 jaar IGO* [thema-rapport PensionStat.be].
<https://www.pensionstat.be/nl/publicaties>
- SCvV. (2019). *Jaarlijks Verslag*. Hoge Raad van Financiën.
- Stevens, Y., & De Witte, K. (2010). *De verdeling van de pensioenrechten bij scheiding*. Instituut Sociaal Recht.
- Taelemans, A., Peeters, H., Curvers, G., & Berghman, J. (2007). Socio-economisch profiel van weduwen en weduwnaars met en zonder overlevingspensioen. In A. Van Den Troost & K. Vleminckx (Eds.), *Een pensioen op maat van vrouwen* (pp. 137-154). Garant.

Bijlage

Tabel 1 geeft voor de belangrijkste deelpopulaties vrouwen en mannen die aan de basis liggen van de figuren, de steekproefaantallen en de geëxtrapoleerde populatie-aantallen.

Tabel 1 Belangrijkste deelpopulaties van vrouwen en mannen, steekproefaantallen en geëxtrapoleerde populatie-aantallen

	Vrouwen		Mannen	
	Steekproefaantallen	Geëxtrapoleerde populatie-aantallen	Steekproefaantallen	Geëxtrapoleerde populatie-aantallen
65-plussers				
65-69 jaar	8 495	301 528	7 598	279 993
70-74 jaar	6 905	245 855	5 743	212 302
75-79 jaar	5 287	191 943	3 954	149 340
80-84 jaar	4 674	171 478	3 012	117 200
85 jaar of ouder	5 293	187 093	2 377	88 342
Gepensioneerden				
Jonger dan 45 jaar	90	3 255	37	1 303
45-54 jaar	474	17 806	125	4 915
55-64 jaar	3 481	134 372	3 179	129 358
65-69 jaar	6 717	240 647	7 161	268 541
70-74 jaar	5 377	189 412	5 513	206 574
75-79 jaar	3 984	142 444	3 809	145 875
80-84 jaar	3 850	141 041	2 895	114 453
85 jaar of ouder	4 821	171 358	2 308	86 476
Verweduwen				
Jonger dan 45 jaar	155	4 905	36	1 225
45-54 jaar	559	19 016	165	6 283
55-64 jaar	1 580	54 572	426	16 050
65-69 jaar	1 286	45 652	357	13 529
70-74 jaar	1 615	56 282	433	15 956
75-79 jaar	1 911	69 151	466	18 008
80-84 jaar	2 477	90 400	599	23 317
85 jaar of ouder	3 875	138 614	922	34 547
Gepensioneerde verweduwen				
Jonger dan 45 jaar	62	2 264	9	343
45-54 jaar	348	13 295	29	1 092
55-64 jaar	1 147	41 926	136	5 387
65-69 jaar	1 223	44 299	348	13 345
70-74 jaar	1 534	54 643	420	15 553
75-79 jaar	1 824	67 303	457	17 865
80-84 jaar	2 386	88 379	587	23 015
85 jaar of ouder	3 772	136 472	899	33 895
Uit de echt gescheidenen				
Jonger dan 45 jaar	3 586	115 366	2 300	71 979
45-54 jaar	4 889	166 932	4 033	140 816
55-64 jaar	4 810	161 008	3 981	135 514
65-69 jaar	1 556	48 945	1 279	43 167
70-74 jaar	1 125	33 866	784	25 096
75-79 jaar	598	17 882	390	12 782
80-84 jaar	382	10 878	195	6 345
85 jaar of ouder	292	8 329	93	3 006
Uit de echt gescheiden gepensioneerden				
Jonger dan 45 jaar	7	268	5	157
45-54 jaar	40	1 356	33	1 214
55-64 jaar	586	21 411	596	22 552
65-69 jaar	1 470	47 111	1 228	41 715
70-74 jaar	1 070	32 720	765	24 741
75-79 jaar	577	17 413	384	12 631
80-84 jaar	373	10 649	188	6 248
85 jaar of ouder	283	8 097	93	3 006

Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau (FPB) is een instelling van openbaar nut die beleidsrelevante studies en vooruitzichten maakt over economische, socio-economische en milieuvraagstukken. Daarnaast bestudeert het de integratie van die vraagstukken in een context van duurzame ontwikkeling. Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen.

De werkzaamheden van het FPB worden steeds gekenmerkt door een onafhankelijke benadering, transparantie en aandacht voor het algemeen welzijn. De kwaliteit van de gegevens, een wetenschappelijke methodologie en de empirische geldigheid van de analyses staan daarbij centraal. Tot slot zorgt het FPB voor een ruime verspreiding van de resultaten van zijn werkzaamheden en draagt zo bij tot het democratisch debat.

Het Federaal Planbureau is EMAS en Ecodynamische Onderneming (drie sterren) gecertificeerd voor zijn milieubeheer.

Belliardstraat 14-18, 1040 Brussel

+32-2-5077311

www.plan.be

contact@plan.be

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever: Baudouin Regout